

1-2

1979

PORADNIK

bibliotekarza

MIESIĘCZNIK

TREŚĆ

JAN BURAKOWSKI: Przeżytek czy instytucja niezbędna (w sprawie punktów bibliotecznych)	1
JADWIGA ANDRZEJEWSKA: Rola bibliotek szkolnych w systemie oświaty i wychowania	5
PIOTR CHORYŃSKI: Funkcjonowanie bibliotek szkolnych na terenie gminy	11
ALEKSANDER LEWCZUK: Z badań nad czytelnictwem literatury rolniczej w gospodarstwach indywidualnych województwa olsztyńskiego	14
FRANCISZEK CZAJKOWSKI, MARIA SKARŻYŃSKA: Upowszechnianie literatury rolniczej w bibliotekach publicznych województwa toruńskiego	16
JACEK WOJCIECHOWSKI: Dyskusja w zespole	20
MAREK CZECHOWSKI: Rękopiśmienne dedykacje autorskie w księgozbiorze Dzielnicowej Biblioteki Publicznej Łódź-Widzew	23
LITERATURA POLSKA LAT SIEDEMDZIESIĄTYCH	
Jerzy Andrzejewski: (KRYSTYNA GWOŹDZIOWSKA, ELŻBIETA SZARY)	25
Roman Bratny: (KRYSTYNA GWOŹDZIOWSKA, ELŻBIETA SZARY)	26
Jarosław Iwaszkiewicz: (KRYSTYNA GWOŹDZIOWSKA, ELŻBIETA SZARY)	27
EWA SZWEDA: Czasopismo źródłem informacji	29
DANUTA GOMUŁKO: Wystawa — „Książka naszym przyjacielem”	30
ANDRZEJ KRĘCIOCH, JADWIGA NAGŁY, BEATA ZALEWSKA: Prawo człowieka do życia w pokoju. Scenariusz wystawy	36
ANDRZEJ KRĘCIOCH, KRYSTYNA STRZELECKA: Prawo człowieka do życia w pokoju. Lekcja biblioteczna	38
NIEDALEKO GMINY	
Tu każdy sposób jest dobry! (JAN BURAKOWSKI)	40
TEMATYCZNE ZESTAWIENIA KSIĄŻEK	
MIECZYŚLAW FABER: Powstania i plebiscyt na Śląsku 1919—1921	41
IZABELLA STACHELSKA: Nowe książki dla dzieci i młodzieży	45
SŁOWO WIATR — PISMO GRUNT	
abe: Kalendarz kultury polskiej	47
Sprostowanie redakcji	51
Z ŻAŁOBNEJ KARTY	
Wspomnienia o Ignacym Jurewiczu (H.F.)	52

INDEKS 36959

Nakładem — Wydawnictwa „Czasopisma Wojskowe”, ul. Grzybowska 77
00-950 Warszawa, tel. 20-42-85.

Redaktor naczelny: Władysława Wasilewska, Sekretarz redakcji: Cecylia Gugulska.
KOLEGIUM DORADCZE: Jan Burakowski, Wiesława Cholewińska, Jadwiga Czarnecka, Zofia Dąbrowska, Krystyna Kuźmińska, Danuta Ostaszewska, Jacek Szambelan, Jacek Wojciechowski.

Wydawca: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich

Adres redakcji i administracji: 00-953 Warszawa, Konopczyńskiego 5/7, tel. 27-08-47
Konto PKO: Warszawa I OM 1531-2411. Prenumerata roczna: 96 złotych

Cena zł 16.— Podpisano do druku i druk ukończono w kwietniu 1979 r. Nakład
11 500 egz. Ark. druk. 3.25, ark. wyd. 5.50. Papier ilustr. V kl. 70 g.

Wojskowa Drukarnia w Gdyni. Zam. Nr 1520 z 1978 r. U-4

PORADNIK BIBLIOTEKARZA

1/2
351-352

ROK XXXI

STYCZEŃ, LUTY

1979

JAN BURAKOWSKI

OLSZTYN — WBP

Przeżytek czy instytucja niezbędna?

(W sprawie punktów bibliotecznych)

Za nieodłączny element sieci bibliotek publicznych przywykliśmy uważać punkt biblioteczny. O społecznym znaczeniu punktów stanowi nie tylko ich udział w całokształcie usług bibliotecznych (np. w woj. olsztyńskim korzysta z nich 52% ogółu czytelników wiejskich). W niewielkich wsiach, pozbawionych wszelkich innych instytucji i form działalności kulturalnej, punkty biblioteczne — mimo ich wszelkich słabości — są istotnym elementem emancypacji kulturalnej i oświatowej społeczeństwa: poza tym, że przez książkę dostarczają wzruszeń estetycznych, także przeciwdziałają wtórnemu analfabetyzmowi, upowszechniają fachową wiedzę rolniczą, pogłębiają w ludności wiejskiej obraz świata współczesnego.

Spółeczną potrzebę istnienia punktów bibliotecznych, szczególnie na wsi, trudno zakwestionować, tak jak i trudno zorganizować ich pełną sieć. Znaczna część bibliotekarzy traktuje

pracę z punktami jako rodzaj zła koniecznego, jako coś, co wykonuje się pod presją władz zwierzchnich, ale bez zbyt dużego entuzjazmu. A i „władze zwierzchnie” chętnie zapominają pod byle pretekstem o tym nieprzyjemnym fragmencie bibliotecznej rzeczywistości. Już po r. 1956 punkty nieomal skazano na zagładę, uznając je niejako za jeden z przejawów „wypaczeń związanych z kultem jednostki”.

Ostry kryzys przeżywają punkty i obecnie, gdy biblioteki wojewódzkie gros sił skierowały na widocznie przyjemniejsze, bo znacznie mniej konkretne, rejony organizacji (od centralizacji do decentralizacji) i modernizacji bibliotek.

Poczynając od r. 1974, ilość punktów zmniejsza się co roku o ok. tyśiąc. W niektórych województwach ta „pośrednia forma udostępniania książek” już dziś stanowi relikwyt przeszłości. I tak w woj. bielskim punktów jest mniej niż bibliotek i filii, a w wielu innych województwach sytuacja wygląda podobnie — np. prawie w całej południowej części kraju, tj. w województwach rzeszowskim, krośnieńskim, przemyskim, częstochowskim, nowosądeckim i tarnowskim.

*

O ile potrzeba dotarcia z książką do dziesiątków tysięcy małych wsi wydaje się bezsporna, to równie nie-

wątpliwa staje się prawda, że tradycyjny punkt biblioteczny, zlokalizowany w mieszkaniu prywatnym czy szkole, nie zdaje egzaminu. Powody tego stanu rzeczy są oczywiste. W typowych wsiach jest coraz mniej ludzi luźno związanych z rolnictwem, a wraz ze zmniejszaniem się ogółu ludności rolniczej wzrasta jej obciążenie obowiązkami produkcyjnymi. Wzrasta też zamożność tej ludności i w związku z tym „nagrody kwartalne” uzyskują wymiar coraz bardziej symboliczny. Mieszkania wiejskie są też z każdym rokiem lepiej i bogaciej wyposażone, więc, jeśli nawet ktoś zgodzi się prowadzić punkt biblioteczny, to na pewno tylko z książkami w ładnej bibliotecznej szafie. W tej sytuacji — o ile nie chcemy wybrać rozwiązania najłatwiejszego, tj. machnięcia ręką na czytelnictwo wiejskie — konieczne są poszukiwania sposobów doskonalenia obsługi czytelniczej wsi. W tym zakresie możliwości nasuwa się sporo i — moim zdaniem — należy je wykorzystać wszystkie, w zależności od warunków lokalnych.

Niewątpliwie najbardziej radykalnym rozwiązaniem w zakresie doskonalenia obsługi czytelniczej małych wsi są bibliobusy. Jak wiadomo, bibliobusy są szeroko i od dawna wykorzystywane w wielu krajach europejskich oraz na innych kontynentach¹. W początkach lat sześćdziesiątych zaczęto je wykorzystywać i w Polsce; niestety po wyeksploatowaniu pojazdów na ogół zaniechano tej formy organizacji udostępniania zbiorów — z różnych powodów, przede wszystkim z braku nowych wozów.

Z doświadczeń Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie (a i doświadczenia innych bibliotek były podobne) wynika, że bibliobusy zdają w naszych warunkach klimatycz-

nych i drogowych w pełni egzamin, łączą bowiem wszystkie niemal zalety sporych bibliotek stacjonarnych z ruchliwością przestrzenną. Pod pewnymi względami bibliobusy nawet górują nad bibliotekami stacjonarnymi w udostępnianiu książki (np. istnieją możliwości dostarczenia czytelnikowi dość szybko pozycji, której brak w zbiorach bibliobusu, z księgozbiorem macierzystej placówki). Bibliobusy są również dość ekonomiczne w eksploatacji — koszt wypożyczenia książki w bibliobusie na ogół nie przekracza wskaźników dla bibliotek stałych. Z naszych szacunków wynika, że stan dróg w woj. olsztyńskim pozwala na obsługę bibliobusami co najmniej 60% ogółu wsi. Wprowadzenie do eksploatacji ok. 12 bibliobusów pozwoliłoby na dotarcie do ok. 400 wsi i osiedli podmiejskich, obsługiwanych przez punkty biblioteczne lub najmniejsze filie.

Ostatnio, dzięki inicjatywie Ministerstwa Kultury i Sztuki², sprawa bibliobusów w naszym kraju odżyła. Ministerstwo sygnalizuje możliwość wprowadzenia do eksploatacji dużych bibliobusów produkowanych na bazie węgierskich „Ikarusów”.

W oczekiwaniu na bibliobusy nie wolno zaniechać innych sposobów polepszenia obsługi czytelniczej na wsi, tym bardziej że nawet przy maksymalnym wykorzystaniu tej formy udostępniania zbiorów bibliobusy nie zdołają dotrzeć do sporej liczby wsi.

Następną wielką — i w znacznym stopniu realną — szansą polepszenia obsługi tego kręgu czytelników jest zmiana statusu punktów bibliotecznych w większych wsiach. Interesujące i jak najbardziej realne koncepcje w tym zakresie wysunął już szereg lat temu Jerzy Maj³. Po-

² Zob. pismo DBS(45)78 z 22 VIII 1978 r.

³ Zob. J. Maj: *Podstawy teoretyczne optymalizacji struktury przestrzennej sieci bibliotek publicznych w gminie*. „Bibliotekarz” 1974 nr 7/8 s. 195—228.

¹ Zob. *Bibliobus w służbie czytelnictwa*. „Zeszyty Przekładów” 1963 nr 2(15) Biblioteka Narodowa.

legają one, najogólniej rzecz biorąc, na „wzmocnieniu” punktów bibliotecznych w takich wsiach poprzez opłacanie kierowników punktów w systemie poborów miesięcznych, ustalonych proporcjonalnie do wielkości usług świadczonych przez punkty, oraz przez zorganizowanie w nich księgozbiorów stałych obejmujących najpotrzebniejsze rodzaje publikacji (lektury, wydawnictwa podręczne). Wzmocnione stałe punkty (lub „filie niepełne”) miałyby więc szereg cech „normalnych” placówek bibliotecznych, zapewniających większą stabilność ich pracy i w związku z tym — znacznie szersze oddziaływanie na środowisko.

Potrzeba organizowania w ten sposób pracy punktów w większych wsiach (np. liczących ponad 400 mieszkańców) wydaje się bezsporna i zupełnie realna pod warunkiem stosunkowo minimalnego zwiększenia wydatków na działalność bibliotek wiejskich. A gdyby nawet w ramach obecnych możliwości budżetowych dalszy faktyczny rozwój sieci filii bibliotecznych na wsi nie był wskazany (gdyż musiałby odbywać się kosztem zubożenia i tak dostatecznie ubogiej bazy materialnej istniejących placówek), to inaczej przedstawiają się perspektywy w tym zakresie, gdy widzimy filię biblioteczną jako część składową zakładowej placówki kulturalnej PGR-u, spółdzielni produkcyjnej, fermy SKR-u względnie jako część składową biblioteki publiczno-szkolnej.

W woj. olsztyńskim istnieje sporo „fili PGR-owskich” utrzymywanych ze środków Gospodarstw — znaczna ich część działa we wsiach na tyle małych, że w „normalnym” trybie, ze środków budżetowych bibliotek, zorganizowanie filii nie byłoby tam możliwe. PGR-y współdziałają też w utrzymaniu ok. 1/4 ogółu punktów bibliotecznych na wsi.

Punkt pegeerowski to aktualnie coś zupełnie innego niż punkt w indywidualnej wsi — jest on zlokalizowany zwykle w dobrze wyposażonym klubie (często nawet w osob-

nej izbie) i wyposażony w ładną szafę na książki, w stoliki i krzesła. A najważniejsze jest to, że prowadzenie punktu należy do pracownika kulturalno-oświatowego PGR-u i stanowi, jak to określa przydział zadań, jego „podstawowy obowiązek”. Znaczy to, że udostępnianie książek nie jest w PGR czymś robionym z dobrej woli kierownika punktu, lecz obowiązkiem, z którego etatowy (przeważnie) pracownik może — i powinien — być rozliczany.

Poza wskazanymi wyżej generalnymi posunięciami istnieje oczywiście wiele innych możliwości aktywności pracy punktów na wsi i ściślejszego dostosowania ich działalności do potrzeb poszczególnych środowisk. Zbędne byłoby chyba przypomnienie całego wachlarza podstawowych obowiązków bibliotekarzy wobec punktów, obowiązków, które wcale nie wszędzie są w pełni realizowane (systematyczne dopożyczanie kompletów książek i wypłacanie nagród, dostosowanie wielkości i zawartości kompletów w punktach do wielkości obsługiwanego środowiska, opieka instruktażowa nad pracą punktów itp.). Do zasadniczych posunięć aktywizujących i stabilizujących działalność punktów należy zaliczyć przede wszystkim wszelkie formy dostrzegania i nagradzania aktywnych „punkciarzy” oraz zapewnianie — w przypadku większych punktów — rekompensaty za użytkowanie na potrzeby punktów pomieszczeń w mieszkaniach prywatnych.

A oto kilka przykładów posunięć w tym zakresie, realizowanych w woj. olsztyńskim. Zaleciliśmy bibliotekarzom w maksymalnym stopniu wykorzystywać możliwości podwyższania nagród kwartalnych o 50% w przypadku aktywnej pracy kierownika punktu (przewidziane jest to w *Zarządzeniu Ministra Kultury i Sztuki nr 9 z dnia 2 maja 1977 r. w sprawie wysokości, trybu i warunków przyznawania oraz wypłaty nagród dla kierowników punktów bibliotecznych*), wyróżnianie aktywnych kie-

rowników punktów nagrodami i dyplomami w dorocznym Dniu Działacza Kultury i przesyłanie w s z y s t k i m kierownikom punktów w tym dniu podziękowań za pracę.

Zainicjowaliśmy też (w większych miejscowościach) wynajem lokali na potrzeby punktów działających w mieszkaniach prywatnych. Chodzi oczywiście o rodzaj gratyfikacji za kłopoty związane z wizytami dość licznych czytelników (zakłócanie porządku domowego, brudzenie podłóg itp.). W związku z tym dopuściliśmy możliwość zawierania umów o wynajem lokalu i płacenie czynszu miesięcznego w następujących wymiarach:

- dla punktów obsługujących 50—75 czytelników 100 zł;
- dla punktów obsługujących 76—100 czytelników — 150 zł;
- dla punktów obsługujących ponad 100 czytelników — 200 zł.

W wielu gminach inicjatywa ta została w znacznym stopniu wprowadzona w życie i — wbrew pozorom — nie wiąże się z większym obciążeniem finansowym bibliotek (w mieszkaniach prywatnych zlokalizowana jest niespełna połowa punktów, z których tylko około 1/3 obsługuje więcej niż 50 czytelników).

Trudno nie zgodzić się z twierdzeniem, że „tradycyjny” punkt biblioteczny jest instytucją, która przeżyła już apogeum swego rozwoju. Być może również, do r. 1990 ilość punktów zmniejszy się do ok. 1/3 obec-

nego stanu, pod warunkiem wprowadzenia do powszechnego użytku bibliobusów (przewiduje to *Program rozwoju kultury polskiej do roku 1990*). Nie ma natomiast żadnej wątpliwości, że punkt — pielęgnowany i modernizowany — może być aktualnie instytucją pożyteczną i dość sprawnie działającą. W tym poglądzie utwierdziła mnie m.in. niedawna wizytacja działalności bibliotek w gminie Zalewo. Na terenie gminy działają — o dziwo systematycznie — 22 punkty biblioteczne. Istnieją one we wszystkich wsiach sołeckich i PGR-ach, a dzięki nim gmina osiąga wskaźniki czytelnictwa znacznie przekraczające przeciętne wojewódzkie.

Co robi kol. Teresa Ratka, co podejmują i inne bibliotekarki, aby to osiągnąć? Cieszy najbardziej fakt, że właściwie nie robią nic nadzwyczajnego — robią to, co należy do obowiązków wszystkich bibliotekarzy wiejskich: regularnie wypożyczają do punktów duże komplety starannie dobranych książek, często odwiedzają punkty i udzielają „punkciarzom” wszelkiej możliwej pomocy, terminowo i w maksymalnej wysokości wypłacają nagrody kwartalne, współpracują ściśle z licznymi na tym terenie PGR-ami, a we wsiach indywidualnych wynajęły lokale na punkty. Ten choćby przykład wskazuje, że zamieranie działalności wielu punktów jest spowodowane nie tyle „obiektywnymi prawami rozwoju”, co zwyczajną, niezbyt sprawną naszą działalnością na tym odcinku.

Czytelnikom i Autorom

najlepsze życzenia noworoczne

składa REDAKCJA

Rola

bibliotek szkolnych w systemie oświaty i wychowania

Biblioteki szkolne stanowią najliczniejsze, najszerzej rozgałęzione i najzasobniejsze ogniwo ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. W roku 1976 mieliśmy 24 889 bibliotek szkolnych, co stanowiło 54,1% ogólnej liczby bibliotek, księgozbiór liczący 105 283 000 woluminów — 400/n krajowych zasobów bibliotecznych, czytelników zaś w liczbie 6 892 000, tj. 38,50/n ogółu czytelników zarejestrowanych w bibliotekach, ujętych w *Roczniku Statystycznym*.

Specyfiką znaczenia bibliotek szkolnych charakteryzuje nie tylko ranga wskaźników statystycznych. Szkoły są najważniejszą częścią składową systemu oświaty, do którego obok nich wchodzi: rodzina, przedszkole, kształcenie i wychowanie pozaszkolne i pozaszkolne, a biblioteki w szkołach są najważniejszymi instytucjami edukacji czytelniczej społeczeństwa. Ich wyjątkowa rola polega na tym, że:

1. stwarzają one każdemu obywatelowi możliwość kontaktu z książką i czasopiśmem przez stosunkowo długi czas (w zreformowanej szkole — przez dziesięć do dwunastu lat), nawet w tych środowiskach, gdzie książka w rodzinie nie jest wartością cenioną i poszukiwaną lub gdzie dostęp do niej poza szkołą jest utrudniony;

2. wkraczają z propozycją zawarcia przyjaźni z książką w najbardziej sprzyjającym temu okresie życia, cechującym się wielką chłonnością umysłu, ciekawością świata, pozytywnym nastawieniem wobec wzorców przekazywanych przez dorosłych, w okresie niezwykle ważnym dla kształtowania się osobowości, m. in. zamiłowań i zainteresowań. Badania nad formowaniem się trwałych zamiłowań czytelników¹ wykazały, że 900/n dorosłych czytelników, wyróżniających się wysoką aktywnością czytelniczą, zawarło — jak mawiał prof. Jerzy Cieślowski — „małżeństwo z książką na całe życie — bez rozwodu” w okresie uczęszczania do szkoły podstawowej, z tego aż 67% — w

mlodszyemu wiekowi szkolnym, a nawet przed-szkolnym;

3. jak żaden inny typ bibliotek biblioteki szkolne mają najpomyślniejsze warunki, by stać się podstawowymi instytucjami edukacji czytelniczej społeczeństwa, prowadzonej planowo i systematycznie, zaprogramowanej i kontrolowanej, włączonej w system dydaktyczno-wychowawczy szkoły, co zapewnia możliwość profilaktycznego oddziaływania na uczniów, którzy z różnych przyczyn nie odczuwają autentycznej potrzeby czytania, a zatem sami nie znajdują drogi do biblioteki pozaszkolnej.

KIERUNKI ROZWOJU BIBLIOTEK SZKOLNYCH

W ewolucji bibliotek szkolnych zauważamy jeden zasadniczy kierunek przeobrażeń — od biblioteki w postaci nierozwiniętej ku rozwiniętej pod względem zbiorów, lokalu, personelu, funkcji, form pracy, różnicowania użytkowników i ich potrzeb:

— od szafy z książkami do kilkunastu a nawet kilkudziesięciu tysięcy woluminów;

— od braku własnego pomieszczenia, od ciasnej klitki do pomieszczenia jednoduizbowego czy nawet lokali o powierzchni kilkuset m² (np. w bibliotekach eksperymentalnych w USA², jak biblioteka szkoły ćwiczeń przy Uniwersytecie w Chicago — 686 m², biblioteka szkoły średniej — Cold Spring Harbor High School w stanie Nowy Jork — 871 m², biblioteka szkoły elementarnej w Austinie, stolicy Teksasu (Casis Elementary School) — 302 m², mediатеka w eksperymentalnej szkole średniej w Marly-le-Roi pod Paryżem³, zajmująca powierzchnię 1124 m²);

— od zbioru książek i czasopiśm, czyli od bibliotek do mediатеki gromadzącej różne typy dokumentów;

— od nauczyciela bez kwalifikacji bibliotekarskich poprzez nauczyciela-bibliotekarza z przycunoną na kursie dodatkową specjalnością do specjalisty z wyższym wykształceniem bibliotekoznawczym.

— od bezpłatnej opieki lub kilkugodzinnego ryczałtu na marginesie zasadniczych obowiązków nauczycielskich do etatowej, a nawet wieloetatowej obsady biblioteki;

— od komórki luźno związanej z procesem dydaktyczno-wychowawczym do głównej pracowni szkolnej, ośrodka informacji, centrum dydaktycznego;

— od wypożyczania książek jako głównej formy pracy do wielostronnej edukacji czytelniczej.

¹ „School Library Journal” 1965 vol. 12 nr 4 s. 15—43; J. Kołodziejka: *Biblioteki amerykańskie*. Warszawa 1971 s. 127—144.

² T. Łuczynańska: *Eksperymentalny ośrodek samodzielnej pracy ucznia w Marly-le-Roi*. „Zywiec Szkoły” 1977 nr 2 s. 55—56.

¹ Z badań przeprowadzonych wśród 800 osób z różnych środowisk przez Koło Naukowe Studentów Instytutu Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego.

Zmienia się również charakter czytelnictwa w szkole: zwiększa się zasięg bibliotek i aktywność czytelnictwa uczniów (w r. 1953/54 — 76,2% ogółu uczniów, 8,2 wypożyczeń na 1 ucznia, w r. 1975/76 zasięg wynosił 98%, średnia wypożyczeń — 15,8 wol.). Czytelnictwo spontaniczne staje się procesem kierowanym, repertuar czytelnictwa uczniów obok lektur szkolnych i beletrystyki zawiera książki popularnonaukowe, obok kształcenia odbiorcy literatury pięknej coraz więcej wagi przywiązuje się w szkole do kształcenia użytkownika informacji.

Ewolucja modelu biblioteki szkolnej jest pochodną zmian w oświacie. Upowszechnienie wykształcenia rozbudza potrzeby czytelnictwa i podnosi ich poziom, a szybkie tempo rozwoju nauki i techniki każe odejść od wykształcenia zamkniętego, które miało dawać zapas wiedzy i kwalifikacji na całe życie, ku wykształceniu otwartemu wobec ciągłych zmian, nowych ról i sytuacji, czyli ku kształceniu się ustawicznemu.

Człowiek jest bytem potencjalnym — głosi raport Międzynarodowej Komisji do Spraw Edukacji pod przewodnictwem E. Faure'a, opublikowany pod znanym tytułem *Uczyć się, aby być* — i może urzeczywistniać się tylko dzięki ustawicznemu uczeniu się. A zatem zadaniem współczesnej szkoły jest przede wszystkim nauczyć, jak się uczyć, jak rozwiązywać problemy pracy zawodowej, życia rodzinnego i społecznego, wykorzystując różnorodne źródła informacji, jak docierać do tych źródeł, jak je selekcjonować i jak z nich korzystać w sposób efektywny. Zawężilibyśmy jednakże program kształcenia obywatela przełomu XX i XXI wieku, gdybyśmy się ograniczyli do przygotowania tylko użytkownika informacji. Jak mówi Norwid: „O, nie skończona jeszcze dziejów praca, nie przepalony jeszcze glob sumentem”, toteż niezmiernie ważnym zadaniem szkoły jest budowanie wszechstronne rozwiniętej osobowości, kształtowanie postępowych przekonań, budzenie wrażliwości etycznej i estetycznej, przygotowanie do uczestnictwa w kulturze w sensie konsumpcji dóbr kulturalnych i ich tworzenia.

W tradycyjnej szkole uczeń był przedmiotem procesu dydaktyczno-wychowawczego, a nauczyciel podmiotem i głównym źródłem wiedzy, obecnie zaś stosuje się metody aktywizujące ucznia, wywołujące samodzielność i samorządność, odchodzi się od nauczania masowego do uczenia się indywidualnego, dostosowanego do zdolności, tempa myślenia i pracy jednostki, lub do uczenia się w małych grupach. Nauczyciel staje się organizatorem samodzielnej pracy ucznia, doradcą i przewodnikiem w świecie informacji oraz etycznych i estetycznych wartości.

Obok tradycyjnych środków dydaktycznych wchodzi w użycie techniczne środki

nauczania — radio, film, telewizja otwarta i wewnętrzprzewodowa, maszyny dydaktyczne, komputery.

Wszystkie te innowacje podnoszą rangę biblioteki jako głównego ośrodka wiedzy i dóbr kulturalnych, przeobrażają także profil jej zbiorów. Na równi z dokumentami piśmienniczymi biblioteka zaczyna gromadzić dokumenty audialne, wizualne i audiowizualne oraz sprzęt do indywidualnego i zbiorowego ich odbioru. Znajduje to odbicie w nazewnictwie: biblioteka staje się centrum dydaktycznym (*media center, multimedia center, learning center, study center, communications center*), składającym się z właściwej biblioteki oraz fonoteki (nagrania na taśmach i kasetach magnetofonowych), płytoteki (dyskoteki), filmoteki, wideoteki (wideokasety), diateki (przezroczka), mikroteki (mikrofilmy i mikrofiszki), artoteki (reprodukcje malarstwa, grafika, kopie rzeźb), fototeki, a nawet luzoteki⁴ — zbioru gier i zabawek rozwijających zdolności umysłowe i manualne.

Indywidualizacja nauczania i usamodzielnienie uczniów wymagają dużej ilości dokumentów w wielu egzemplarzach, co pociąga za sobą konieczność wytwarzania dokumentów wtórnych za pomocą sprzętu reprograficznego.

Gromadzenie, udostępnianie i wytwarzanie nowych środków dydaktycznych wymaga zdobycia przez bibliotekarzy odpowiednich kwalifikacji, a także zatrudnienia specjalistów od technicznych środków nauczania, zarówno pedagogów jak techników i laborantów.

Przenoszenie procesu nauczania i uczenia się z klasy do biblioteki (*media teki*) pociąga za sobą rozbudowę warsztatu informacyjnego i usprawnienie jego działania.

FUNKCJA BIBLIOTEKI SZKOLNEJ

Jaką więc rolę winna spełniać biblioteka w nowoczesnej szkole, której zadaniem jest dobrze przygotować dorastające pokolenie do pracy, do działalności społeczno-politycznej, do odbioru kultury i udziału w jej rozwoju, do dalszego kształcenia się i wszechstronnego rozwoju osobowości⁵. Biblioteka jako integralna część organizmu szkoły winna uczestniczyć w realizowaniu wszystkich jej funkcji.

W stosunku do uczniów biblioteka tak jak i szkoła pełni następujące funkcje: 1) kształcąco-wychowawczą, 2) diagnostyczno-prognostyczną, 3) opiekuńczo-wychowawczą, 4) kulturalno-rekreacyjną⁶.

⁴ Od łac. *ludo, ludere, lusi, lusum*.

⁵ J. Kuberski: *Szkoła i społeczeństwo. Problemy nadchodzącej reformy*. Warszawa 1977 s. 11.

⁶ Por. M. Pecherski: *Funkcje szkoły dziesięcioletniej w systemie oświaty PRL*, „Przegląd Pedagogiczny” 1974 nr 4 s. 7-22; M.R. Radwiłowiczowie: *Funkcje pierwszego szczebla nauczania dziesięcioletniej szkoły ogólnokształcącej*, „Życie Szkoły” 1977 nr 4 s. 24.

Biblioteka szkolna realizuje funkcję kształtującą - wychowawczą, dostarczając materiałów do różnych form zajęć szkolnych: do lekcji, do zajęć fakultatywnych, godzin wychowawczych, zajęć pozalekcyjnych organizowanych przez świetlicę, internat, klub, koła zainteresowań i organizacje młodzieży. Materiały te są wypożyczane indywidualnie uczniom i nauczycielom oraz zbiorowo w postaci kompletów wymiennych i księgozbiorów podręcznych. Ponadto biblioteka jest:

— ośrodkiem informacji związanej z procesem dydaktyczno-wychowawczym w szkole, w tym także informacji o regionie i o szkole;

— ośrodkiem zaspokajającym potrzeby czytelnicko-informacyjne uczniów, związane z ich indywidualnymi zainteresowaniami;

— głównym warsztatem przygotowania użytkowników informacji i główną instytucją edukacji czytelnickiej;

— miejscem pracy domowej ucznia;

— jedną z agend samorządności młodzieży zrzeszonej w aktywie bibliotecznym (kole przysiorów biblioteki, sekcji czytelnickiej samorządu szkolnego itp.), stwarzając możliwość pracy społecznie użytecznej, aktywności kulturalnej i udziału w życiu szkoły, w obchodach i uroczystościach szkolnych.

Efektywność dydaktyczna biblioteki wzrasta, jeśli uczniowie utrwalają i poszerzają kompetencje czytelnicko-informacyjne, uzyskane na bibliotecznych lekcjach języka polskiego, również w trakcie lekcji innych przedmiotów, czyli tzw. lekcji bibliotecznych tematycznych. Warto tu wskazać na doświadczenia wspomnianej już szkoły średniej w Marly-le-Roi, gdzie uczniowie opracowują indywidualnie lub w grupach wybrane tematy z różnych dyscyplin, wykorzystując pod kierunkiem nauczycieli i przy pomocy personelu centrum dydaktycznego zgromadzone tam dokumenty piśmiennicze i audiowizualne. Tak zorganizowany proces nauczania w bibliotece (mediatece) obejmuje wszystkich uczniów, podczas gdy kierowanie do książek i innych źródeł wiedzy w ramach pracy domowej, jednakowej dla wszystkich, prowadzi do tego, że część uczniów zadawała się odpisywaniem notatek od kolegów, rzadko uczęszczając do biblioteki lub wcale.

W bibliotece mogą również odbywać się od czasu do czasu inne typy zajęć, opartych na wykorzystywaniu jej zbiorów, jak godziny wychowawcze, prace kół zainteresowań. Jako miejsce pracy uczniów biblioteka staje się wtedy pracownią ogólnoszkolną.

Funkcja diagnostyczna biblioteki polega na rozpoznawaniu we współpracy z wychowawcami uzdolnień i zainteresowań uczniów, a także na wykrywaniu ich trudności w nauce, opóźnień rozwojowych, braku głębszych zainteresowań.

Niezmiernie ważnym wskaźnikiem rozwoju intelektualnego i kulturalnego jest aktywność czytelnicza. Statystyki biblioteczne posługują się średnią wypożyczeń na jednego ucznia lub czytelnika, co pozwala najwyżej wyróżnić lepsze i gorsze klasy, i to tylko na podstawie aktywności w bibliotece szkolnej z pominięciem innych źródeł dostępu do książek. Średnia nic nie mówi o każdym uczniu z osobna. Podstawą indywidualizacji oddziaływania dydaktyczno-wychowawczego, opiekuńczego, profilaktycznego winna być indywidualna ocena aktywności czytelnickiej, ujęta w kilku kategoriach — od pożeraczy książek i aktywnych czytelników do czytających sporadycznie i nie czytających wcale⁷.

Jeżeli przygotowanie do samokształcenia jest jednym z ważniejszych zadań współczesnej szkoły, to powinna ona sprawdzić i ocenić uczniów także pod względem kompetencji czytelnickich i znajomości techniki pracy umysłowej. Czyni się to u nas jeszcze bardzo rzadko, brak bowiem tradycji takich jak w przypadku sprawdzania wiadomości i umiejętności z różnych przedmiotów nauczania. Wyrazem tego jest skromny dorobek metodyczny — zasób sprawdzianów i testów, w których przeprowadzaniu niezbędna jest pomoc biblioteki.

Progностyczna funkcja biblioteki polega na pomocy udzielanej uczniom poprzez lekturę w ukierunkowywaniu i pogłębianiu zainteresowań, w wyborze drogi życiowej: kierunku dalszego kształcenia się, zawodu, stylu życia, wyboru wartości, dzięki którym człowiek może urzeczywistniać się, ocalać „swoją ślad na drogach od zapomnienia”.

Dobra znajomość wszystkich uczniów, nie tylko czytelników, ale i tych, którzy z różnych przyczyn nie odkryli wartości czytania, jest zasadniczym warunkiem realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej biblioteki. Powinna ona objąć szczególną opieką następujące grupy dzieci i młodzieży:

— uczniów uzdolnionych, którym odpowiednia lektura wzbogaci wiedzę i poszerzy horyzonty umysłowe, których zapali do poszukiwań odkrywczych, którym udział w pracach biblioteki stworzy okazję do twórczej aktywności pisarskiej, recenzyjnej, redakcyjnej, plastycznej, recytatorskiej itp.;

— „pożeraczy książek” z hedonistycznym nastawieniem do lektury, których trzeba przy pomocy nauczycieli i rodziców skłonić do czytania wielofunkcyjnego, pogłębionego, twórczego oraz stworzyć ku temu

⁷ J. Andrzejewska: *Jak oceniać stan czytelnictwa w szkole*. „Poradnik Bibliotekarza” 1975 nr 11/12 s. 274—280; Też j. e. *Aktywność czytelnicza uczniów szkoły podstawowej w środowisku wielkomiejskim*. „Roczniki Biblioteczne” 1975 z. 3/4 s. 706—722.

okazje, wciągając ich do różnych form aktywności społecznej i intelektualnej;

— uczniów mających w nauce niektórych przedmiotów trudności możliwe do przezwyciężenia przy pomocy lektury rozbudzającej zainteresowanie, a tym samym motywującą do uczenia się;

— uczniów z deficytami rozwojowymi, utrudniającymi nadążanie za innymi dziećmi. Reeducacja m.in. dzięki łatwiejszym książkom i formom zabawowym, ułatwiającym ich recepcję, budząc wiarę dziecka we własne siły może uchronić je przed groźnymi skutkami niepowodzeń szkolnych: zakompleksieniem lub niedostosowaniem społecznym. Korzenie tych dewiacji tkwią również w rozkładzie rodziny. I w tych przypadkach terapia czytelnicza może pomóc dziecku, a nawet dorastającemu ocalić wiarę w sens życia, wartości moralnych, ideałów, których zaprzeczenie znajdują w swoim najbliższym środowisku.

Otaczamy również opieką:

— młodzież przeżywającą kryzys dojrzewania, kiedy rodzi się wiele pytań, często intymnej natury, budzą się pierwsze uczucia, powstają konflikty z dorosłymi;

— sieroty rzeczywiste i społeczne, dzieci z domów dziecka;

— dzieci słabe fizycznie, chorowite, nerwowe, kalekie.

Terapeutyczna funkcja biblioteki wysuwa się na pierwszy plan w szkołach dla dzieci przewlekle chorych, z ograniczoną możliwością ruchu, niewidomych i niedowidzących, głuchych i niedosłyszących, a także w zakładach resocjalizacyjnych. Lektura może pomagać im w opanowaniu przykrych stanów psychicznych: nudy, apatii, smutku, osamotnienia i kompensować niedobór informacji na skutek utrudnionego kontaktu z otoczeniem⁸.

Funkcja opiekuńczo-wychowawcza wyraźnie zaznaczy się w bibliotece zbiorczej szkoły gminnej, której zadaniem jest wyrównanie różnic między młodzieżą wiejską, a także w szkole przedłużonego dnia, w której dzieci spędzają czas pozalekcyjny.

Funkcje opiekuńcze biblioteka realizuje przez odpowiedni dobór lektury dla określonego „przypadku”, przez poradnictwo, zachęcanie do współpracy z bibliotką, przez różne formy pracy z książką, zwłaszcza dyskusje i rozmowy indywidualne oraz przez życzliwy, serdeczny stosunek do ucznia, zainteresowanie jego sprawami.

Z funkcją opiekuńczą łączy się funkcja kulturalno-rekreacyjna biblioteki jako współorganizatora życia kulturalnego uczniów, szczególnie w szkole całodziennej i środowiskowej, która wychowuje do umiętnego zagospodarowania wolnego czasu. Czytelnia staje się miejscem

indywidualnej lektury i zbiorowych form rekreacji z książką i innymi zbiorami. Zażycia te, dostosowane do wieku i upodobań czytelników, kształtują umiejętności ekspresyjne, tak istotne dla rozwoju twórczych zdolności zarówno w młodszym wieku szkolnym, kiedy książka w sposób naturalny pobudza dziecko do aktywności plastycznej, słownej, ruchowej, teatralnej, jak i w wieku dojrzewania, gdy rodzi się potrzeba grupowego uczestnictwa w przeżyciach estetycznych i dzielenia się wrażeniami.

Funkcja biblioteki szkolnej w odniesieniu do nauczycieli wyraża się w pomocy udzielanej im w codziennej pracy, w doskonaleniu się, aktualizacji wiedzy pedagogicznej i specjalistycznej, w pracy twórczej, w poszukiwaniu skutecznych metod i form nauczania i wychowania. Obecnie biblioteki szkolne uczestniczą w masowej akcji dokształcania nauczycieli do poziomu studiów wyższych, zakupując w porozumieniu z biblioteką pedagogiczną podręczniki i skrypty oraz gromadząc materiały NURT-u.

Biblioteka szkolna winna być ogniskiem kultury pedagogicznej również dla rodziców — najważniejszej instytucji wychowania równoległego. Warto tu przytoczyć przykład pracy bibliotekarki Szkoły Podstawowej nr 14 we Wrocławiu, mgr Wandy Szuklarek, która z okazji zebrań rodzicielskich organizuje przy pomocy aktywu wystawy książek i artykułów nt. „Wychowywać, ale jak?”, wypożycza do domu i prowadzi sprzedaż wydawnictw z zakresu wychowania, higieny, kultury życia rodzinnego, m.in. z serii „Książki dla Rodziców”, jak również książek dla dzieci i młodzieży.

Biblioteki szkolne mogą współdziałać z Uniwersytetami dla Rodziców, a bibliotekarze jako prelegenci UoR lub z okazji zebrań rodziców mogą wygłaszać odczyty na temat wychowania czytelniczego w rodzinie, a na zebraniach klasowych informować o czytelnictwie dzieci.

W szkole otwartej dla środowiska biblioteka może służyć swymi zbiorami innym dorosłym mieszkańcom, zwłaszcza tam, gdzie nie ma biblioteki publicznej.

Trudno orzekać o stopniu ważności wyżej przedstawionych funkcji biblioteki szkolnej bądź rezygnować z niektórych, np. z kulturalno-rekreacyjnej, cedując je na inne biblioteki, zwłaszcza publiczne. Trzeba pamiętać o tym, że biblioteka szkolna pracuje z uczniami, podczas gdy reszta bibliotek pracuje z czytelnikami. Winna ona starać się wszystkich uczniów zaprzyjaźnić z książką, wskazując również drogę do bibliotek pozaszkolnych. Jeśli szkoła tego nie uczyni, to pewna część młodzieży sama do nich nie trafi, o czym świadczą dane statystyczne z Wrocławia: tylko 50% uczniów wrocławskich szkół podstawowych korzysta z bibliotek publicznych.

⁸ A. Zasada: *Biblioteki szkolne w sanatoriach dla dzieci i młodzieży*. „Bibliotekarz” 1974 nr 6 s. 171—174; K. Niewłaczyn: *Biblioteki szkolne dla dzieci niewidomych*. „Bibliotekarz” 1976 nr 7/8 s. 181—188.

Trzeba starać się łączyć wszystkie funkcje harmonijnie, by przerost jednej nie ograniczał innych, np. żeby działalność kulturalno-rozrywkowa nie hamowała dydaktycznej. W pełnieniu swych licznych ról biblioteka szkolna winna szukać pomocy ze strony bibliotek publicznych, fachowych pedagogicznych, naukowych, ośrodków inte, a te instytucje z kolei powinny wychodzić do bibliotek szkolnych z konkretnymi propozycjami pomocy i współpracy.

KIERUNKI DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEKI SZKOLNEJ

Ażby biblioteka mogła podołać tak wielostronnemu zadaniom, powinna działać w trzech kierunkach:

1. jako placówka usługowa, zaspokajająca potrzeby czytelniczko-informacyjne swych użytkowników w zakresie, o którym była mowa wyżej;

2. jako komórka inicjująca własne przedsięwzięcia w dziedzinie edukacji czytelniczko-informacyjnej;

3. jako ośrodek inspirujący i koordynujący proces edukacji czytelniczej w szkole, realizowany przez różne agendy społeczności szkolnej i instytucje wychowania równoległego.

Mówiąc o usługach świadczonych przez biblioteki szkolne trzeba zwrócić uwagę na duże zróżnicowanie użytkowników pod względem repertuaru i poziomu potrzeb oraz doświadczeń czytelniczych, zwłaszcza w dziesięcioklasowej szkole, która obejmuje cztery poziomy czytelników:

I — dzieci z ogniska przedszkolnego i uczniów kl. I — II (wieku 6—9 lat),

II — uczniów kl. III — IV (9 — 11 lat),

III — uczniów kl. V — VII (11—14 lat),

IV — uczniów kl. VIII — X (14—17 lat).

Biblioteki dwuletnich studiów ogólnokształcących ukierunkowanych, o profilu humanistycznym, filologicznym, matematyczno-fizycznym, biologicznym, chemicznym, geograficzno-ekonomicznym i sportowym, przygotowujących do studiów i jednocześnie do pracy zawodowej (np. laborantów, programistów, higienistów, pracowników biurowych) oraz biblioteki studiów zawodowych szerokoprofilowych, kształcących przez okres od pół roku do dwóch i pół lat, będą obsługiwały młodzież w wieku 17—20 lat.

Szkolny podsystem oświaty tworzyć będą również szkoły zawodowe po VII i VIII klasie dla młodzieży z uzdolnieniami praktycznymi, szkoły artystyczne, szkoły specjalne, zakłady resocjalizacyjne, które będą realizowały odpowiednio zmodyfikowany program szkoły dziesięcioletniej, a także szkoły dla pracujących⁹.

Typ szkoły będzie rzutował na charakter zbiorów bibliotecznych, usług i form

pracy z uczniami. Reformie organizacyjnej i programowej szkolnictwa będą towarzyszyć znaczne przeobrażenia struktury zbiorów i organizacji biblioteki zwłaszcza w dużych organizmach szkolnych, jak zbiorcze szkoły gminne, zespoły szkół zawodowych. W nowych osiedlach przewiduje się tworzenie bibliotek szkolno-osiedlowych, wchodzących w skład ośrodka kultury i oświaty.

Szczególną uwagę trzeba zwrócić na organizację wychowania czytelniczego w początkowym okresie nauczania, łącznie z przedszkolem i ogniskiem przedszkolnym, obecny bowiem system wypożyczania kompletów na ogół nie zdaje egzaminu. Udośtępnianie zbiorów przez bibliotekarza przy pomocy wychowawcy wytwarza skuteczniejszą nawyk korzystania z biblioteki. Biblioteka mogłaby też organizować zajęcia czytelnicze dla klas młodszych w ramach przedmiotu nadobowiązkowego „gry i zabawy ogólnorozwojowe” pod warunkiem urządzenia odpowiednio wyposażonego pomieszczenia lub wydzielenia części lokalu bibliotecznego. Niezależnie od tego w pracowni powinien znajdować się księgozbiór do wykorzystywania w różnych formach pracy dydaktycznej.

Drugi obok usług kierunek działalności biblioteki to praca dydaktyczno-wychowawcza zarówno z czytelnikiem indywidualnym, jak i zajęcia zbiorowe: lekcje przysposobienia czytelniczko-informacyjnego, konkursy czytelnicze, apele, spotkania z twórcami książki, dyskusje, propaganda wizualna itp.

W miarę rozwoju dydaktyki opartej na wykorzystaniu biblioteki, w miarę tworzenia się systemu edukacji czytelniczej, w którym będą ucześnieńczy wszyscy nauczyciele i wszystkie komórki organizacyjne szkoły, w miarę wzrostu poziomu kultury czytelniczej i intelektualnej użytkowników biblioteki będzie narastał usługowy charakter jej pracy, natomiast prawdopodobnie mniej będzie potrzebna jej działalność ekspansywna, propagandowa. Będzie też ona w większym niż dotychczas stopniu pełniła funkcję koordynatora systemu edukacji czytelniczej w szkole (w pojęciu edukacji mieści się zarówno kształcenie jak wychowanie).

Na system ów¹⁰ składają się:

1. Cel — wychowanie kulturalnego czytelnika i użytkownika informacji.

2. Program edukacji — kultura czytelnicza jako system postaw i zachowań się czytelniczych (zamiłowania, zainteresowania, potrzeby, motywacje, nawyki) oraz kompetencji czytelniczych (wiedza, umiejętności), umożliwiających efektywne wykorzystanie tekstów dla wszechstronnego rozwoju i doskonalenia się, dla twór-

⁹ Pojęcie systemu wychowania i nauczania przedstawił: H. Muszyński: *Zarys teorii wychowania*. Warszawa 1977; R. Więckowski: *Elementy systemu nauczania początkowego*. Warszawa 1976.

⁹ J. Kuberski: *Szkoła i społeczeństwo...* *juw.*

czego funkcjonowania w społeczeństwie i dla samorealizacji.

3. Realizatorzy: oprócz biblioteki szkolnej i bibliotekarzy — dyrekcja, nauczyciele wszystkich specjalności, pedagog, psycholog, opiekunowie oddziałów, świetlice, internatu, kół zainteresowań i organizacji młodzieży; młodzież zrzeszona w tychże kołach i organizacjach, samorząd, spółdzielnia uczniowska, komitet rodzicielski i opiekunicy oraz instytucje pozaszkolnego wychowania: biblioteki, masowe środki przekazu.

4. Formy organizacyjne — lekcje, w tym lekcje odbywane w bibliotece, godziny wychowawcze, wycieczki, zajęcia pozalekcyjne, praca domowa ucznia.

5. Metody kształtowania zamiłowań, zainteresowań i nawyków czytelnich — metody wpływu osobistego, sytuacyjnego i społecznego.

6. Metody kształcenia kompetencji czytelnich — podające, poszukujące, ćwiczeniowe.

7. Środki dydaktyczne — techniczne i konwencjonalne.

8. Planowanie, sprawdzanie i ocena wyników edukacji czytelnich.

Rola biblioteki jako koordynatora wychowania czytelnich polega na:

— inspirowaniu wyżej wymienionych animatorów edukacji czytelnich do podejmowania przedsięwzięć mających na celu rozwijanie kultury czytelnich;

— opracowaniu skoordynowanego planu wychowania czytelnich w szkole oraz terminarza zajęć zbiorowych i imprez, jak lekcje biblioteczne, konkursy, olimpiady, poranki i wieczory literackie itp.;

— czuwaniu nad realizacją planu, udzielaniu jego realizatorom pomocy merytorycznej i metodycznej, na dostarczaniu odpowiednich materiałów.

* * *

Wielofunkcyjny i wielokierunkowy charakter działania biblioteki w szkole wymaga zapewnienia odpowiednich warunków lokalowych (co najmniej trzech pomieszczeń), finansowych, kadrowych (jeden etat na 250—300 uczniów), modernizacji wyposażenia, a przede wszystkim przebudowy świadomości szerokiego rzeszy nauczycielskich na rzecz intensywnego wykorzystywania biblioteki w nauczaniu i wychowaniu oraz upowszechnianiu kultury czytelnich. Konieczne są nowe zarządzenia resortu oświaty, normy i standardy. Przydatne byłoby powołanie instytucji centralnej, która by zajęła się pomocą metodyczną i merytoryczną dla bibliotek szkolnych, wydawaniem literatury fachowej,

inspiracją i koordynacją badań naukowych¹¹.

Między szkołą a biblioteką istnieje organiczny związek: szkoła nie osiągnie pełnych efektów nauczania i wychowania na miarę potrzeb współczesności bez prawidłowo funkcjonującej biblioteki, podobnie jak wyniki pracy biblioteki będą ograniczone w niesprawnym organizmie szkoły. Unowocześnienie bibliotek szkolnych, poprawa warunków ich pracy, ściśle powiązanie funkcji biblioteki z funkcjami szkoły — to czynniki warunkujące modernizację oświaty.

Na zakończenie warto wypunktować elementy „starego i nowego” w bibliotekarstwie szkolnym:

Biblioteka

w szkole tradycyjnej biblioteka	w szkole nowoczesnej
wypożyczalnia	— centrum dydaktyczne, mediateka
ograniczonosc funkcji i kierunków działania	— pracownia ogólnoszkolna, ośrodek informacji, ośrodek edukacji czytelnich
praca z czytelnikami	— wielofunkcyjny i wielokierunkowy charakter działalności
propaganda i rozwijanie czytelnictwa	— praca ze wszystkimi uczniami
przysposobienie czytelnice	— upowszechnianie kultury czytelnich
słaba opieka nad czytelnictwem klas początkowych	— edukacja czytelnich (wychowanie i kształcenie czytelnich)
średnia wypożyczeń	— optymalizacja wychowania czytelnich w klasach najmłodszych
	— indywidualna ocena aktywności czytelnich

¹¹ Ważniejsze artykuły i rozprawy na temat reformy bibliotek szkolnych: W. Goriszowski: *O nową koncepcję biblioteki szkolnej w systemie oświaty i wychowania*. „Chowanna” 1974 z. 3 s. 398—409; J. Pielański: *Model biblioteki szkolnej w 10-klasowej powszechnej szkole średniej*. W: *Miejsce i zadania biblioteki szkolnej w nowym systemie dydaktyczno-wychowawczym szkoły*. Red. S. Kubiak. Poznań 1975; Z. Szkutnik: *Model biblioteki w zbiorczej szkole gminnej*. Tamże, s. 200—212; F. Krysiak: *Aktualny stan i zadania bibliotek szkolnych*. „Oświata i Wychowanie” A 1978 nr 3 s. 17—21; A. Niemczyk, C. Gulgulska, T. Wróbel: *Model biblioteki w powszechnej szkole średniej*. Tamże, s. 21—26; J. Andrzejewska: *Biblioteki szkolne w perspektywie powszechnej szkoły średniej*. „Roczniki Biblioteczne” 1977 z. 1/2 s. 391—425 (druk 1978).

Funkcjonowanie bibliotek szkolnych na terenie gminy

Funkcje bibliotek szkolnych oraz stosowane przez nie formy i metody pracy muszą być rozpatrywane nie tylko w aspekcie bibliotekarskim, ale przede wszystkim pedagogicznym. Wiąże się to z faktem, że placówki owe obok spełniania zadań typowych, takich jak gromadzenie i opracowywanie księgozbioru, udostępnianie go czytelnikom, prowadzenie działalności informacyjno-bibliograficznej, służą bezpośrednią pomocą w realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego szkoły, przygotowują uczniów do samodzielnej pracy umysłowej, do korzystania z bibliotek, ośrodków inte, ksiązek i czasopism oraz przyczyniają się do wyrównywania różnic środowiskowych młodzieży.

Zadania te biblioteki szkolne spełniają poprzez:

- gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie uczniom i nauczycielom literatury niezbędnej dla właściwej realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego (lektur szkolnych, literatury pięknej, ksiązek popularnonaukowych, wybranych opracowań naukowych i wydawnictw informacyjno-encyklopedycznych),

- systematyczne dostarczanie czytelnikom bieżącej informacji o nowo zakupionych ksiązkach oraz pośredniczenie w udostępnianiu nauczycielom zestawień bibliograficznych, opracowywanych na ich zamówienie w bibliotekach pedagogicznych,

- stwarzanie młodzieży warunków do rozwijania indywidualnych zainteresowań i uzdolnień, a tym samym współdziałanie w wyrównywaniu różnic środowiskowych,

- rozwijanie zainteresowań czytelnich uczniów,

- koordynowanie oraz współdziałanie w działalności prowadzonej przez zespół nauczycieli w zakresie przygotowania uczniów do samodzielnej pracy umysłowej, korzystanie z bibliotek i ośrodków informacji naukowej,

- organizowanie warsztatu informacyjno-bibliograficznego biblioteki¹.

Wymienione powyżej formy i metody pracy bibliotek szkolnych wiążą się z ich funkcją wewnętrzną. Należy jednak pa-

miętać, że placówki te realizują również funkcje zewnętrzną (środowiskową)², polegającą na organizowaniu współpracy i określaniu zakresu współdziałania z instytucjami kulturalno-oświatowymi w środowisku lokalnym szkoły.

Wymienić tu można następujące zadania:

- organizowanie współpracy z bibliotekami publicznymi i instytucjami kulturalno-oświatowymi,

- współdziałanie w pedagogizacji rodziców (np. poprzez przygotowywanie wystawek ksiązek, opracowywanie odczytów, dostarczanie materiałów na szkolne i klasowe zebrania rodziców),

- upowszechnianie czytelnictwa literatury i czasopism w środowisku lokalnym,

- współdziałanie w wykonywaniu podjętych przez szkołę działań środowiskowych.

Formy i metody realizowania przez biblioteki szkolne ich funkcji zewnętrznej ulegają znacznym modyfikacjom i poszerzeniu w bibliotekach zbiorczych szkół gminnych. Związane to jest z rolą, jaką w systemie oświaty w gminie odgrywa szkoła zbiorcza, i ze stawianymi przed nią zadaniami. Przypomnieć tu warto, że wprowadzenie zbiorczych szkół gminnych uwarunkowane było koniecznością podniesienia na wyższy poziom jakości kształcenia i wychowania oraz chęcią zapewnienia dzieciom i młodzieży, niezależnie od miejsca ich zamieszkania, wyrównanego poziomu nauczania³.

Z założeń organizacyjnych zbiorczej szkoły gminnej wynika, że do zadań jej należy także prowadzenie szeroko rozumianej działalności środowiskowej, przejawiającej się poprzez:

- stworzenie warunków sprzyjających wszechstronnemu rozwojowi uczniów, właściwe spożytkowanie ich czasu wolnego, a w szczególności upowszechnianie kultury fizycznej i zajęć kulturalno-oświatowych organizowanych w ramach szkolnego ośrodka kulturalno-oświatowego,

- prowadzenie dostosowanych do lokalnych potrzeb form kształcenia ustawicznego, podnoszenie poziomu kultury ogólnej, pedagogicznej i zawodowej dorosłych⁴.

Biblioteki zbiorczych szkół gminnych, w ramach realizowania ich funkcji zewnętrznej, zobowiązane są więc także do spełniania szeregu zadań dodatkowych na rzecz środowiska lokalnego oraz placówek oświatowych działających na terenie gminy.

O jakości i formach pracy wszystkich bibliotek szkolnych pracujących w gminie

² Z. Szkułnik: *Model biblioteki w zbiorczej szkole gminnej*. W: *Miejsce i zadania biblioteki szkolnej w nowym systemie dydaktyczno-wychowawczym szkoły*. Materiały sesji pod red. S. Kubiaka. Poznań 1975 s. 203.

³ J. Wołczyk: *Zbiorcza szkoła gminna*. Warszawa 1974 s. 31.

⁴ *Zbiorcza szkoła gminna (Założenia organizacyjne)*. Warszawa 1973 s. 4. Ministerstwo Oświaty i Wychowania.

¹ Por. I. Nowak: *W Roku Bibliotek i Czytelnictwa*. „Zbiorcza Szkoła Gminna” 1976 nr 6 s. 7-9; I. Nowak: *O bibliotekach szkolnych w Roku Bibliotek i Czytelnictwa*. „Chowanna” 1976 nr 4 s. 517-526.

decyduje jednak sposób realizowania przez szkołę zbiorczą jej funkcji zewnętrznej w odniesieniu do ogółu szkół na terenie gminy.

SIEĆ BIBLIOTEK SZKOLNYCH NA TERENIE GMINY

Szkołą sieć biblioteczną na terenie gminy, obok biblioteki szkoły zbiorczej, tworzą:

— biblioteki w szkołach 8-klasowych, zatrudniające bibliotekarzy etatowych,

— biblioteki w szkołach 8-klasowych, 6-klasowych i instytucjach oświatowo-wychowawczych, zatrudniające bibliotekarzy ryczałtowych,

— księgozbiory w punktach filialnych.

Biblioteka zbiorczej szkoły gminnej obok realizowania zadań na rzecz szkoły macierzystej zobowiązana jest do otoczenia opieką instruktorsko-metodyczną wszystkich bibliotek szkolnych na terenie gminy⁵. Rodzaj i zakres tych zobowiązań uzależniony jest od stopnia organizacyjnego pozostałych szkół w gminie oraz sposobu zatrudnienia w nich bibliotekarzy (etat, ryczałt).

Z kolei forma i możliwości właściwego realizowania powyższych funkcji wobec innych placówek działających w gminie zależą w znacznym stopniu od warunków materialno-lokalowych i kadrowych biblioteki szkoły zbiorczej. Należy założyć, że w wariancie minimalnym biblioteka ta powinna zatrudniać bibliotekarza etatowego, dysponować dwuizbowym lokalem bibliotecznym (czytelnią i wypożyczalnią), prawidłowo zorganizowanym warsztatem informacyjno-bibliograficznym oraz funduszami na zakup książek i środków audio-wizualnych, dostosowanymi do liczby uczniów w gminie i potrzeb w zakresie zaopatrzenia bibliotek.

Zadaniem bibliotek w ośmio- i sześcioklasowych szkołach filialnych jest zapewnienie właściwego zaopatrzenia w literaturę uczniów i nauczycieli tych szkół oraz współudział w prawidłowej realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego. Biblioteki te winny także pośredniczyć w sprawowaniu z biblioteki szkoły zbiorczej książek, których brak w szkole.

Szkoły filialne mają również zadanie zapewnić 4-klasowym punktom filialnym zaopatrzenie w lektury szkolne oraz pozycje o charakterze metodycznym przez systematyczne dostarczanie do nich wymiennych kompletów książek. Księgozbiory, które znajdują się w punktach filialnych (kl. I—IV) powinny być przejęte przez szkoły wyżej zorganizowane. Pozwoli to na racjonalne wykorzystanie książek oraz na opracowanie odpowiedniego systemu informacji o pozycjach przydatnych uczniom i nauczycielom. Wypożyczanie wymiennych kompletów pozwala, dzięki odpowiednie-

mu ułożeniu planu wypożyczeń, zniwelować skutki niepełnego zaopatrzenia placówek w lektury szkolne i najbardziej poczytne książki. Nie bez znaczenia jest tu fakt, że opracowywaniem i przekazywaniem zbiorów do punktów filialnych zajmują się odpowiednio przeszkoleni, etatowi lub ryczałtowi bibliotekarze szkół 8-klasowych.

ZADANIA INSTRUKCYJNO-METODYCZNE BIBLIOTEKI SZKOŁY ZBIORCZEJ

Do głównych zadań biblioteki zbiorczej szkoły gminnej należy otoczenie opieką instrukcyjno-metodyczną wszystkich bibliotek szkolnych w gminie oraz przyjęcie wobec nich pewnych obowiązków natury organizacyjnej.

Ze względu na znaczenie funkcji instrukcyjno-metodycznych biblioteki szkoły zbiorczej konieczne jest określenie kryteriów doboru kandydata na stanowisko bibliotekarza w tym typie szkoły. Już obecnie nie ulega wątpliwości, że powierzyć je można tylko osobie o pełnych kwalifikacjach nauczycielskich i zawodowym przygotowaniu bibliotekarskim lub też posiadającej wyższe wykształcenie bibliotekoznawcze i przynajmniej trzyletni staż pracy w bibliotece szkolnej. Oczywiście bibliotekarz ten powinien także cieszyć się w środowisku dużym autorytetem osobistym i posiadać niezbędne uzdolnienia do prowadzenia pracy instruktorskiej. Ze względu na pełnienie przez niego funkcji kontrolnych wobec wszystkich bibliotekarzy szkolnych w gminie, pożądane jest, aby był on członkiem kolektywu kierowniczego szkoły zbiorczej.

Rodzaj zadań i zakres zobowiązań biblioteki tej szkoły wobec poszczególnych placówek w gminie powinien być ściśle uzależniony od rodzaju szkół oraz od sposobu zatrudnienia w nich bibliotekarzy. Można wyróżnić trzy stopnie powiązania organizacyjnego biblioteki szkoły zbiorczej z placówkami podległymi oraz wskazać jej zadania wobec szkolnej sieci bibliotecznej w gminie.

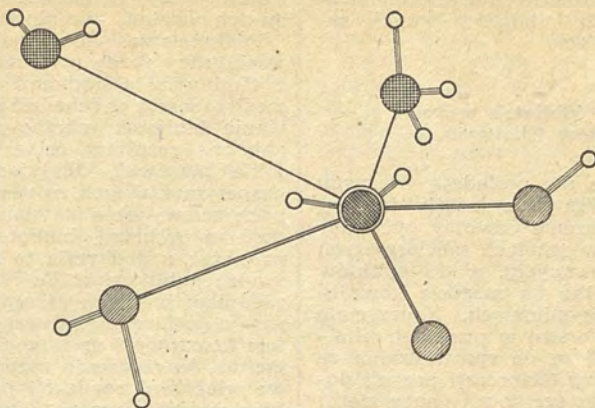
Zadania wobec szkolnej sieci bibliotecznej w gminie

Bibliotekarz szkoły zbiorczej odpowiada za stan i pracę pedagogiczną wszystkich szkolnych placówek bibliotecznych na terenie gminy, koordynuje ich działalność, uzgadnia ich plany pracy z planem bibliotecznym oraz z ogólnym planem dydaktyczno-wychowawczym zbiorczej szkoły gminnej.

W celu prawidłowego realizowania tych założeń bibliotekarz szkoły zbiorczej:

— prowadzi zakup książek i prężność czasopism dla wszystkich bibliotek w gminie przy uwzględnieniu zgłaszanych przez nie dezyderatów,

⁵ Jw. s. 5.

Biblioteka Zbiorczej Szkoły Gminnej

Biblioteka w szkole 8-klasowej, zatrudniająca bibliotekarza etatowego

Biblioteka w szkole 8-klasowej, 6-klasowej i placówkach oświatowo-wychowawczych, z bibliotekarzem ryczałtowym

Księgozbiór w punkcie filialnym

1, 2, 3 stopień powiązania organizacyjnego

— zaopatruje biblioteki szkolne w pozycje znajdujące się w szkole zbiorczej oraz pośredniczy w międzybibliotecznym wypożyczeniu innych poszukiwanych książek,

— opracowuje zbiorczą statystykę czytelnictwa w szkołach oraz ocenę stanu czytelnictwa młodzieży w gminie,

— prowadzi gminne zespoły samokształceniowe bibliotekarzy szkolnych,

— z ramienia dyrektora zbiorczej szkoły gminnej przeprowadza bieżącą kontrolę pracy placówek i udziela bibliotekarzom wskazówek metodycznych⁸.

Zadania wobec placówek zatrudniających bibliotekarzy etatowych

Ze względu na fakt, że w szkołach filialnych pracują również bibliotekarze etatowi, o odpowiednim przygotowaniu pedagogicznym i bibliotekarskim, a prowadzone przez nich placówki mają charakter bibliotek samodzielnych, zadania bibliotekarza gminnego ograniczają się do czuwania nad prawidłowością realizowania gminnego planu pracy, poprawnością opracowywania i udostępniania zbiorów oraz

nad zasadami włączania się placówki do działań podejmowanych przez szkołę w środowisku lokalnym.

Zadania wobec placówek zatrudniających bibliotekarzy ryczałtowych

W części szkół i placówek oświatowo-wychowawczych na terenie gminy pracują biblioteki zatrudniające bibliotekarzy ryczałtowych. Najczęściej są to etatowi nauczyciele tych szkół, nie zawsze posiadający odpowiednie przygotowanie bibliotekarskie, a wymiar czasu ich pracy w znacznym stopniu ogranicza możliwości działania. Wobec placówek tych zadania biblioteki szkoły zbiorczej są szersze.

Proponuje się, aby bibliotekarz szkoły zbiorczej:

— dostarczał zakupione książki po oznaczeniu ich właściwym symbolem klasyfikacyjnym,

— dołączał do każdej przekazywanej książki jedną gotową kartę katalogową,

— prowadził w lokalu zbiorczej szkoły gminnej zajęcia z przysposobienia bibliotecznego dla uczniów szkoły filialnej,

— udzielał instruktażu w zakresie przygotowania wymiennych kompletów książ-

⁸ Por. M. Abramowicz: *Szkolna biblioteka gminna*. „Zbioreza Szkoła Gminna” 1974 nr 3 s. 31.

żek dla punktów filialnych oraz opracowania ilustrowanych katalogów pozycji zawartych w komplecie.

Zadania bibliotek wobec punktów filialnych

Punkty filialne nie posiadają własnych księgozbiorów. Wszystkie książki znajdujące się na ich terenie powinny być zainwentaryzowane w szkołach macierzystych (wyżej zorganizowanych), a do punktów przekazywane tylko na zasadzie kompletów stałych i wymiennych. Nauczyciele zajmujący się zbiorami w punktach filialnych zobowiązani są do sprowadzania ze szkoły macierzystej (zbiorczej) pozycji poszukiwanych przez uczniów i nauczycieli.

FUNKCJA ŚRODOWISKOWA BIBLIOTEKI ZBIORCZEJ SZKOŁY GMINNEJ

Funkcje zewnętrzne pełnione przez biblioteki szkolne przejawiają się w odpowiednio zorganizowanej współpracy ze środowiskiem lokalnym.

Podstawowym problemem, który musi zostać rozwiązany, jest określenie zasad współdziałania z Gminnymi Ośrodkami Kultury, a przede wszystkim bibliotekami publicznymi, ich filiami i punktami bibliotecznymi. Oba rodzaje funkcjonujących w środowisku wiejskim sieci bibliecznych muszą dokonać „zracjonalizowanego po-

działu pracy, uzupełniania i dopełniania swoich działań, kumulowania efektów”⁷.

Podkreślając konieczność nawiązania współpracy przez zbiorczą szkołę gminną z Gminnymi Ośrodkami Kultury, należy z ostrożnością podchodzić do prób powoływania bibliotek szkolno-publicznych. Negatywne rezultaty osiągnięte często przez takie placówki, działające na zasadach eksperymentalnych, są rezultatem odmiennych celów, jakie stawiane są przed tymi dwiema sieciami bibliotecznymi. Należy pamiętać, a podkreśla to zdecydowanie w swoich publikacjach A. Niemczykowa⁸, że zadaniem bibliotek szkolnych, równorzędnym z dostarczaniem uczniom i nauczycielom literatury i upowszechnianiem czytelnictwa, jest służenie bezpośrednio pomocą we właściwej realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego. Z tych też względów placówki te w żadnym wypadku nie mogą być przenoszone poza obręb szkoły, nawet wtedy, gdy w nowym lokalu biblioteki szkolno-publicznej uzyskająby lepsze warunki pracy.

Niniejsza próba wyciągnięcia wniosków z przemian, jakie nastąpiły w systemie szkolnym na wsi po powołaniu zbiorczych szkół gminnych, wiąże się ze wskazaniem pewnych rozwiązań o charakterze organizacyjno-funkcyjnym, które powinny w pełnijszy niż do tej pory sposób włączyć biblioteki szkolne w realizację dydaktyczno-wychowawczych zadań szkoły.

⁷ Raport o stanie oświaty w PRL. Warszawa 1973 s. 303.

⁸ A. Niemczykowa: O bibliotekach szkolno-publicznych. „Bibliotekarz” 1975 nr 5/6 s. 98-101.

ALEKSANDER LEWCZUK
OLSZTYN — AKAD. ROLNICZO-TECH.

Z badań nad czytelnictwem literatury rolniczej w gospodarstwach indywidualnych województwa olsztyńskiego

Czytelnictwo literatury rolniczej w środowisku wiejskim jest zjawiskiem społeczno-oświatowym niezwykle złożonym. Obejmuje ono sprawy dostępu do literatury, jej rozpowszechniania, czytania, postaw czytelników wobec książek i pism oraz stopień zaspokajania potrzeb zawodowych, kulturalnych i rozrywkowych.

Aktualnie, badając czytelnictwo, dużą uwagę zwraca się na efektywność jego od-

działywania na procesy modernizacji środowiska wiejskiego. Miernikiem tej efektywności jest stopień przyswajania sobie przez czytelników informacji i wykorzystywania ich w procesie modernizacji własnych gospodarstw. Literatura fachowa, czytana systematycznie, jest dla rolników jednym z najważniejszych źródeł uzupełniania wiedzy rolniczej oraz informacji o nowościach.

Od r. 1972 Zakład Upowszechniania Postępu w Rolnictwie Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie prowadzi badania nad efektywnością informacji rolniczej w upowszechnianiu postępu na wsi. Celem tych badań jest m. in. analiza aktualnego stanu czytelnictwa literatury fachowej (rolniczej i pokrewnej) w środowisku wiejskim oraz jego roli w upowszechnianiu wiedzy i postępu rolniczego.

Badaniami objęto: 646 rolników typowych (przeciętnych), 400 hodowców bydła (rolników prowadzących kontrolę użyteczności mlecznej krów) oraz 698 rolników, którzy przodują osiągnięciami w swoich gospodarstwach.

Porównując uzyskane wyniki badań, stwierdzić należy, że o ile czytelnictwo prasy fachowej w badanych zbiorowościach było rozpowszechnione w znacznym stopniu, o tyle czytelnictwo książek rolniczych może budzić pewne zastrzeżenia. Spośród rolników typowych (przeciętnych) 71,50% prenumerowało prasę, a czytało ją 71,10%, w grupie hodowców była prenumerowała prasę 96,20% respondentów, czytało 96,80%, natomiast w grupie rolników o przodujących osiągnięciach prasę prenumerowało 98,10%, a czytało ją 89,50%. Tak więc rolnicy reprezentujący niewątpliwie wyższy poziom gospodarowania korzystali z prasy jako źródła informacji w znacznie większym stopniu aniżeli rolnicy typowi.

Najczęstszym sposobem zaopatrywania się rolników w prasę była prenumerata, przy czym na jednego prenumerującego przypadało tytułów: wśród rolników typowych — 2,3 (w tym 1,9 prasy rolniczej), wśród hodowców bydła — 2,9 (2,0), wśród rolników z przodującymi osiągnięciami — 3,5 (2,9). Wypożyczanie prasy oraz czytanie w bibliotece lub świetlicy nie było w badanych zbiorowościach rozpowszechnione.

Spośród różnych rodzajów prasy największą poczytnością cieszyła się prasa fachowo-rolnicza (np.: „Agrochemia”, „Nasza Wieś”, „Plon” itp.). Ten rodzaj prasy czytało wśród rolników typowych 46,70% respondentów, wśród hodowców bydła — 80,70%, a wśród przodujących — 89,50%. Prasa społeczno-polityczna (np. „Gazeta Olsztyńska”, „Trybuna Ludu” itp.) czytana była w mniejszym stopniu — czytało ją 44,70% rolników typowych, 53,10% hodowców bydła i 42,70% mających przodujące osiągnięcia. Prasę społeczno-rolniczą (np. „Chłopska Droga”, „Gromada Rolnik Polski” itp.) czytało w kolejności analogicznej — 18,30%, 51,30% i 31,20% respondentów.

Analiza prenumerowanej i czytanej prasy wskazuje, że najbardziej rozpowszechnione w badanych zbiorowościach było czytelnictwo prasy fachowo-rolniczej, co z punktu widzenia upowszechniania postępu rolniczego w środowisku wiejskim jest zjawiskiem niezwykle ważnym.

Analizując stopień przyswojenia sobie wiadomości o innowacjach i praktycznego ich wykorzystania przez rolników, należy stwierdzić, że w wyniku czytania czasopism rolniczych innowacje do różnych działów gospodarstwa rolnego wprowadziło 11,80% rolników typowych, 43,80% hodowców bydła i 84,00% rolników z przodującymi osiągnięciami.

Czytelnictwo książek było wśród badanych rolników rozpowszechnione w znacznie mniejszym stopniu. W badaniach analizowano wyposażenie respondentów we własne księgozbiory, ich wielkość oraz czytelnictwo książek.

W grupie rolników typowych własne księgozbiory posiadało 30,10% respondentów, czytało książki 32,10%. Księgozbiór

liczył średnio 19,1 książek, w tym 12,1 rolniczych, największy składał się ze 100 książek, w tym 60 rolniczych.

Wśród hodowców bydła własne księgozbiory posiadało 60,50%, czytało książki — 47,80%. Średnia wielkość księgozbiorów wynosiła 31,2 książek, w tym 15,1 rolniczych. Największy księgozbiór liczył 800 pozycji, w tym 200 rolniczych.

W grupie rolników o przodujących osiągnięciach biblioteczki domowe posiadało 84,50% respondentów, a czytało książki 68,20%. Średnia wielkość bibliotek w tej grupie wynosiła 58,9 książek (w tym 37,1 rolniczych), natomiast największy księgozbiór składał się z 1040 tomów, w tym 500 z zakresu rolnictwa.

Stopień praktycznego wykorzystania informacji zawartych w przeczytanych książkach był stosunkowo niski — innowacje do swoich gospodarstw wprowadziło w oparciu o nie 17,10% rolników typowych, 33,00% hodowców bydła i 650% rolników przodujących.

Badając sposoby zaopatrywania się rolników w książki, stwierdzono, że z kupna, sposobu najczęstszego, korzystało w kolejności grup 19,90%, 420%, 69,20%; otrzymywało książki bezpłatnie (najczęściej w formie nagród) 5,70%, 15,30%, 29,70%; wypożyczało z bibliotek 8,10%, 6,80%, 9,00%. Kupno odbywało się przeważnie na zasadzie przypadkowości przy okazji pobytu w mieście bądź dokonywane było przez innych członków rodziny, najczęściej przez uczące się dzieci.

Przyczyn słabo rozpowszechnionego wypożyczania z bibliotek (w badanych zbiorowościach) szukać należy w ciągle jeszcze nie najlepiej rozwiniętej sieci bibliotecznej na wsi, w niedostatecznym zaopatrzeniu bibliotek wiejskich w nowości z zakresu rolnictwa oraz w niedostatecznym stopniu popularyzacji książek i czytelnictwa na wsi.

Jak wykazały badania, wśród respondentów największą popularnością cieszyły się książki z zakresu uprawy roli i roślin, hodowli zwierząt oraz różnego rodzaju poradniki gospodarskie, które w zwięzłej i przystępnej formie przekazują wszelkie najnowsze zalecenia produkcyjne. Wynika stąd, że należy zwrócić na nie większą uwagę, gdyż mogą one stać się dla rolników doskonałym źródłem informacji.

Wspomnieć należy, jak przedstawiało się czytelnictwo prasy i książek wśród rolników korzystających i nie korzystających z innych źródeł informacji, takich jak radio, telewizja, szkolenia rolnicze, poradny służby rolnej itp. Generalnie stwierdzić należy, że rolnicy korzystający z innych źródeł informacji częściej korzystali z prasy i książek przy prowadzeniu własnych gospodarstw. Szczególnie wyraźne różnice wystąpiły w czytelnictwie rolników korzystających i nie korzystających z radia, telewizji oraz porad służby rolnej.

Przeprowadzone badania pozwoliły zwrócić uwagę na dwa istotne czynniki, które w znacznym stopniu decydowały o czytelnictwie literatury fachowej w środowisku wiejskim.

Pierwszym jest niewątpliwie wykształcenie rolników. Obserwowano mianowicie, że im wyższe wykształcenie posiadały rolnicy, tym więcej było wśród nich aktywnych czytelników prasy i książek. Byli to na ogół ludzie młodzi, rozpoczynający dopiero samodzielną pracę w gospodarstwie, którzy zainteresowania czytelnicze i umiejętności wykorzystywania ich w codziennej pracy wynieśli w znacznym stopniu ze szkoły.

Drugim czynnikiem, którego wpływ na czytelnictwo okazał się dość wyraźny, jest specjalizacja gospodarstw. Respondenci specjalizujący się w hodowli bydła częściej byli aktywnymi czytelnikami prasy i książek niż pozostałe grupy. Związane to jest prawdopodobnie z wyższymi wymaganiami stawianymi przez instytucje współpracujące z tymi rolnikami. Zmusza to ich do aktywniejszego korzystania ze źródeł informacji w celu lepszego poznania nowych technologii i metod pracy w interesującej ich gałęzi produkcji.

Podsumowując stwierdzić należy, że w miarę rozwoju sił wytwórczych, podnoszenia się poziomu wykształcenia rolników i profesjonalizacji ich zawodu wzrasta znaczenie pracy umysłowej. Stawia to przed placówkami oświatowymi i służbą rolną zadanie bardziej czynnego i skutecznego zajmowania się popularyzacją czytelnictwa

dla intensyfikowania procesów upowszechniania wiedzy i postępu rolniczego.

Rozbudzanie zainteresowań czytelniczych wśród mieszkańców wsi powinno być składnikiem codziennej pracy nie tylko bibliotekarza, ale również i służby rolnej. Należy uczyć rolnika poszanowania literatury fachowej, systematycznego jej czytania oraz sposobów wykorzystywania w prowadzeniu gospodarstwa wiadomości zawartych w lekturze. Konieczne jest również rozwinięcie na większą skalę popularyzacji prasy i książek rolniczych za pomocą takich środków przekazu jak np. radio i telewizja. Szczególna rola przypada tutaj telewizji, ponieważ w szybkim tempie wzrasta liczba rolników korzystających systematycznie z tego źródła informacji.

Instytucje wydawnicze powinny zwrócić większą uwagę na różnego rodzaju poradniki dla właścicieli gospodarstw indywidualnych — wydawnictwa krótkie, o zwięzłej treści, zawierające wskazówki praktyczne przydatne w pracy, szczególnie młodym rolnikom. Forma tych poradników powinna być stale doskonalona, a treść systematycznie aktualizowana.

Istnieje pilna potrzeba prowadzenia kompleksowych badań nad rozwojem czytelnictwa, w tym również czytelnictwa literatury rolniczej i pokrewnej, w środowisku wiejskim. Badania te powinny dać odpowiedź, jakimi metodami należy intensyfikować rozwój czytelnictwa na wsi, aby zwiększyć przez to poziom oświaty ogólnej i rolniczej, a tym samym wpływać skutecznie na rozwój wsi i rolnictwa.

CZAJKOWSKI FRANCISZEK
SKARŻYŃSKA MARIA

TORUŃ — WBP i Książnica Miejska

Upowszechnianie literatury rolniczej w bibliotekach publicznych województwa toruńskiego

Intensywny rozwój rolnictwa i gospodarki żywnościowej w Polsce uwarunkowany jest w poważnym stopniu dalszym rozwojem oświaty i kultury rolnej na wsi. W ostatnich latach jesteśmy świadkami szybko zachodzących przemian w środowisku wiejskim, charakteryzujących się wzrostem nowoczesnego budownictwa, me-

chanizacją prac, rozwojem gospodarstw specjalistycznych. Wieś zasilają nowe kadry techników, inżynierów i organizatorów rolnictwa. Poważna część młodzieży zdobywa wiedzę specjalistyczną w dobrze rozbudowanej sieci szkół zawodowych i techników rolniczych. Liczni rolnicy podwyższają swoje umiejętności zawodowe na różnego rodzaju kursach kwalifikacyjnych. W szerokim stopniu pracę oświatową i szkoleniową rozwinięły wojewódzkie ośrodki postępu rolniczego i gminne służby rolne.

Wszystkim tym procesom towarzyszy wzrastające z dnia na dzień zapotrzebowanie na książkę i czasopismo fachowe poświęcone rolnictwu. W związku z tym mnożą się głosy, postulujące — nie bez słuszności — ilościowy rozwój sieci księgarń i pomocniczych punktów sprzedaży książek w środowiskach małomiasteczkowych i wiejskich. Również bibliotekarstwu polskiemu sukcesywnie przybywać będzie nowych zadań, zwłaszcza w zakresie doskonalenia sieci bibliotecznej na wsi oraz usprawniania służby informacyjno-biblio-

graficznej i systemu wypożyczeń międzybibliotecznych.

Zasygnalizowane tu problemy nie są obce bibliotekom publicznym województwa toruńskiego. Pragniemy więc przedstawić, w jaki sposób Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Toruniu wraz z podległymi jej placówkami realizuje inicjatywy związane z upowszechnianiem czytelnictwa wydawnictw rolniczych oraz jak doskonalili organizację i działalność specjalistycznych filii książki rolniczej i punktów bibliotecznych.

W sieci bibliotek publicznych województwa, obejmującej 49 bibliotek i 127 filii, na szczególną uwagę zasługują trzy specjalistyczne wiejskie filie książki rolniczej: filia powstała w r. 1974 w Łysomicach pod Toruniem, gminie wybijającej się spośród innych dynamiką produkcji rolnej i gospodarnością; dwie pozostałe, zlokalizowane w zespołach szkół rolniczych w Gronowie i Grubnie, uruchomiono na zasadzie porozumienia zawartego między bibliotekami publicznymi z jednej a dyrekcjami szkół z drugiej strony.

Z biblioteki łysomickiej, liczącej aktualnie ponad 1700 vol. i 12 tytułów czasopism rolniczych, korzysta rocznie ok. 120 czytelników, rekrutujących się nie tylko z miejscowego aktywnego gminnego i rolniczego, organizacji KGW i ZSMP, mieszkańców wsi i gminy, ale również stałych mieszkańców pobliskich miast: Chełmży i Torunia. Nawet studenci kierunków rolniczych wypożyczają stąd nierzadko podręczniki i publikacje niezbędne przy pisaniu prac seminaryjnych czy dyplomowych. Największym powodzeniem cieszą się książki z działów ogrodnictwa, hodowli zwierząt, mechaniki i organizacji rolnictwa. Czytelnicy częściej sięgają po wydawnictwa specjalistyczne, broszurowe, rzadziej po literaturę popularnonaukową i naukową.

W pracy biblioteki dużą uwagę przywiązują się do działalności popularyzatorskiej i oświatowej. Organizowane są tu okresowe szkolenia dla młodych rolników, odczyty problemowe specjalistów, dyskusje nad interesującymi publikacjami, konkursy poświęcone nowoczesnemu rolnictwu oraz wystawy tematyczne i nowości wydawniczych.

Dwie następne filie książki rolniczej różnią się w sposób zasadniczy od filii w Łysomicach lokalizacją (szkoła), zasadami organizacyjnymi, profilem zasobów książkowych i czasopiśmienniczych, środowiskiem czytelnictwem. Ze względu na stosunkowo krótki okres funkcjonowania tych placówek trudno jest na razie szerzej rozprawiać na temat ich działalności. Na podstawie poczynionych obserwacji i licznych kontaktów bibliotekarzy z kadrą nauczającą oraz młodzieżą szkolną sądzić można, że filie specjalistyczne organizowane w zespołach szkół rolniczych są potrzebne i że w połączeniu z miejscowymi

bibliotekami szkolnymi stać się mogą autentycznymi kuźnicami wiedzy rolniczej.

Takie refleksje budzą się np. podczas pobytu w pięknej bibliotece w Grubnie, gdzie w zabytkowym pałacu znajdują się: samodzielna wypożyczalnia o powierzchni ponad 60 m² oraz czytelnia z 40 miejscami. Uroczystego otwarcia biblioteki dokonano w r. 1977 podczas Dekady Książki Społeczno-Politycznej. Ważnym punktem programu było przejście przez Wojewódzki Ośrodek Postępu Rolniczego w Przysieku patronatu nad filiami książki rolniczej bibliotek publicznych na terenie województwa toruńskiego, potwierdzone wymianą dokumentów pomiędzy dyrekcjami (tekst porozumienia — zał. 2).

W czasie uroczystości przedłożono koncepcję przeniesienia biblioteki szkolnej do pomieszczeń nowo otwartej placówki, kierując się w tym względzie przesłankami racjonalnego gromadzenia i wykorzystania zasobów bibliotecznych, jak również możliwością rozwinięcia tych form działania z młodocianym czytelnikiem, które wdrożą go do samodzielnej pracy z książką i czasopiśmiem.

Uczestnicząc kiedyś w wojewódzkich eliminacjach Olimpiady Wiedzy Rolniczej w Wielkim Tarpnie koło Grudziądza, przygotowanych starannie przez Zarząd Wojewódzki ZSMP i Dyрекcję Zespołu Szkół Rolniczych, mieliśmy okazję rozmawiać z nauczycielami i uczniami tamtejszej szkoły. Przeprowadzaliśmy sondaż, obserwowaliśmy z bliska zainteresowanie uczestników eliminacji wydawnictwami rolniczymi, zgromadzonymi na wystawie w dużym wyborze. Indagowano nas często o konkretne tytuły z mechanizacji rolnictwa, weterynarii, hodowli trzody chlewnej i bydła. Pytano, gdzie można kupić lub wypożyczyć wystawiane publikacje. Dlaczego np. w pobliskim Grudziądzu, liczącym ok. 80 tys. mieszkańców, nie ma specjalistycznej księgarni rolniczej czy biblioteki uprofilowanej na gromadzenie tego typu wydawnictw. Wydaje się, że nie można przejść obojętnie obok tych kwestii. Trzeba więc w przyszłości szukać racjonalnych rozwiązań, podejmować coraz to energiczniejsze zabiegi wokół tworzenia dalszych filii specjalistycznych i punktów bibliotecznych. Należy wreszcie dążyć do zwiększenia liczby tytułów i egzemplarzy książek i czasopism kupowanych dla bibliotek szkolnych i publicznych, zwłaszcza tych, które działają w zespołach szkół rolniczych i w środowiskach wiejskich.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna zamierza w przyszłości uruchomić cztery filie książki rolniczej: w Zespole Szkół Rolniczych w Wielkim Tarpnie i Wroniu oraz na terenie Państwowych Gospodarstw Rolnych w Radomnie i w Mileszewach k. Brodnicy. Ostatnia miejscowość wymaga szczególnego uhonorowania ze względu na to, że tutaj urodził się i pracował w drugiej połowie XIX w. zasłużony działacz spo-

leczno-narodowy Ziemi Michałowskiej, wybitny teoretyk rolnictwa, autor fachowej encyklopedii *Gospodarza* (ostatnie wyd. w r. 1906), świetny popularyzator czytelnictwa wśród ówczesnego ludu wiejskiego, pierwszy prezes Toruńskiego Towarzystwa Naukowego — Ignacy Łyskowski. Dla upamiętnienia jego działalności wmurowano tablicę pamiątkową na frontonie zabytkowego pałacu w Mileszewach, a Miejskiej i Rejonowej Bibliotece w Brodnicy nadano imię Łyskowskiego.

Zawarte już zostało obustronne porozumienie między Dyrekcją PGR a Biblioteką, dotyczące zasad uruchomienia nowej filii i przejęcia nad nią patronatu (zał. nr 3). Obecnie księżnica brodnicka gromadzi odpowiadni księgozbiór z myślą o filii książki rolniczej w Mileszewach.

Rozwój bibliotek publicznych w ogóle, a specjalistycznych filii książki rolniczej w szczególności wymaga systematycznego dopływu nowości wydawniczych i jednoczesnego eliminowania z księgozbiorów pozycji przestarzałych i zdeaktualizowanych. Dotychczasowe zakupy nie pokrywają w pełni zapotrzebowań bibliotek terenowych. Wynika to z dwóch przyczyn. Pierwszą z nich jest niedostateczne zaopatrzenie księgarń w województwie, zwłaszcza księgarń terenowych, w bieżącą produkcję wydawniczą z zakresu rolnictwa i dziedzin pokrewnych. Drugą są kłopoty finansowe, brak dostatecznych środków na zakup tego typu piśmiennictwa dla placówek gminnych i filii, nie wspominając już o potrzebach punktów bibliotecznych. Z pewną pomocą przychodzi Biblioteka Wojewódzka, zakupująca z własnych funduszy większą liczbę egzemplarzy poszczególnych tytułów książek rolniczych.

Poprawie sytuacji osiągnie się przez konsekwentną realizację umów zawartych między bibliotekami publicznymi a Wydziałem Rolnictwa, Leśnictwa i Skupu Urzędu Wojewódzkiego (zał. nr 1) oraz wymienionymi już instytucjami i zakładami rolnymi.

Pewne środki dodatkowe na zakup książek napływały dotychczas jedynie z niektórych urzędów gmin i państwowych gospodarstw rolnych. Są to na razie przykłady nieliczne, toteż tę formę pomocy finansowej należałoby przenieść i na pozostałe gminy województwa oraz na gospodarstwa rolne. Ponadto dalszych kooperantów w realizacji programu poprawy zaopatrzenia bibliotek i punktów bibliotecznych w wydawnictwa rolnicze upatrywać należy w PP „Dom Książki”, CRS „Samopomoc Chłopska”, WZGS, WZKR, RSW „Prasa-Książka-Ruch” i w innych instytucjach i organizacjach, którym bliskie są sprawy postępu na wsi i rozwoju oświaty rolniczej.

Poprawie zaopatrzenia placówek bibliotecznych w książki rolnicze towarzyszyć powinna odpowiednia propaganda słowna i wizualna, wyszukiwanie nowych metod

i form docierania z książką do potencjalnego odbiorcy. Stąd też cenne są inicjatywy podejmowane przez PWRiL oraz wojewódzkie ośrodki postępu rolniczego prowadzania — *via bibliotheca* — „Nowości Wydawniczych PWRiL”, katalogów czasopism i adnotowanych zestawień nowości, broszur i drobnych wydawnictw informujących o aktualnych wydarzeniach w rolnictwie. Opracowuje się również informatory okolicznościowe oraz materiały pomocnicze dla uczestników Olimpiady Wiedzy Rolniczej. Prowadzone jest szkolenie specjalistyczne, które obejmuje bibliotekarzy, współpracujący z nimi aktyw rolny oraz organizatorów czytelnictwa przy zarządach gminnych ZSMP. Program uwzględnia zagadnienia fachowe, profil wydawniczy PWRiL, przegląd nowości, formy pracy z książką i prasą rolniczą.

W artykule nie wyczerpano w pełni szerokiego wachlarza zagadnień i problemów związanych z upowszechnianiem literatury rolniczej. Potrzebna jest rzeczowa i twórcza dyskusja. Warto by też dowiedzieć się, co inne biblioteki czynią na rzecz rozwoju i podniesienia na wyższy poziom oświaty rolniczej oraz intensyfikacji czytelnictwa literatury fachowej. Wymiana doświadczeń na łamach czasopism bibliotekarskich byłaby jak najbardziej wskazana.

Zał. nr 1

Porozumienie

między Wydziałem Rolnictwa, Leśnictwa i Skupu Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu a Wojewódzką Biblioteką Publiczną i Księżnicą Miejską w Toruniu w sprawie współdziałania w zakresie podnoszenia kultury rolnej oraz rozwoju czytelnictwa książek i prasy rolniczej na wsi.

I. Zadania Wydziału Rolnictwa, Leśnictwa i Skupu Urzędu Wojewódzkiego oraz Służby Rolnej Urzędów Gmin.

Biorąc pod uwagę fakt, że biblioteki gminne i wiejskie punkty biblioteczne wykazują znaczne niedobory w zaopatrzeniu w literaturę rolniczą, Wydział Rolnictwa, Leśnictwa i Skupu Urzędu Wojewódzkiego oraz Gminna Służba Rolna udzielać będą pomocy w uzupełnianiu bibliotecznych księgozbiorów rolniczych na wsi [...]. W związku z powyższym zobowiązuje się Urzędy Gmin do:

1. zabezpieczania corocznie [...] środków finansowych na zakupy książek celem wzbogacenia księgozbiorów rolniczych bibliotek i filii gminnych oraz na tworzenie stałych księgozbiorów encyklopedyczno-informacyjnych i fachowych rolniczych dla punktów bibliotecznych;
2. udzielania pomocy w zakresie doboru, gromadzenia i aktualizacji zbiorów rolniczych w bibliotekach przez włączenie pracowników Służby Rolnej w skład komisji zakupu przy bibliotekach;
3. stwarzania warunków do komasacji znajdujących się w środowisku wiejskim księgozbiorów rolniczych, m. in. przez przekazywanie, po dokonaniu selekcji, zbędnych księgozbiorów agronomówek do Gminnych Bibliotek Publicznych;

4. dostarczania bibliotekom materiałów propagandowych dotyczących czytelnictwa książek oraz czasopism rolniczych;

5. systematycznego przekazywania bibliotekom wydawnictw resortu rolnictwa oraz wydawnictw Wojewódzkiego Ośrodka Postępu Rolniczego;

6. czynnego udziału w prowadzonych przez biblioteki formach propagandy literatury rolniczej — wygłaszania pogadanek i prelekcji na tematy rolnicze, prezentowania na spotkaniach z czytelnikami wybranych pozycji z literatury rolniczej;

7. zabezpieczenia środków finansowych na spotkania czytelników ze specjalistami z dziedziny rolnictwa;

8. nagradzania bibliotekarzy i kierowników punktów bibliotecznych, najlepszych propagatorów wiedzy rolniczej w środowisku.

II. Zadania Gminnych Bibliotek Publicznych pod kierownictwem Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Książnicy Miejskiej w Toruniu.

Wiejskie placówki biblioteczne województwa toruńskiego zobowiązuje się do:

1. gromadzenia aktualnej literatury fachowej, dostosowanej do potrzeb szkolenia i rozwijania produkcji rolnej w środowisku, z uwzględnieniem postulatów służby rolnej i wykładowców szkolenia rolniczego;

2. systematycznego prowadzenia propagandy literatury rolniczej w ciągu całego roku, ze szczególnym uwzględnieniem Miesiąca Książki i Prasy Rolniczej, poprzez:

- formy wizualne — plakaty, hasła, ulotki, katalogi, wystawy książek rolniczych,
- przeglądy nowości literatury rolniczej w bibliotekach i na zebraniach wiejskich,
- spotkania czytelników ze służbą rolną,
- pomoc w organizacji spotkań z autorami książek i redaktorami czasopism rolniczych oraz spotkań z naukowcami-rolnikami;

3. sukcesywnego podnoszenia czytelnictwa i poszerzania kręgu odbiorców literatury rolniczej;

4. udzielania pomocy organizatorom szkolenia przez udostępnianie odpowiednich książek i materiałów informacyjno-bibliograficznych.

Zał. nr 2

Porozumienie

zawarte w dniu otwarcia Filii Książki Rolniczej w Grubnie między Dyrekcją Wojewódzkiego Ośrodka Postępu Rolniczego w Przysieku a Wojewódzką Biblioteką Publiczną i Książnicą Miejską im. M. Kopernika w Toruniu.

Wojewódzki Ośrodek Postępu Rolniczego w Przysieku obejmuje patronat nad filiami książki rolniczej bibliotek publicznych na terenie województwa toruńskiego, deklarując im pomoc w organizacji, upowszechnianiu i pogłębianiu czytelnictwa literatury i prasy rolniczej.

WOPR będzie współpracował z bibliotekami w zakresie konsultacji przy uzupełnianiu i selekcji księgozbiorów, ich popularyzacji w ramach szeroko rozumianej działalności oświatowej, będzie pomagał w organizacji prelekcji i spotkań pracowników resortowych z pracownikami naukowymi, rolnikami, autorami książek

i redaktorami czasopism rolniczych. Filium książki rolniczej będzie przekazywał wydawnictwa własne i wszelkie materiały propagandowe przydatne w doskonaleniu wiedzy rolniczej i podnoszeniu kultury w środowisku wiejskim. W miarę możliwości będzie realizował zakupy nowości wydawniczych z zakresu literatury rolniczej, zwłaszcza publikacji o charakterze informacyjno-encyklopedycznym, do księgozbiorów podręcznych filii książki rolniczej.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika oraz wszystkie biblioteki publiczne na terenie województwa toruńskiego — miejskie i rejonowe biblioteki publiczne oraz biblioteki gminne i ich filie — zobowiązują się do utrzymywania stałej współpracy z Wojewódzkim Ośrodkiem Postępu Rolniczego w zakresie upowszechniania książki i prasy rolniczej.

WBP i biblioteki terenowe otoczą systematyczną opieką szkoleniową i instrukcyjno-metodyczną filie książki rolniczej i dołożą starań celem poszerzenia sieci tego typu placówek na terenie województwa. Zwróca szczególną uwagę na właściwy dobór literatury i prasy rolniczej, dbać będą o szeroki rozwój form propagandy wizualnej i żywego słowa oraz organizowanie w filiach książki rolniczej i w bibliotekach publicznych Ośrodków Informacji Rolniczej [...].

Upowszechnianie czytelnictwa książki i prasy rolniczej winno przyczynić się do unowocześnienia i podniesienia gospodarki rolnej na terenie województwa toruńskiego.

Zał. nr 3

Porozumienie

zawarte w dniu nadania Miejskiej i Rejonowej Bibliotece Publicznej w Brodnicy imienia Ignacego Łyskowskiego, zasłużonego działacza społeczno-narodowego Ziemi Michałowskiej, między Dyrekcją Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Młeszewach a Miejską i Rejonową Biblioteką Publiczną w Brodnicy.

Państwowe Gospodarstwo Rolne w Młeszewach obejmuje patronat nad Miejską i Rejonową Biblioteką Publiczną im. Ignacego Łyskowskiego w Brodnicy, deklarując jej pomoc w upowszechnianiu i dalszej popularyzacji czytelnictwa. PGR w Młeszewach zobowiązuje się uruchomić w swoim ośrodku [...] bibliotekę książek rolniczych, rozwinąć sieć punktów bibliotecznych w zakładach rolnych, przeznaczając z własnych funduszy środki finansowe na zakup nowości wydawniczych i prenumeratę czasopism niezbędnych w doskonaleniu wiedzy rolniczej i podnoszeniu kultury w środowisku wiejskim.

Miejska i Rejonowa Biblioteka Publiczna w Brodnicy, pielęgnowując szczytne tradycje działalności Ignacego Łyskowskiego na Ziemi Michałowskiej, zobowiązuje się do współpracy i udzielania najdalej idącej pomocy filii i punktom bibliotecznym, działającym na terenie Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Młeszewach, w organizacji działalności kulturalno-oświatowej w środowiskach wiejskich, do udzielania pomocy młodzieży i pracownikom rolnym w pogłębianiu ich wiedzy ogólnej i zawodowej.

Dyskusja w zespole

Obecny repertuar form pracy z czytelnikiem nie jest ani optymalny, ani niezmienny. Rzeczywistość pełna bywa innowacji, które — przez powtarzalność — zmuszają do poszukiwania nowych rozwiązań, najprzód doraźnych, a potem (jeśli czas pozwala) stopniowo ulepszanych. Tak było zawsze — stąd praktyczny rodowód wielu form uznanych. Tak też jest współcześnie, z tym że tempo przemian uległo przyspieszeniu, wyraźnie redukując szansę ulepszeń (z braku czasu), a w dodatku stwarzając — niekoniecznie prawdziwe — wrażenie potrzeby stałych „unowocześnień”. Otóż bezzasadny pęd do nowinkarstwa jest jeszcze groźniejszy niż zastój, tym bardziej więc rośnie w cenie zdrowy rozsądek, pomagający odróżnić zmiany rzekome od autentycznych i to, co wciąż użyteczne, od przestarzałego.

W sferze pracy z czytelnikiem niektóre tradycyjne formy przeżyły się już całkowicie (np. głośne czytanie), inne stopniowo tracą na wartości (np. pogadanki), jeszcze inne natomiast pozostają w pełni użyteczne, i te właśnie wymagają optymalizacji. Należy do nich m.in. dyskusja, będąca przedmiotem niniejszych rozważań. Już jednak na wstępie należy się bliższe objaśnienie. Otóż dyskusja bywa składnikiem rozmaitych form, np. spotkań autorskich, odczytów lub rozmów indywidualnych. Tym razem jednak mowa będzie o dyskusji zespołowej, więc formie autonomicznej — powiedzmy od razu, że trudnej w realizacji — z tą myślą, że niektóre wnioski mogą mieć charakter uniwersalny.

Charakterystycznym, koniecznym wyróżnikiem dyskusji jest odmiennosc stanowisk rozmówców, z próbą uzgodnienia ich w drodze przekonywania¹. U źródeł dyskusji tkwią zatem odmienne ujęcia, interpretacje, oceny tego samego zjawiska, procesu, problemu oraz chęć weryfikacji opinii, z mniej lub bardziej wyraźną tendencją do uwierzytelnienia poglądu własnego.

W zbiorowości dyskutującej liczba odmiennych stanowisk może być równa liczbie uczestników bądź mniejsza, jeśli kilka osób wyznaje ten sam lub zbliżony pogląd, atoli niezbędne są co najmniej dwie alternatywy. Nie ma dyskusji przy pełnej zgodności ocen i opinii. Na dodatek różnice stanowisk muszą być autentyczne, prawdziwe, inaczej bowiem dyskusja przybiera

¹ Por. W. Marciszewski: *Sztuka dyskusji*. Wwa 1971 s. 11.

charakter jałowej, bezproduktywnej wymiany zdań².

Mechanizmy dyskusji zespołowej są złożone — spróbujemy je zatem ujaśnić kolejno. Otóż dyskusja ma charakter kooperacji negatywnej, tj. współpracy, w której każda ze stron stara się osiągnąć określoną cechę w stopniu wyższym niż druga³. Inaczej mówiąc, przybiera formę współzawodnictwa, wspólnego działania, ale z wyraźnym akcentem konkurencyjności. Uczestnicy dążą do określonego celu nie poprzez stwarzanie przeszkód (bo wtedy najlepiej byłoby np. zgasić światło), lecz w drodze prób przewyższenia innych lepszą argumentacją, wyższą logiką rozumowania, pełniejszą analizą zagadnienia. Jest to mobilizujący mechanizm dyskusji.

Wyższość dyskusji zbiorowej nad monologiem wewnętrznym bądź dialogiem wywodzi się stąd, że zbiorowość ma więcej myśli niż jednostka⁴, posiada bogatszą wiedzę i perspektywę, stąd przekaz zbiorowy przewyższa bogactwem treści przekaz jednostkowy. Co jednak szczególnie ważne: przekaz zbiorowy nie jest prostą sumą wypowiedzi jednostkowych, inaczej bowiem zamiast dyskutować w zespole, łatwiej byłoby po prostu porozmawiać kolejno z paroma osobami na ten sam temat.

Cechą dyskusji w zespole jest, oprócz jednoci miejsca i czasu (synchronii), jeszcze owo wprzęgnięcie uczestników w kooperację negatywną. Przy tego rodzaju działaniu każda kontrakcja przelicytowuje niejako akcję początkową⁵, wzajemne argumenty „wymuszają” coraz wyższy poziom uzasadnienia, toteż efekty dyskusji stanowią nie sumę, lecz wypadkową opinii jednostkowych. W ten sposób — w oczywistej analogii do formuły dialektycznej (teza-antyteza-synteza) — nastąpiło ujawnienie się wzbogacającego mechanizmu dyskusji.

Z komunikacyjnego punktu widzenia — a każda rozmowa jest aktem komunikacji, następuje bowiem przekaz i odbiór określonych treści — dyskusja zespołowa różni się w istotny sposób od innych wariantów pracy z czytelnikiem zbiorowym. W dyskusji mianowicie ulegają zatarciu granice między rolami nadawcy oraz odbiorcy, a tym samym wszelkie hierarchie. Każdy uczestnik dyskusji jest kolejno i na równych prawach nadawcą oraz odbiorcą komunikatu, przekazuje własne treści i odbiera cudze, podczas gdy w przypadku form prelekcyjnych zachodzi względny podział ról oraz zróżnicowanie „ważności” — przy jednokierunkowym przekazie — mię-

² Por. N. Łubnicki: *Nauka poprawnego myślenia*. Wwa 1971 s. 100.

³ Por. T. Kotarbiński: *Traktat o dobrej robocie*. Wr. 1965 s. 95.

⁴ Por. S. Rudniański: *Technologia pracy umysłowej*. Wwa 1950 s. 107.

⁵ Por. T. Kotarbiński: *Traktat... jw. s. 307.*

dzy nadawcą (referentem) i podporządkowanym mu, odbierającym komunikat audytorium. Podział ten występuje również w praktyce form prelekcyjno-dyskusyjnych, (np. spotkań autorskich, rozmów postprelekcyjnych), ewentualni bowiem dyskutanci kierują swoje uwagi głównie do referatu, występując z pozycji mniejszego uprzywilejowania.

Relacje w cytowanych formach można przedstawić graficznie, określając na wstępie wzajemny stosunek „ważności” elementów — dla jasności przykładu umówmy się, że zbiorowość reprezentują tylko dwa elementy.

Wymiana ról i równouprawnienie uczestników dyskusji zespołowej składają się na jej mechanizm aktywny. Można wprawdzie zauważyć, że cechą uczestnictwa w audytorium prelekcyjnym nie jest bynajmniej bierność, atoli słuchacz prelekcji aktywność swoją „realizuje” wewnętrznie (interioralnie), podczas gdy uczestnictwo w dyskusji ma także charakter zewnętrzny (eksterioralny), lepiej sprzyjając internalizacji⁶, czyli przyswojeniu treści, pełnemu ich zrozumieniu i wykorzystaniu.

Rozpoznanie mechanizmów nasuwa pewne praktyczne wskazówki organizacyjno-metodyczne, a jeszcze przedtem — określa cel formy dyskusyjnej. Potocznie uważa się, że celem dyskusji jest wzbogacenie wiedzy lub optymalizacja rozwiązań poprzez końcowe osiągnięcie wspólnego stanowiska bądź przewagi opinii. Otóż założenie takie w odniesieniu do dyskusji jako formy pracy z czytelnikiem jest trafne tylko częściowo.

Niewątpliwie w trakcie dyskusji następuje przekaz i odbiór informacji nowych, ale te w końcu można uzyskać łatwiej i w stopniu pełniejszym przez lekturę tekstów przedmiotowych. Natomiast tym, co nadaje dyskusji wartość informacyjną, jest odmienne ujęcie, indywidualna interpretacja zjawisk, nawet ogólnie znanych. Na pewno zaś nie mieści się w celach dyskusji czytelniczej uzgodnienie stanowisk — uważam wręcz, że problem, który można rozwiązać jednoznacznie w trakcie dwugodzinnej dyskusji, rzadko wart jest wysiłku i czasu.

Z tego, co już powiedziano, konkretyzuje się fundamentalny cel dyskusji jako weryfikacja zasadności własnych przekonań, więc wzbogacenie przemyśleń, refleksja, możliwie wszechstronna analiza problemu. Już przed 30 laty zwarcał na to uwagę S. Rudniański w klasycznym już tekście, pisząc, że „dyskusja nie tylko wzbogaca zasób wiadomości, ale i nadaje rozpęd czyn-

nej i samodzielnej pracy umysłowej każdego członka zespołu”⁸.

Dyskusja w zespole, jak każde działanie zbiorowe, aby osiągnęła cel, więc była formą skuteczną, wymaga odpowiedniego przygotowania i organizacji. Przez organizację rozumiem nie jakąś abstrakcyjną technikę, lecz poczynania wynikające bezpośrednio z potrzeb metodycznych. Pod koniec rozważań posłużę się szczegółowym schematem objaśniającym, w tym miejscu natomiast chciałbym poddać pod rozważenie kilka ogólniejszych uwag, precyzując głównie uwarunkowania i niebezpieczeństwa dyskusji.

Najważniejszą bodaj decyzją organizatora dyskusji jest wybór problemu jako jej przedmiotu, który odpowiadałby zainteresowaniom zespołu, a zarazem był dostatecznie ważny i wieloznaczny. Te cechy bowiem warunkują optymalną formułę dyskusji, kiedy to wobec wyodrębnionych wcześniej niejasności, wątpliwości oraz kwestii spornych można (niejako) zwrócić się do zespołu o rozstrzygnięcie⁹. Co zresztą nie znaczy — jak już była mowa — że jednoznaczne rozstrzygnięcia są konieczne.

Wprowadzona przed chwilą „postać” organizatora (w bibliotece z reguły: bibliotekarza) współwystępuje w dyskusji z rolą prowadzącego oraz dyskutanta. W praktyce najlepiej role te rozdzielić¹⁰. Organizator w dyskusji jest, grzecznościowo, na specjalnych prawach i mimo woli narzuca własną interpretację problemu, zaś do funkcji prowadzącego nie zawsze można przygotować się przedmiotowo, i psychicznie.

Nadmierna ekspozycja jednej postaci nuży, a dobry organizator to taka postać, której *de facto* nie widać. Reżyser w filmie wyraźnie odcina się od „samego siebie”, jeśli występuje jeszcze jako postać fabularna (więc jako aktor); takie rozgraniczenie w dyskusji jest wykluczone, stąd najlepiej, kiedy bibliotekarz-organizator w fazie realizacji wykorzysta możliwość obserwacji zachowań dyskutantów, bo to znakomite źródło informacji o publiczności czytelniczej.

W fazie realizacji rolę zasadniczą, acz obowiązkowo dyskretną, spełnia prowadzący dyskusję. Jest to nader trudna funkcja, wymaga bowiem wykluczających się cech, mianowicie taktu i zdecydowania, rzetelnej wiedzy przedmiotowej i maski laika. Od ingerencji prowadzącego zależy zwartość i właściwy kierunek dyskusji, przy zachowaniu wszelkich pozorów całkowitej swobody i spontaniczności. Nadmierne bądź mało taktowne interwencje rujną dyskusję w takim samym stopniu jak bierność i zgoda na żywiołowe gadul-

⁶ Por. T. Parsons: *Struktura społeczna* a osobowość. Wwa 1969 s. 54.

⁷ Por. N. Łubnicki: *Nauka poprawnego myślenia...* Jw. s. 100.

⁸ Por. S. Rudniański: *Technologia...* jw. s. 108.

⁹ Jw. s. 112.

¹⁰ Por. W. Marciszewski: *Sztuka dyskusowania.* Jw. s. 95.

stwo, zwłaszcza że ograniczenia czasowe są nieodzowne.

Prowadzący pełni funkcje motywacyjne oraz kontrolne. Motywacja, ów mechanizm napędowy, polega — zgodnie ze sformułowanym już celem dyskusji — na mądrym wzbogacaniu kontrowersyjnych ujęć problemu lub na niedopuszczeniu do bezzasadnej redukcji stanowisk. W tym celu niezbędna jest rzetelna wiedza przedmiotowa, ale wyłącznie do sformułowania pytań bądź wątpliwości. Prowadzący, który udziela odpowiedzi lub wyraża własne stanowisko, nie spełnia właściwie zadania, obowiązuje go bowiem postawa neutralna.

Funkcja kontrolna polega na weryfikacji argumentów i ujawnieniu ewentualnych błędów, a więc fałszywych założeń¹¹ lub niedostatecznego uzasadnienia¹², oraz tych przypadków, kiedy obalenie cudzych argumentów niekoniecznie jeszcze obala samą tezę¹³, o czym w ferworze dyskusji można niekiedy zapomnieć. Natomiast wyrugowałbym z obowiązków prowadzącego i z całej dyskusji zasadę podsumowania (tu znów przypomnę cel dyskusji). Nawet genialna jednostka, referując cudze opinie, poddaje je własnej transformacji, a więc siłą rzeczy redukuje ujęcia — akurat wbrew celom. Zamiast więc zubożonej repetycji, przydatniejsze wydaje się zakończenie dyskusji przypomnieniem lub wzbogacaniem zestawu literatury przedmiotowej.

Nie chcąc już nadużywać cierpliwości Czytelnika, kończę niniejsze uwagi schematem spraw szczegółowych, potraktowanym fazowo, więc według prawdopodobnego następstwa w czasie. Można by uznać ten schemat za oś scenariusza lub za ośnowę przemyśleń organizacyjno-metodycznych.

FAZA KONCEPCJI:

- zestawienie wątpliwości, zagadnień spornych,
- konkretyzacja celu,
- ustalenie tematyki „nośnej”,
- zestawienie literatury przedmiotu,
- charakterystyka zespołu,
- dobór prowadzącego,
- wskazanie dyskutantów inicjujących,
- ramowy scenariusz:
 - a. zestawy stanowisk spornych — minimalny i wzbogacony,
 - b. zakładana kolejność = dramaturgia,
 - c. przewidywana kolejność wystąpień inicjujących,
- konkretyzacja poczynań towarzyszących.

Schemat tak szczegółowy nie wymaga — jak sądzę — komentarza, stąd tylko nie-

¹¹ Por. N. Łubnicki: *Nauka poprawnego myślenia*. Jw. s. 128.

¹² Jw. s. 123.

¹³ Jw. s. 114.

zbędne objaśnienia. Otóż rozróżnienie problemu (przedmiotu) od tematu (ilustracji) wydaje się nieodzowne wtedy, gdy dyskusja intencjonalnie opiera się na motywach przykładowych, „fabularnych”. Z kolei przez działania towarzyszące należy rozumieć te inicjatywy, które mają związek problemowy z przedmiotem dyskusji.

Szkic scenariusza, w realizacji zawsze elastycznej (wrażenie spontaniczności jest konieczne), sugeruje określony porządek oraz wyznacza minimum warunków skuteczności formy. Wprowadzenie dyskutantów inicjujących jest na ogół nieodzowne tak dla przedstawienia stanowisk możliwie alternatywnych, jak i rozpoczęcia dyskusji właściwej, niejako przez „ośmielenie” uczestników.

FAZA PREPARACJI

- określenie i przygotowanie lokalu,
- określenie ram czasowych i liczebności zespołu,
- podział ról współorganizatorów,
- wyodrębnienie i udostępnienie literatury przedmiotu,
- akcja propagandowa:
 - a. informacja (afisze, zaproszenia, rozmowy indywidualne itp),
 - b. ekspozycje problemowo-tematyczne,
 - c. zestawienia piśmiennictwa,
- konsultacja z prowadzącym,
- przygotowanie dyskutantów inicjujących,
- przygotowanie materiałów pomocniczych (np. audiowizualnych).

Czynniki zewnętrzne w znacznej mierze determinują wprawdzie wybór miejsca i czasu oraz limitują liczebność zespołu, atoli również pewne czynniki wewnętrzne warunkują skuteczność i atrakcyjność dyskusji. Przyjąwszy dla dyskusji okres 2-godzinny, na wystąpienia prowadzącego i demonstracje materiałów pomocniczych można przeznaczyć (łącznie) 20 minut; przeciętny czas wystąpienia każdego dyskutanta nie powinien przekraczać 4 minut, niezależnie od liczby tzw. „wejść”. W ten sposób optymalna liczebność zespołu w pełni aktywnego (co zdarza się rzadko) wynosi 25 osób.

Uwaga: przez „materiały pomocnicze” należy rozumieć wszelkie pomoce, np. nagrania, filmy itp., które — demonstrowane słuchaczom według wskazówek prowadzącego — wzbogacają argumentację lub służą prezentacji alternatywnych stanowisk.

FAZA REALIZACJI

- wprowadzenie (prowadzący),
- wystąpienia dyskutantów inicjujących,
- dyskusja właściwa:
 - a. motywacja i kontrola (prowadzący),

- b. demonstracja materiałów pomocniczych,
- c. obserwacja (organizator),
- zakończenie (prowadzący),
- prezentacja literatury przedmiotu.

FAZA KONTROLI

- ocena skuteczności — stopień realizacji celów,
- ocena organizacji — wnioski,

- ocena metodyczna — wnioski,
- uporządkowanie i wykorzystanie materiału z obserwacji.

Oczywiście praktyka, zawsze pełna niespodzianek, weryfikuje niekiedy założenia teoretyczne. Niemniej prawidłowa projekcja formy wymaga przemyślenia wszystkich ujawnionych aspektów, zaś ewentualna eliminacja pewnych elementów możliwa jest dopiero po właściwym uzasadnieniu.

MAREK CZECHOWSKI
PABIANICE

Rękopiśmienne

dedykacje autorskie

w księgozbiorze

Dzielnicowej Biblioteki Publicznej

Łódź — Widzew

Przypisanie, ofiarowanie utworu konkretnej osobie przez równoczesne umieszczenie na książce odręcznej dedykacji jest w twórczości pisarza zagadnieniem specyficznym. Zastanawia przy tym ulotność tej formy wypowiedzi, a może dialogu pisarza i czytelnika. Dedykacja żyje i umiera razem z egzemplarzem książki, w którym została wpisana, czasem zatracając intymność, znika ukryta w zasobnym księgozbiorze bibliotecznym.

Rękopiśmienne noty własnościowe, marginalia, a przede wszystkim dedykacje umieszczone na starych księgach stanowią pierwszorzędną źródło do dziejów książki, czytelnictwa i kultury epoki. Wskazują na związki ludzi, często ujawniają ich charakter. Poprzez dedykacje udaje się czasem ustalić nieznane szczegóły bibliograficzne druku: nazwisko autora czy rok wydania.

Zwyczaj pisania dedykacji sięga czasów starożytnych. W Polsce pojawia się ona po raz pierwszy w XVI w. Charakterystyczna jest ewolucja jej poetyki i stylu na przestrzeni dziejów. W tekście dedykacji, która bywa również formą wyrażenia wdzięczności wobec mecenasów lub zabieganiem o protekcję, odbija się stylistyka i kultura literacka epoki. Jakże różni się od dawnych dedykacja współczesna, krótka a treściwa, będąca wyrazem pamięci, czci, przyjaźni.

Dedykacja przyciąga uwagę badacza dziejów książki jako cenny materiał źródłowy, dokument pozwalający prześledzić proces obiegu i percepcji dzieła, czy jako określenie proveniencji egzemplarza. Jan Lorentowicz, pisząc o dedykacjach (*Spojrzenie wstecz* Wwa 1935), po raz pierwszy zwrócił uwagę na inną, równie istotną jej funkcję poznawczą — biograficzną:

Dedykacje mówią nie tylko o stosunku pisarza do obdarowanego, lecz często zdradzają nieco duszy autora (...). Poetów, według tonu ich dedykacji, podzielić można na dwie kategorie: jedni są powściągliwi, drudzy — rozlewni, pełni serdeczności i wynurzeń.

Dedykacja nie tylko może ujawnić kontakty z określonym środowiskiem, ale również wskazuje na pewne cechy osobowości pisarza i pozwala wyodrębnić charakterystyczne dla jego twórczości sposoby ekspresji językowej. Lorentowicz w oparciu o bogaty materiał porównawczy wyróżnił trzy grupy dedykacji. We wspomnianej książce pisał:

... Jedne szukają prostych słów dla konwenansowego „szacunku” lub „sympatii”; drugie wystawiają mniej lub więcej uroczyste świadectwo rozmaitych zalet i cnót człowiekowi, który książkę autora otrzymał; trzecie wreszcie przemawiają tonem poufnym, zaprawionym nieraz fantazją, żartem lub konceptem.

Inskrypcja dedykacyjna jest dodatkowym elementem graficznym karty tytułowej, wpływającym na podniesienie estetyki książki. Wprowadza do niej swoisty, niepowtarzalny urok i bibliofilski walor unikat.

Dedykacja doczekała się już obszernej literatury przedmiotu. Przede wszystkim należy wymienić pionierskie prace Kazimierza Piekarskiego, drukowane w „Przeglądzie Bibliotecznym”, „Silwa Rerum” i „Szpargałach”. Dedykacje staropolskie zarejestrowali w swych bibliografiach: Karol Estreicher i Teodor Wierzbowski. Szereg ciekawych i nieznanych dedykacji ogłosił w *Podróżach po Szpargałach* Juliusz Wiktor Gomulicki. Z okazji jubileuszu

150-lecia Zakładu Narodowego im. Ossolińskich ukazała się książka Józefa Długosza pt. *Rękopiśmienne dedykacje autor-skie w księgozbiorze Ossolineum*, gdzie we wstępie autor dokonał wnikliwego przeglądu piśmiennictwa poświęconego dedykacji. Jan Trzynałowski w przed-mowie do tej książki napisał:

Dedykacja ulotna, rękopiśmienna, nie z dzie-
łem się wiąże, lecz z książkowym egzempla-
rzem dzieła. (...) jej poetyka, rygor kształtujący,
nie tracąc owej potrójnej relacji: autor, dzieło,
adresat — posiada jeszcze jeden składnik kształ-
tujący. Jest nim walor indywidualnej intymno-
ści (...), pełen formuł osobistych, aluzji, pou-
fałej rozmowy, żartu, nuty wspomnienia, zwro-
tów zrozumiałych tylko dla adresata (...). Czy-
tajmy je, gdyż jest to książek historia
serdeczna.

DEDYKACJE

Włodzimierz Zelechowski. W cieniu brzoź i
kominów. Łódź 1934

*Pani Dr Zofii Ciechanowskiej z uprzejmą
prośbą o dalszą życzliwość oraz z wyra-
zami głębokiego szacunku...*
Katowice 16 X 1933

Prace Polonistyczne. Seria 11, Łódź 1953

*Panu Rektorowi prof. dr. Bernardowi Za-
blockiemu składa w imieniu Komitetu Re-
dakcyjnego Stefania Skwarczyńska*
Łódź 19 VI 1953

Władysław Rymkiewicz: Carewicz na ulicach
Krakowa. Wwa 1959

*Pani Anieli Jarocińskiej z serdecznym
uściskiem ręki od autora podpisał...*
17 V 1959

Tadeusz Byczko, Irena Popławska: Informa-
tor o zabytkach Łodzi. Część 2. Łódź 1968

*Miłośniczce Łodzi z prośbą o przyjęcie
Irena Popławska*
Łódź IX 1968

Jan Kuglin: Poligrafia książki. Wrocław 1964

*Dzielnicowej Bibliotece Publicznej w Ło-
dzi życzę pomyślnego rozwoju i chlub-
nych wyników pracy*
[Łódź] 29 VI 1969

Jerzy Lau: Cień czasu. Kraków 1966

*Dla Dzielnicowej Biblioteki Łódź-Widzew
z życzeniami serdeczności*
Warszawa 25 IV 1969

Leszek Prorok: Wielkie wody. Opowiadania.
Warszawa 1969

*Pozdrowienia widzewskim Czytelnikom
przekazuje tą drogą*
14 X 1970

Władysław Rymkiewicz: Czas pojednania,
trawa porośnie. Łódź 1969

*Dla Dzielnicowej Biblioteki Publicznej na
Widzewie podpisał*
[Łódź] 19 V 1970

Tadeusz Papier: Powtórna śmierć Boryny.
Łódź 1965

*Czytelnikom Biblioteki Dzielnicowej Łódź
— Widzew*
Łódź 12 IV 1972

Honorata Chróścielewska: Lekcji więcej nie
będzie. Łódź 1968

*Czytelnikom Dzielnicowej Biblioteki na
Widzewie jak najserdeczniej*
[Łódź] XI 1973

Andrzej Makowiecki: Przepis na wymianę
twarzy. Łódź 1970

*Czytelnikom Dzielnicowej Biblioteki Pu-
blicznej z życzeniami przyjemnej lektury*
[Łódź] 8 V 1974

Olgiard Budrewicz: Poziłaczana dzungla. Wwa
1967

*Czytelnikom Dzielnicowej Biblioteki Pu-
blicznej w Łodzi-Widzewie bardzo ser-
decznie*
[Łódź] 28 II 1975

Cecylia i Janusz Duninowie: Ekslibrisy,
książki, ludzie... Łódź 1974

*Bibliotece Dzielnicowej Łódź-Widzew —
najlepszemu Przyjacielowi współautorów
z wyrazami szczerzej wdzięczności*
[Łódź] 30 I 1975

Henryk Czarnecki: Śmierć krowy. Łódź 1967

Moim Czytelnikom
Łódź 17 V 1977

Wanda Karczawska: Głębokie źródła. Wwa
1973

*Dzielnicowej Bibliotece Publicznej z po-
zdrowieniem dla Czytelników*
Łódź 30 III 1977

Andrzej Makowiecki: Enklawa przy ulicy
Wschodniej. Łódź 1976

*Czytelnikom Dzielnicowej Biblioteki Pu-
blicznej*
[Łódź] 16 III 1977

Horacy Safrin: Bez figowego listka. Łódź 1973

*Czytelnikom Dzielnicowej Biblioteki Łódź-
Widzew*
[Łódź] 17 V 1977

Spelniając postulaty Czytelników wprowadzamy od numeru bieżącego cykl: LITERATURA POLSKA LAT SIEDEMDZIESIĄTYCH, mający na celu prezentację sylwek wybranych twórców.

Wybór — w pewnej mierze zawsze subiektywny i kontrowersyjny — jest próbą uchwycenia najciekawszych zjawisk poezji i prozy rodzimej. Całość opracowana została w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Krakowie przez kol. kol. Krystynę Gwoździowską i Elżbietę Szary — proza, oraz Jadwigę Nagły i Joannę Niedzielską — poezja.

LITERATURA POLSKA LAT SIEDEMDZIESIĄTYCH

JERZY ANDRZEJEWSKI

ur. 19 VIII 1909 r. w Warszawie

prozaik, eseista, publicysta

PONADTO POSZCZEGÓLNE UTWORY W NIEKTÓRYCH ANTOLOGIACH, ALMANACHACH I WYDAWNICTWACH ZBIOROWYCH; M.I.N.

Proza polska 1939—1945. Paryż (po r. 1945), w oczach pisarzy. Rzym 1947, Księga pamięci ku czci Leopolda Staffa. Wwa 1949, Za mir sveta. Praga 1949, Almanach literatury polskiej o tragedii żydowskiej podczas okupacji hitlerowskiej. Wwa 1951, Antologia literatury polskiej, Wwa 1953, Lesebuch der polnischen Literatur. Berlin 1954, Polen erzählt. Berlin 1955, Souviens — toi. Wwa 1956, Kto miłuje księgi.... Wwa 1958, Słavjanski tekstove. Sofija 1958, Nasza rzecz. Wwa 1959, Contemporare Polish short stories. Warsaw 1960, Polska nowela współczesna. Wwa 1961. Antologia pamięci 1939—1945. Wwa 1963, The modern Polish mind. Boston 1963, Introduction to modern Polish literature. New York 1964, Meesters der poole werfelkunst. Amsterdam 1964, Moderne polnische Prosa. Berlin 1964, Lengyel elbeszélők. Budapest 1965, Nuvela polona contemporana. Bucuresti 1965, Moderne polnische Prosa. Berlin 1966, Deset polskich novel. Praha 1967, Polnische Prosa des 20. München 1967, Antologia del cuento polaco contemporaneo. Mexico 1968, A L'ombre de leur Dieu. Paris 1969, Po prostu miłość. Wwa 1969, Z wrześniowych dni. Poznań 1969, Ballade vom schönen Tag. Hamburg 1972, S'vremenni polski razkazi. Sofija 1973, Wczoraj i dziś. Wwa 1973.

WAŻNIEJSZE PRZEDMIOTOWE PRACE KRYTYCZNE

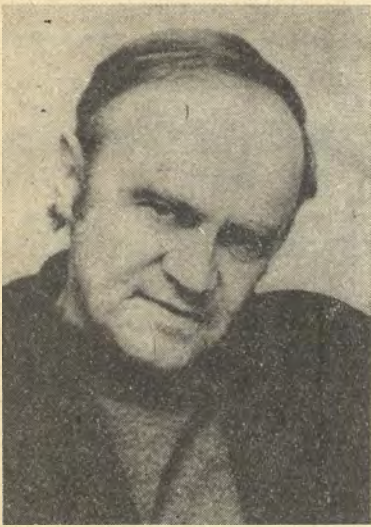
H. BEREZA: Pióropusz. W.: Sztuka czytania. Wwa 1976
J. DETKO: „Popiół i diament” Jerzego Andrzejewskiego. Wwa 1964
L. FRYDE: Z ducha Bernanos. W.: Wybór pism krytycznych. Wwa 1966
M. KIERCZYŃSKA: Źródła natchnienia twórczego. W.: Spór o realizm. Wwa 1951
J. KOSSAK: Mauriac czy Conrad. W.: Humanizm skrupowany. Wwa 1963
W. MACIĄG: Jerzy Andrzejewski. W.: 16 pytań. Kraków 1961
R. MATUSZEWSKI: W służbie boga ironii. W.: Doświadczenia i mity. Wwa 1964
W. SADKOWSKI: Andrzejewski. Wwa 1973
A. SANDAUER: Szkoła nierzeczywistości i jej uczeń. W.: Bez taryfy ulgowej Wwa 1959
T. WALAS: Zwierciadła Jerzego Andrzejewskiego. W.: Prozaicy dwudziestolecia międzywojennego. Wwa 1972
A. WILKON: Jerzy Andrzejewski. W.: Autorzy naszych lektur. Wrocław 1967
Z. ŻABICKI: Rapsod o miłości i dziejach; Geniusz w krainie mass-culture. W.: Proza, proza... Wwa 1966

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE

Drogi nieuniknione — opowiadania. Wwa 1936
Ład serca — powieść. Wwa 1938
Apel — opowiadanie. Londyn 1945
Noc — opowiadania. Wwa 1945
Święto Winkelrida — widowisko. Współaut. J. Zagórski. Kraków 1946
Warszawa 1939—1945 — teksty w albumie. Wwa 1946
Popiół i diament — powieść. Wwa 1948
Aby pokój zwyciężył — publicystyka. Wwa 1950
O człowieku radzieckim — eseje. Wwa 1951
Partia i twórczość pisarza — publicystyka. Wwa 1952
Ludzie i zdarzenia 1951 — felietony Wwa 1952
Ludzie i zdarzenia 1952 — felietony. Wwa 1953
Wojna skuteczna czyli opis bitew i potyczek z zadufkami — opowieści. Wwa 1953
Książka dla Marcina — opowiadania. Wwa 1954
Złoty lis — nowele. Wwa 1955
Ciemności kryją ziemię — powieść. Wwa 1957
Niby gaj — opowiadania. Wwa 1959
Bramy raj — powieść. Wwa 1960
Idzie skacząc po górach — powieść. Wwa 1963
Prometeusz — widowisko. Wwa 1973
Trzy opowieści. Wwa 1973
Teraz na ciebie zagląda — nowele. Wwa 1976

OPRACOWANIA

A. BOBRUK: Matka i syn. Przedm.... Wwa 1952
S. HERMELIN: Czas wspólnoty. Przedm. Wwa 1953
J. CONRAD: Lord Jim. Postowie Wwa 1956
T. BOROWSKI: Wybór opowiadań. Wybór i wstęp Wwa 1959

ROMAN BRATNY

ur. 5 VIII 1921 r. w Krakowie

prozaik, poeta, dramaturg
publicysta

PUBLIKACJE KSIĄŻKOWE:

Pogarda — poezje. Wwa 1944
Ślad — nowele. Wwa 1946
Losy — poemat. Wwa 1948
15 batalionów — poezje. Wwa 1948
W karty z historią — poezje. Wwa 1948
Pobita kra — jednoaktówka. Wwa 1948
Słowo miliarda — poezje. Wwa 1949
Zwycięstwo Gralaków — jednoaktówka. Wwa 1950
Człowieku, żyć będziesz! — poezje. Wwa 1951
Ludzie, którzy rosną — jednoaktówki. Wwa 1952
Przeciw krzywdzie — jednoaktówka. Wwa 1952
Sześć godzin ciemności — dramat. Wwa 1953
Głosy bomby ishi — artykuły i felietony. Wwa 1953
Ile serce wytrzyma — opowiadania. Wwa 1953
Rola główna — opowiadania. Wwa 1953
Skąd idzie burza — scenariusze filmowe. Współaut. S. Różewicz. Wwa 1954
Krok ostateczny — powieść. Wwa 1955
Kryśka Brzytwy — opowiadania. Wwa 1955
Kolumbowie rocznik 20 — powieść. Wwa 1957
Wiersze wybrane. Wwa 1957
Niespokojne tropy — reportaż. Wwa 1959
Szczęśliwi torturowani — powieść. Wwa 1959
Spacer w ZOO — opowiadania. Wwa 1961
Śniegi płyną — powieść. Wwa 1961
Brulion — powieść. Wwa 1962
Wybór opowiadań. Wwa 1963
Historia najnowsza Polski u Antka Póglówki — opowiadania. Wwa 1964
Nauka chodzenia — powieść. Wwa 1965
Przeszło, nie minęło — wybór prozy. Wwa 1967
Życie raz jeszcze — powieść. Wwa 1967
Ciągłe wczoraj — opowiadania. Wwa 1968
Kontrybucja — opowieści i opowiadania filmowe. Wwa 1969
Opowiadania — Wwa 1969
Przesłuchania pana Boga — opowiadania. Wwa 1969
Czwierć wieku i cała przyszłość — publicystyka. Wwa 1970
Trzech w linii prostej — powieść. Wwa 1970

Izba tonów i drwina — opowiadania. Wwa 1970
Ile jest życia — powieść. Wwa 1971
Noc księżycowa — opowiadania. Wwa 1971
Tygodnie zdumienia — reportaże. Wwa 1971
Pięć opowieści. Łódź 1972
Sześć osób pierwszych — opowiadania. Wwa 1972
Losy — powieść. Wwa 1973
Hobby wielkie jako łoś — nowele. Wwa 1976
Zgoda na gniew — opowiadania. Wwa 1974
Kiosk na Dębowego — powieść. Kraków 1976
Wybór opowiadań. Wwa 1976
Łot ku ziemi — powieść. Wwa 1976
Opowieści współczesne. Wwa Wwa 1976
Na bezdomne psy — powieść. Kraków 1977
Pamiętniki moich książek — pamiętniki. Wwa 1978
Radość nagrobków — opowiadania. Wwa 1978

OPRACOWANIA:

Z. STOLAREK: Po trzykroć ziemia. Przedm.
Paryż 1946
Żołnierze września. Wstęp Wwa 1971

PONADTO POSZCZEGÓLNE UTWORY W NIETĘRYCH ANTOLOGIACH, ALMANACHACH I WYDAWNICTWACH ZBIOROWYCH; M.I.N. W:

Pieśń ujdzie cało.... Wwa 1947, Pochodnie. Praga 1947, Antologia walki. Wwa 1948, Zjednoczenie ruchu robotniczego. Wwa 1948, Sztafeta pokoju. Wwa 1950, Lengyel költők antológiája. (b.m.) 1951, Wiersze o braterstwie. Wwa 1951, Łódź w walce. Łódź 1952, Morze. Wwa 1952, Pod sztandarami pokoju. Wwa 1952, Serce narodu. Wwa 1952, Strofy o generale Świerczewskim. Wwa 1952, Zrodził nas czyn. Wwa 1953, Poezja Polski Ludowej. Wwa 1955, Wzięli diabla pana. Wwa 1955, Antologia polskiej poezji podziemnej 1939—1945. Wwa 1957, Poeci polacchi contemporanei. Milano 1961, Antologia pamięci 1939—1945. Wwa 1964, Poëty raznych stran. Moskwa 1964, Poeci żołnierzom 1410—1945 Wwa 1970, Chant de la Pologne. Paris 1972, Kolumbowie i współczesni. Wwa 1972, Studzianki 44. Wwa 1972, Wczoraj i dziś. Wwa 1973.

WAŻNIEJSZE PRZEDMIOTOWE PRACE KRYTYCZNE:

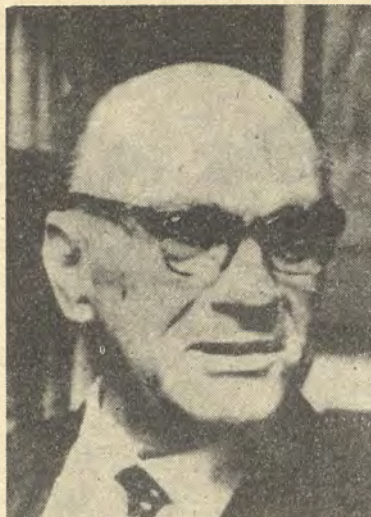
K. CZEJAREK: Niechby mnie osądziły moje książki. „Kultura” 1977 nr 44
A. LISIECKA: „Kolumbowie” wczoraj i dziś. W.: Pokolenie „pryszczatych”. Wwa 1964
S. MELKOWSKI: Charyzmat Kolumbów. „Mies. Lit.” 1972 nr 7
K. METRAK: Z biografii wstydlivej pokolenia. „Twórczość” 1971 nr 9
W. NAWROCKI: Bratny. Wwa 1972
E. RODÉ: Czas równoległy. „Literatura” 1975 nr 34

JAROSŁAW IWASZKIEWICZ

ur. 20 II 1894 r. w Kalniku na Ukrainie.

prozaik, poeta eseista,
dramaturg, tłumacz

- Ślawa i chwala t. I — powieść. Wwa 1956
Cienne ścieżki — poezje. Wwa 1957
Książka moich wspomnień. Kraków 1957
Dzieła t. I—VI, VIII—X. Wwa 1958
Leon Wójcikowski — monografia. Współaut.:
I. Turska, A. Szyfman. Wwa 1958
Ślawa i chwala t. II — powieść. Wwa 1958
Dzieła t. VII. Wwa 1959
Gawęda o książkach i czytelnikach — felletony.
Wwa 1959
Liryki. Wwa 1959
Tatarak i inne opowiadania. Wwa 1960
Wybór opowiadań. Wwa 1960
Kochankowie z Marony — powieść. Wwa 1961
Rozmowy o książkach — felletony. Wwa 1961
Brzezina — opowiadania. Wwa 1962
Gniazdo labędzi — szkice. Wwa 1962
Ślawa i chwala t. III — powieść. Wwa 1962
Jan Sebastian Bach — monografia. Wwa 1963
Jutro żniwa — poezje. Wwa 1963
Stanisława Wysocka i jej kijowski teatr „Stu-
dya” — wspomnienie. Wwa 1963
„Harnasie” Karola Szymanowskiego — szkice.
Kraków 1964
Heydenreich. Cienie — opowiadania. Poznań 1964
Opowiadania wybrane. Wwa 1964
Dziewczyna i gołębie — opowiadanie. Wwa 1965
Kragły rok — poezje. Wwa 1967
Poezje wybrane. Wwa 1967
Wybór opowiadań, Wwa 1967
Jarosław Iwaszkiewicz — poezje. Wwa 1967
Żelazowa Wola — teksty w albumie. Wwa 1967
O psach, kotach i diablach — opowiadania. Wwa
1968
Rozmowy o książkach — felletony. Wwa 1968
Wiersze zebrane. Wwa 1968
Opowiadania wybrane. Wwa 1969
Opowiadania zebrane. Wwa 1969
Xenie i elegie — poezje. Wwa 1970
Ikar. Staroświecki sklep. Wiewiórka — opowia-
dania. Wwa 1971
Panny z Wilka. Miłyn nad Lutynią. Kościół w
Skaryszewie, Dziewczyna i gołębie — opowia-
dania. Wwa 1971
Opowiadania muzyczne. Wwa 1971
Teatr Polski w Warszawie 1938—1949. Wwa 1971
Ludzie i Książki — felletony. Wwa 1971
Les clefs. La littérature polonaise et l'Italie.
Méditations et réflexions sur Szymanowski,
Witkiewicz et Gombrowicz. Wrocław 1972.
Nowa miłość — opowiadanie. Wwa 1972
Martwa pasieka. Psyche — opowiadania. Wwa
1973
Wybór opowiadań. Wwa 1973
Ogrody — opowiadania. Wwa 1974
Śpiewnik włoski — poezje. Wwa 1974
Wybór opowiadań. Wwa 1975
Matka Joanna od Aniołów — opowiadanie. Wwa
1975
Zarudzie — opowiadania. Wwa 1976
Album tatrzański. Kraków 1976
Petersburg. Szkice. Wwa 1976
Podróż do Włoch — reportaże. Wwa 1977
Mapa pogody — poezje. Wwa 1977
Wiersze. Wwa 1977
Szkice o literaturze skandynawskiej. Wwa 1977
Podróż do Polski — reportaże. Wwa 1977
Opowiadanie z psem. Kraków 1978

PUBLIKACJE KSIĄZKOWE:

- Oktostychy — poezje. Wwa 1919
Zenobia Palmura — powieść poetyczna. Poznań
1920
Legends i Demeter — legendy. Wwa 1921
Dionizje — poezje. Wwa 1922
Ucieczka do Bagdadu — powieść. Wwa 1923
Hilary, syn buchaltera — powieść. Wwa 1923
Siedem bogatych miast nieśmiertelnego Kościeja.
Wwa 1924
Kasydy zakończone siedmioma wierszami — po-
ezje. Wwa 1925
Książec wschodzi — powieść. Wwa 1925
Pejzaże sentymentalne — opowiadania i felieto-
ny. Wwa 1926
Kochankowie z Werony — dramat. Wwa 1929
Księga dnia i księga nocy — poezje. Wwa 1929
Zmowa mężczyzn — powieść. Wwa 1930
Powrót do Europy — poezje. Wwa 1931
Lato 1932 — poezje. Wwa 1933
Panny z Wilka — opowiadanie. Wwa 1933
Czerwone tarcze — powieść. Wwa 1934
Miłyn nad Utratą — opowiadanie. Wwa 1936
Lato w Nohant — dramat. Wwa 1937
Dwa opowiadania. Wwa 1938
Fryderyk Szopen — biografia. Lwów 1938
Pasje Błędmierskie — powieść. Wwa 1938
Wiersze wybrane. Wwa 1938
Inne życie — poezje. Wwa 1938
Maskarada — dramat. Wwa 1939
Stara cegielnia — opowiadania. Wwa 1946
Nowa miłość i inne opowiadania. Wwa 1946
Wiersze wybrane. Wwa 1946
Nowele włoskie. Wwa 1947
Spotkanie z Szymanowskim — wspomnienia. Kra-
ków 1947
Ody olimpijskie — poezje. Wwa 1948
Chopin — monografia. Wwa 1949
Jan Sebastian Bach — szkic biograficzny. Wwa
1951
Odbudowa Błędmierza — dramat. Wwa 1951
Sprawa pokoju — wiersze i przemówienia. Wwa
1952
Wiersze z różnych epok. 1912—1952. Wwa 1952
Cztery szkice literackie. Wwa 1953
Wycieczka do Sandomierza — powieść. Wwa 1953
Opowiadania 1918—1953. Wwa 1954
Warkocz jesieni i inne wiersze. Wwa 1954
Listy z podróży do Ameryki Południowej. Kra-
ków 1954
Ucieczka Felka Okonia — opowiadanie. Wwa 1954
Opowieści zasłyszane. Wwa 1954
Książka o Sycylii — szkice. Kraków 1956
Sandomierz — teksty w albumie. Wwa 1956

TLUMACZENIA

- K. SZYMANOWSKI: Pieśni. Słowa R. Tagore. Wiedeń 1919
- P. CLAUDEL: Zakładnik. Poznań 1920
- J. A. RIMBAUD: Poezje. Wwa 1921
- P. CLAUDEL: Zwiastowanie. Poznań 1921
- CH. L. PHILIPPE: Dobra Magdusia i biedna Marynia. Wwa 1924
- A. GIDE: Falszerze. Przekł. ... i H. Iwaszkiewiczówna. Wwa 1929
- P. MORAND: Żyjący Budda. Wwa 1929
- K. SZYMANOWSKI: Cztery pieśni: Słowa J. Joyce. Kraków 1949
- K. SZYMANOWSKI: Trzy pieśni. Słowa D. Dąwydów. Kraków 1952
- P. MARIVAU: Kariera wieśniaka. Wwa 1952
- A. CZECHOW: Utwory wybrane. Przekł. ... i in. Wwa 1954
- P. NERUDA: Tam umarła śmierć. Wwa 1953
- P. NERUDA: Pieśń powszechna. Przekł. wierszy ... Wwa 1954
- W. SZEKSPIR: Hamlet. Wwa 1954
- W. SZEKSPIR: Romeo i Julia. Wwa 1954
- L. TOŁSTOJ: Śmierć Iwana Iljicza. W.: L. TOŁSTOJ: Śmierć Iwana Iljicza i inne opowiadania. Wwa 1954
- H. CH. ANDERSEN: Baśnie. Przekł. ... i in. Wwa 1956
- C. GOLDONI: Wachlarz. W.: C. GOLDONI: Komédie. Wwa 1957
- P. VALÉRY: Poezje. Przel. ... i in. Wwa 1959
- H. BANG: Przy drodze. Poznań 1963
- S. KIERKEGAARD: Bojaźń i drżenie. Choroba na śmierć. Wwa 1969
- A. TOŁSTOJ, A. CZECHOW, I. BUNIN: Trzy opowieści. Wybór i przekł. ... Wwa 1975
- OPRACOWANIA I PRACE REDAKCYJNE:
- J. A. RIMBAUD: Dzieła wszystkie. Red. ... J. Tuwim. Przedm. ... Wwa 1975
- W. HUGO: Dzieła. Red. ... Wwa 1928
- E. ORZEŠKOWA: Pierwsze utwory. Przedm. ... Wwa 1937
- Š. KRZYŹEWSKI: Bronka. Przedm. ... Wwa 1938
- G. de POURTALES: Życie Liszta. Przedm. ... Wwa 1948
- K. NOWAKOWSKA: Moja walka o życie. Przedm. ... Wwa 1948
- Międzynarodowe konkursy imienia Frydryka Chopina w Polsce. Przedm. ... Wwa 1954
- H. FAST: Tomek i zaczarowana furtka. Przedm. ... Wwa 1954
- P. CALDERON DE LA BARCA: Alkad z Zalamei. Przedm. ... Wwa 1954
- J. KOBYLAŃSKA: Chopin w kraju. Przedm. ... Kraków 1955
- J. TUWIM: Dzieła. Red. ... i inni. Wwa 1955
- Korespondencja Frydryka Chopina. Red. i przedm. ... Wwa 1955
- H. CH. Andersen: Baśnie. Red. i wstęp ... Wwa 1956
- W. BUREK: Siwy Kazimierz i insi. Przedm. ... Wwa 1956
- Jak budowaliŃmy trasę W-Z. Przedm. ... Wwa 1959
- D. RUBINOWICZ: Pamiętnik ... Wstęp ... Wwa 1960
- T. MLADENOVIĆ, N. SIMIĆ, D. ŠEGA: Liryka jugosłowiańska. Wstęp ... Wwa 1960
- T. BOROWSKI: Pożegnanie z Marią i inne opowiadania. Wstęp ... Wwa 1961
- L. TOŁSTOJ: Wojna i pokój. Wstęp ... Wwa 1961
- M. BAZAN: Mickiewicz w Odessie. 1825 rok. Wstęp ... Wwa 1962
- M. MIRSKA, W. HORDYŃSKI: Chopin na obczyźnie. Przedm. ... Kraków 1965
- A. CZECHOW: Wybór opowiadań. Wstęp ... Wwa 1966
- Polska w fotografii artystycznej. Wstęp ... Wwa 1967
- A. IWANŃSKI: Pamiętnik 1832—1876. Wstęp ... Wwa 1968

- L. LEWIN, J. OZGA-MICHAŁSKI: Poeci świata Wietnamowi. Wstęp ... Wwa 1968
- S. KIERKEGAARD: Bojaźń i drżenie. Choroba na śmierć. Wstęp ... Wwa 1969
- W. HORZYCA: O dramacie. Wstęp ... Wwa 1969
- L. PRETI: Giovineza, giovineza... Posłowie ... Wwa 1970
- K. JAWORSKI: Pisma. Przedm. ... Lublin 1971
- E. SUCHODOLSKA, Z. ZYDANOWICZ: Bibliografia polskich przekładów literatury pięknej krajów skandynawskich do roku 1969 włącznie. Wstęp ... Poznań 1971
- K. WIŁKOMIRSKI: Wspomnienia. Wstęp ... Kraków 1971
- I. BUNIN: Gramatyka miłości i inne opowiadania. Wstęp ... Wwa 1972
- Bibliografia literatury tłumaczonej na język polski i wydanej w latach 1945—1976. T. I. Przedm. ... Wwa 1977

PONADTO POSZCZEGÓLNE UTWORY W NIEKTÓRYCH ANTOLOGIACH, ALMANACHACH I WYDAWNICTWACH ZBIOROWYCH; M. IN. W:

- Polsnicze liryk. Wiedeń 1923, Antologia polskiej parodii literackiej. Wwa 1927, Poezja Polski odrodzonej. Łódź 1931, Współczesna poezja polska 1915—1935. Wwa 1936, Połu dzieja. Ryga 1937, Antologia współczesnej poezji polskiej 1918—1938 Wwa 1939, The Polish land. Trenton 1943, Wiersze polskie wybrane. Londyn 1946, Warszawa. Zurych 1948, Fryderyk Chopin natchnieniem poetów. Wwa 1949, Za mir svéta. Praga 1949, O pokój. Wwa 1950, Pisarze w walce o pokój. Wwa 1950, Sztafeta pokoju. Wwa 1950. Nova Polska Poesie. Praga 1951, Warszawa — twoje miasto. Wwa 1951, Wiersze o braterstwie. Warszawa 1951. Pod sztandarami pokoju. Wwa 1952, Antologia literatury polskiej. Wwa 1953, Dzień dzisiejszy. Wwa 1954, Lesebuch der polnischen Literatur. Berlin 1954, Pieśń o wyzwolonym kraju. Łódź 1954, Antologia satyry polskiej 1944—1954. Wwa 1955. O sztuce tłumaczenia. Wrocław 1955, Juliusz Słowacki w poezji polskiej. Wrocław 1955, Poezja Polski ludowej. Wwa 1955, Prolen erzh Łt. Berlin 1955, Ziemia rodzinna. Wwa 1955, Cinq poetes polonais. Paryż 1956, Wierszu, rodzona moja mowa... Wwa 1956, Iz polskich poetow. Moskwa 1959, Die Kette. Weimar 1959, Adam Mickiewicz w poezji polskiej i obcej. Wrocław 1961. Contemporary Polish short stories. Warsaw 1960, Poeti polacchi contemporanei. Milano 1961, Polska nowela współczesna. Wwa 1961, Wiersze i krajobrazy. Kraków 1961, Wspomnienia o K. I. Gałczyńskim. Wwa 1961, Antologia pamięci 1938—1945. Wwa 1963, Europa heute. München 1963, Polska liryka dwudziestego stulecia. Ljubljana 1963, Polska poezja Moskwa 1963, Wiersze polskie. Wwa 1963, Homin. Warszawa 1964, Introduction to modern Polish Literature. New York 1964, Polnische Poesie des 20. München 1964, Savremena poljska poezija. Beograd 1964, Wiersze o Chopinie. Kraków 1964, Wiersze o książkach. Wwa 1964, Historia w poezji. Wwa 1965, Mai Lengyel elbeszélők. Budapest 1965, My iz XX veka. Moskwa 1965, Neue polnische Lyrik. Darmstadt 1965, Le piu belle pagine della letteratura polacca. Milano 1965, Polskie opowiadania 1960—1963. Wwa 1965, Postwar Polish poetry. New York 1965, Ziemia rzeczywista. Wwa 1965. Dla zakochanych. Wwa 1966, Deset poljskych novel. Praha 1967, Cuento polaco contemporaneo. Mexico 1968, Kwiaty na tor. Wwa 1968, Polnische Pointen. München 1968, Słowo o żołnierzu. Wwa 1968, Ad Buga do Odry. Mińsk 1969. Cztery wieki poezji o Warszawie. Wwa 1969, Po prostu miłość. Wwa 1969, Pol'skaja lirika v perevodach russkich poetov. Moskwa 1969, Przemiany Polaków. Wwa 1969, Sovremennye pol'skie rasskazy. Moskwa 1969, Czytamy wiersze. Wwa 1970, Zachodem poszły dzieje. Poznań 1970, Im Westen fliesst die Oder. Berlin 1971. Przez świat idące wołanie. Wwa 1971, Krajobraz ogni. Wwa 1971, Diabli wiedzą co ... Wwa 1972, Pamięć warszawskiej odbudowy 1945—1949. Wwa 1972, Inspiracja twórcza. Wwa 1973, Poezja polska. Wwa 1973, S'vremenni polski razkazi. Sofija 1973, Wczoraj i dziś. Wwa 1973.

WAŻNIEJSZE PRZEDMIOTOWE PRACE KRYTYCZNE:

- S. BURKOT: *Kontemplacja i pasja życia — Jarosław Iwaszkiewicz*. W.: Prozaicy dwudziestolecia międzywojennego. Wwa 1972
- W. GÓRECKI: *Dorobek teatralny Iwaszkiewicza*. Katowice 1939
- A. GRONCZEWSKI: *Jarosław Iwaszkiewicz*. Wwa 1972
- J. KWIATKOWSKI: *Eleuter*. Wwa 1966
- J. KWIATKOWSKI: *Poezja Jarosława Iwaszkiewicza na tle dwudziestolecia międzywojennego*. Wwa 1975
- W. KUBACKI: *Proza Iwaszkiewicza*. W.: *Krytyk i twórca*. Łódź 1948
- W. MACIĄG: *Jarosław Iwaszkiewicz*. W.: 16 pytań. Kraków 1961

- W. MACIĄG: *Twórczość Jarosława Iwaszkiewicza*. W.: *Autorzy naszych lektur*. Wrocław 1967
- W. MACIĄG: *Epika Iwaszkiewicza*. W.: *Nasz chleb powszedni*. Kraków 1966
- R. MATUSZEWSKI: *Iwaszkiewicz*. Wwa 1965
- R. MATUSZEWSKI: *Jarosław Iwaszkiewicz*. *Estetyzm w poezji*. W.: *Literatura międzywojenna*. Wwa 1953
- W. PIETRZAK: *Iwaszkiewicz*. W.: *Rachunek z dwudziestoleciami*. Wwa 1955
- R. ROZYBYLSKI: *Eros i Tanatos*. Wwa 1970
- J. ROHOZINSKI: *Jarosław Iwaszkiewicz*. Wwa 1962
- W. SADKOWSKI: *Epika Jarosława Iwaszkiewicza*. W.: *Penetracje i komentarze*. Wwa 1967
- A. SANDAUER: *Od estetyzmu do realizmu*. W.: *Poeci trzech pokoleń*. Wwa 1955
- K. WYKA: *Oblicza świata*. W.: *Pogranicze powieści*. Kraków 1948

EWA SZWEDA
SWIĘTOCHŁOWICE

Czasopismo

źródłem informacji

Niepodważalna jest rola czasopism jako — obok książki — źródła i środka rozpoznawania informacji naukowej. Podobne stwierdzenie możemy odnieść do innych środków masowego przekazu: radia i telewizji, których cechy — szybkość, a w przypadku telewizji także naoczność przekazu — niepomiernie podnoszą walor uzyskiwanej informacji. Mimo to słowo drukowane ma wciąż znaczenie pierwszej wagi — dzięki niemu możemy informacje wyjaśniać, rozszerzać i utrwalać.

Dane liczbowe w różnych analizach czytelnictwa wskazują, że zainteresowanie czasopismami wzrasta. Są one począwszy od XIX w. podstawowym źródłem informacji o aktualnych osiągnięciach we wszelkich dziedzinach, o nowych metodach i wynalazkach technicznych. Ciągłe dokonujący się postęp w nauce i technice powoduje stały wzrost liczby publikacji, w związku z czym rosną też potrzeby w zakresie udzielania o nich informacji — tworzenia warsztatów mających na celu przychodzenie czytelnikowi z odpowiednią pomocą. Jest to ważne tym bardziej, że — jak obliczono — piśmiennictwo naukowe rosnąć będzie w postępie geometrycznym, że co ok. 15 lat liczba publikacji będzie się podwajać.

Wzrost roli czasopism jako środka prze-

kazywania informacji obserwujemy także w środowiskach lokalnych. Warto więc poświęcić nieco uwagi sprawie ich wykorzystania.

W bibliotekach publicznych, zależnie od wielkości placówki i jej charakteru oraz potrzeb czytającej publiczności, przenieść się od kilkunastu do kilkudziesięciu tytułów. Są to czasopisma o urozmaiconym profilu tematycznym, dobrane tak, aby czytelnik znalazł poza rozrywką również materiał poznawczy w interesującej go problematyce.

Zwraca się także uwagę na czasopisma jako źródło informacji o aktualnych wiadomościach, wydarzeniach i zmianach zachodzących na mapie politycznej, kulturalnej i gospodarczej świata. Zdajemy sobie bowiem doskonale sprawę z tego, że gazety i czasopisma spełniają ważne funkcje społeczne i kulturotwórcze, oddziaływają na zapatrywania i postawy najszerszego kręgu czytelników, kształtują ich światopogląd i opinie. Bibliotekarz może im przyjść z dużą pomocą, pomagając w poszukiwaniach właściwej informacji.

Ogromną rolę odgrywa w tym mieszczytnik „Bibliografia Zawartości Czasopism”, wydawany przez Bibliotekę Narodową. W przypadku gdy czytelnik poszukuje materiałów związanych z interesującym go zagadnieniem, bibliotekarz szybko może udzielić mu informacji, i to zarówno dotyczących artykułów, które ukazały się niedawno, jak i opublikowanych np. przed rokiem. Pomocą jest tu układ działowy poszczególnych zeszytów, a także indeksy odnoszące się do całego rocznika. Staramy się korzystać z okazji, by objaśnić czytelników, w jaki sposób należy posługiwać się tego rodzaju informatorami.

W każdej bibliotece powinien znajdować

się katalog czasopism. Odpowiedź na pytanie, jak należy go prowadzić, dają odpowiednie przepisy. Tu warto przypomnieć, że trzeba go uzupełniać i kontrolować. Zdarza się bowiem, że zapominamy o wpisaniu kolejnego rocznika lub nowego tytułu. Często pomija się także spisy treści czy samoistne dodatki do tytułów, a przecież i one powinny być zasygnalizowane na karcie katalogowej.

Pomocą w poszukiwaniu informacji służy kartoteka przedmiotowa, sporządzana przez bibliotekarza podczas przeglądania nowych, wpływających do biblioteki numerów czasopism. Przydaje się ona ogromnie, trzeba bowiem pamiętać, że „Bibliografia Zawartości Czasopism” (mimo jej zalet) wychodzi z kilkumiesięcznym opóźnieniem, a jej indeksy ukazują się jeszcze później, że nadto pomija zawartość dzienników (oprócz „Trybuny Ludu” i „Życia Warszawy”), a także tygodników popularnych, czasopism dziecięcych i młodzieżowych. Stosuje też selekcję w czasopismach regionalnych.

Z tych względów dobrze jest sporządzać opisy bibliograficzne zamieszczonych artykułów, zwłaszcza takich, które poruszają zagadnienia interesujące naszych użytkowników. Będą to przede wszystkim tematy, które nie doczekały się jeszcze opracowań książkowych, a są szczególnie aktualne, oraz ważniejsze materiały zamieszczone w prasie regionalnej. Na karcie nad opisem artykułu zaznaczamy (np. czerwonym ołówkiem) odpowiednie hasło przedmiotowe. Następnie możemy podać krótką adnotację — zwłaszcza gdy tytuły nie są dostatecznie jasne — o czym traktuje ów artykuł. Ostatnią czynnością będzie już tylko prawidłowe uszeregowanie kart według zaznaczonych haseł i ułożenie ich w kartotece.

Nie tylko pomoże to bibliotekarzom w ich codziennej pracy, ale także ukaże czytelnikom, jak wiele jest interesujących

wiadomości, których można dowiedzieć się z czasopism.

Wykorzystanie kartoteki artykułów nie ogranicza się tylko do bieżącej pracy informacyjnej. Przydatna jest ona także wtedy, gdy są nam potrzebne materiały do różnego rodzaju konkursów, quizów i różnego typu imprez organizowanych przez bibliotekę.

Wykorzystanie artykułów będzie jednak możliwe tylko wtedy, gdy czasopisma w naszej bibliotece będą tak uporządkowane, że dostęp do nich nie nastęrczy trudności. Przede wszystkim więc musi być prawidłowo sporządzony katalog, a następnie zadbać należy o właściwe ułożenie samych czasopism. Warto przy tej okazji przypomnieć, że gromadzone przez bibliotekę tytuły powinny być skompletowane w roczniki i zaopatrzone w spisy treści i indeksy roczne. Spisy te znajdować się powinny na początku danego rocznika. Roczniki, których nie oddajemy do oprawy, zestawione w kolejności numerów, należy przechowywać w starannie opisanych te czkach. Kompletne roczniki inwentaryzujemy i katalogujemy zgodnie z przepisami.

Sposób, w jaki ułożymy roczniki w magazynie, zależy od nas. Najczęściej stosuje się układ alfabetyczny według tytułów, a w ich obrębie ciąg chronologiczny, albo też ustawia się je według sygnatur podanych w katalogu.

W analogiczny sposób jak z czasopismami możemy postąpić z wydawnictwami serijnymi typu „Studia i Materiały” i stworzyć dla nich kartotekę zawartości. Mając tak przygotowany warsztat informacyjny, ułatwimy sobie niesłychanie pracę, gdyż skrócimy czas potrzebny na wyszukanie odpowiednich materiałów. Musimy bowiem zdać sobie sprawę z tego, że rośnie funkcja biblioteki jako ośrodka informacji naukowej, a my, bibliotekarze, powinniśmy być coraz lepiej do niej przygotowani.

DANUTA GOMUŁKO

WARSZAWA — Szk. Podst. nr 57

Wystawa — „Książka naszym przyjacielem”*

Motto:

KSIĄŻKA: zwykłe popierowe karty znanych liter czarne, równe rzędy... Zaczynij czytać — to tak, jakbyś wkroczył w świat przedziwny: bliski, a odmienny.

Ewa Szelburg-Zarembina

* Wystawa w Szkole Podstawowej Nr 57 im. Czwartaków w Warszawie.

W propozycjach tematycznych, zawartych we wskazówkach metodycznych do pracy zespołów samokształceniowych bibliotekarzy na r. szk. 1977/78 zainteresowały mnie w odniesieniu do uczniów szkół podstawowych zagadnienia wiążące się bezpośrednio z pracą pedagogiczną bibliotekarza.

Obserwując na ogół dość powierzchowny stosunek młodzieży do książki i biblioteki, uznałem, iż należy w sposób przemyślany organizować takie formy prezentowania treści książek, które by wzbudziły zaniepokojenie tematem, a co za tym idzie — także pragnienie poszerzenia wiedzy. Najstosowniejszym środkiem na początek wydała mi się wystawa ukazująca pozycję książki i rolę, jaką odegrała w postępie

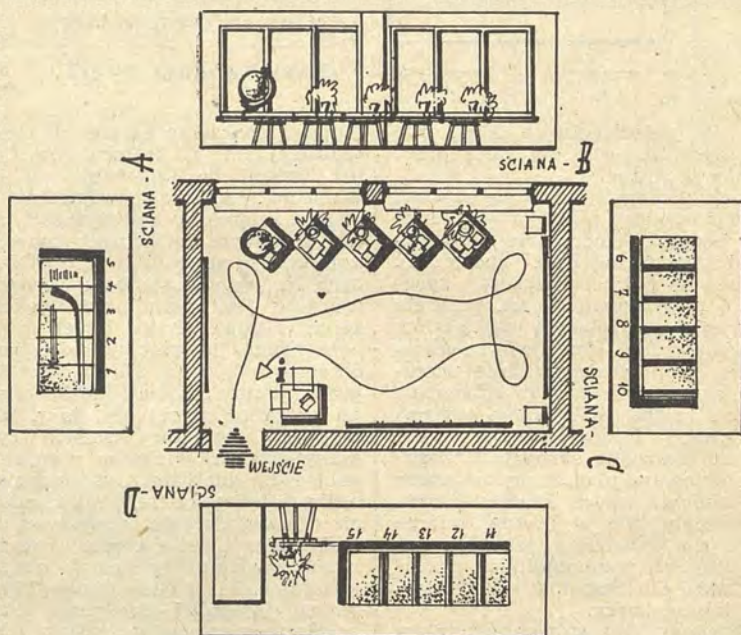
ludzkości. Chodziło mi także o wywołanie większego i bezpośredniego zainteresowania działalnością biblioteki jako placówki udostępniającej książkę, która służy nie tylko w czasie nauki w szkole, ale również później, podczas studiów czy już w życiu zawodowym, będąc podstawowym narzędziem samokształcenia i aktualizowania wiedzy.

Starłam się opracować scenariusz o jak najatrakcyjniejszej treści, obrazującej problematykę książki i biblioteki „wczoraj” i „dziś” oraz ukazującej je w perspektywie „jutra”. Za punkt wyjścia uznałam fakt, że współczesny człowiek styka się na każdym kroku z rysunkiem, fotografią, plakatem, filmem czy telewizją, będącymi różnymi formami ilustracji, i że każdy od dziecka zna ten kod cywilizacji obrazkowej. Jako dydaktyk świadomie dążyłam do tego, aby przez różne atrakcyjne w treści i w formie sposoby przedstawienia spowodować w młodzieży oglądającej wystawę:

1. bliższe zainteresowanie podjętą problematyką,
2. wrażenie, że to właśnie o niej mówi ekspozycja,
3. odczucie, że plansze wystawy to po prostu barwne powiększenie kart z interesującej książki.

Zależało mi szczególnie na wzbudzeniu w młodzieży — przez odpowiednią prezentację problematyki — przekonania, że książka to przyjaciel, który towarzyszy człowiekowi, poczynając od pierwszej czytanekki z cyklu „poczytaj mi mamo”, i idzie z nim przez całe życie, służąc w każdej potrzebie.

Treści plansz kształtowałam tak, aby były one łatwo zrozumiałe dla maluchów z pierwszych klas (świat baśni i legend), średniaków (świat przygód, opowieści itp.) oraz klas starszych (powieści, eposy historyczne, twórcy, odkrywcy i odkrycia itp.). Zresztą chronologia układu treści wynikała z kolejności materiałów tematycznych,

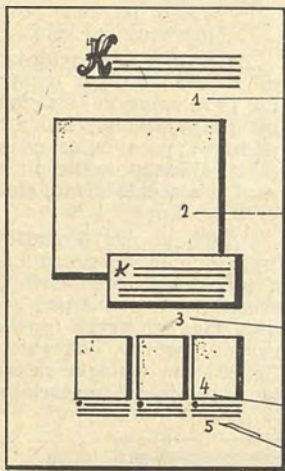
● ROZPLANOWANIE EKSPOZYCJI: „KSIĄŻKA NASZYM PRZYJACIELEM”

- SCIANA - A - DZIAŁ P.T.:
ZNACZENIE KSIĄŻKI W RÓZWOJU CYWILIZACYJNYM
I KULTURALNYM LUDZKOŚCI
- SCIANA - B - DZIAŁ EKSPONATÓW /5GRUP/
- SCIANA - C - DZIAŁ P.T.:
KSIĄŻKA NASZYM PRZYJACIELEM
- SCIANA - D - DZIAŁ P.T.:
NOWE FORMY I TREŚCI KSIĄŻKI
- i STOISKO INFORMATORA

SKALA 1 : 100

● TYPOWY UKŁAD TREŚCI I FORMY GRAFICZNEJ

NA PLANSZACH DZIAŁU II: III „KSIĄŻKA NASZYM
WYSTAWY: PRZYJACIELEM”

- KRÓTKI - HASŁOWY - TYTUŁ
- BARWNY FOTOMONTAŻ, JAKO ILLUSTRACJA DO TYTUŁU. TREŚĆ B. PRZYSTĘPNA NAWET dla NAJMŁODSZYCH
- TEKST GŁÓWNY OBIAŚNIA SZCZEGÓŁOWO OMAWIAJĄ PROBLEMATYKĘ - DLA BARDZIEJ ZAINTERESOWANYCH
- DOKUMENTACJA DODATKOWA SPECJALISTYCZNA ROZSZERZAJĄCA TREŚCI DLA PRAGNĄCYCH POZAC BARDZIEJ ZAINTERESOWANYCH
- TEKSTY DO $\frac{w}{w}$ DOKUMENTACJI

PLANSZA W SKALI 1:10

zalecanych dla poszczególnych klas, oraz z lektur przewidzianych dla nich przez obowiązujący program.

W realizacji ekspozycji udało się uzyskać pomoc doświadczonego plastyka — dydaktyka, który będąc na emeryturze, pomoc tę potraktował jako formę pracy społecznej. Szkoła oddała na potrzeby wystawy specjalną salę o pow. ponad 50 m², pomogła też w zakupie potrzebnych materiałów (papier, flamastry itp). Uczniowie ze szkolnego aktywu bibliotecznego pilnie uczestniczyli w akcji gromadzenia czasopism, dzięki czemu można było potem wybrać barwne zdjęcia do fotomontażu.

Podjęmując realizację ekspozycji, wszystkie zaprojektowane plansze wykonywano według ustalonego wzoru i układu treści, tak aby były one w równej mierze interesujące dla młodzieży szkolnej, rodziców, nauczycieli poszczególnych przedmiotów, a także dla zespołów samokształceniowych bibliotekarzy.

Całość wystawy pod głównym tytułem „Książka — naszym przyjacielem” podzielona została stosownie do możliwości przestrzennych na 3 główne działy (po 5 plansz każdy) oraz stoisko z eksponatami. Zlokalizowano ją w sali z dogodnym dostępem z hallu głównego szkoły. Jako rozszerzenie tematyczne treści ekspozycji zasadniczej potraktowano bibliotekę (na I piętrze), gdzie po zwiedzeniu wystawy prezentowano konkretne przykłady charakteru i zakresu działalności biblioteki.

ŚCIANA A (na lewo od wejścia do sali wystawowej).

Zawieszono tu 5 plansz obrazujących

temat: „Znaczenie książki w rozwoju cywilizacyjnym i kulturalnym ludzkości” (od jaskini do ładowania na księżycu). Ukazano początki powstawania różnych pism i książek w starożytności, a następnie, stosownie do znanych twierdzeń z X konferencji generalnej UNESCO, mówiących że „rytm postępu jest coraz szybszy, ludzkość jest świadkiem większego postępu w ostatnich 100 latach niż w czasie poprzednich 20 wieków”, zilustrowano na obszernym (ponad 2,5 m długości) ideogramie etapy ewolucji ludzkości w okresie od początku naszej ery do r. 2000. Ukazuje on stopniowy rozwój cywilizacji, osiągnięcia człowieka w różnych dziedzinach życia, zdobycze myśli technicznej rozwijanej sukcesywnie, początkowo w oparciu o doświadczenia przekazywane z pokolenia na pokolenie, często zawarte w różnych zapisach, kronicach rodzinnych i książkach. Przypomina niezwykle skok cywilizacyjny epoki odrodzenia, genialne odkrycia tych czasów, wynalazki, idee, a także sylwetki ich twórców — Kopernika, Kolumba, Lutra, Gutenberga.

W tym miejscu ideogramu czerwona linia postępu zaczyna się wyraźnie podnosić, aby następnie od daty oświecenia, dzięki nowym wynalazkom XIX w. (w szczególności maszyny parowej, a potem elektryczności), doprowadzić do wskazania niezwyklego rozwoju cywilizacji i kultury naszych czasów, oznaczonego na ideogramie prawie pionowo biegnącą krzywą postępu. W bardzo poważnym stopniu zawiązujemy to doświadczeniom zgromadzonym w przekazach książkowych.

Na dole wykresu (pod czarną linią dat) umieszczono wizerunki panujących w poszczególnych okresach władców Polski.

ŚCIANA B (z oknami)

Na tle okien, na pięciu stolikach zgrupowano ok. pięćdziesiąt różnych eksponatów, ilustrujących dodatkowo treść plansz.

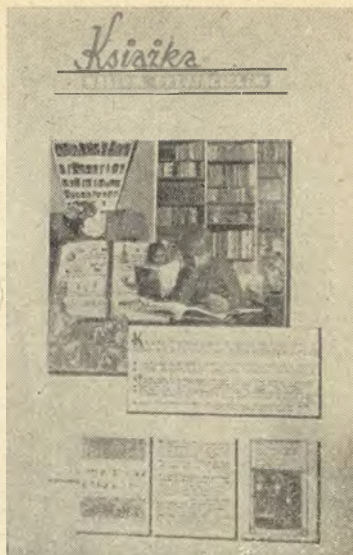
Zestaw eksponatów rozpoczyna duży globus wskazujący ośrodki cywilizacyjne starożytności (Mezopotamia, Egipt, Grecja, Rzym). Wyłożono tu także, pod kątem zainteresowań najmłodszych, liczne przykłady nowych wydawnictw dla dzieci. Największe zaciekawienie budziły 3-wymiarowe, barwne wydawnictwa czeskosłowackiej „Patrii”. Pokazano też książki dla niewidomych (z czcionką Braille'a) oraz odlewy drukarskie kolumn „Życia Warszawy”.

Specjalnym eksponatem tej części wystawy było 6-tomowe dzieło Mikołaja Kopernika *O obrotach ciał niebieskich*, wydane na Węgrzech jako książka-miniaturka (wielkości pudełka od zapalek). Całość została pięknie skopiowana nowoczesnymi technikami poligraficznymi z oryginału dzieła Kopernika i wydana z okazji 500-lecia jego urodzin.

ŚCIANA C

Na kolejnych planszach o wspólnym tytule „Książka naszym przyjacielem” zilustrowano kolejno coraz trudniejsze treści, stosownie do programów obowiązujących w poszczególnych klasach.

Plansza 1 — „Książka naszym przyjacielem” — przypomina rolę i znaczenie książki, od najmłodszych lat, zwracając jednocześnie uwagę na problem bibliotek

szkolnych, ich liczbę w ogólnej liczbie bibliotek w kraju. Równocześnie w aneksie (u dołu planszy) fotografie ukazują kolejne fazy ewolucji litery i pisma — pismo klinowe, hieroglify i czcionkę łańciską.

Plansza 2 — „Książka rozbudza nasze zainteresowania” — przypomina, że książka jak słońce rozprasza mroki naszej niewiedzy, od najmłodszych lat rozbudza wyobraźnię (czarodziejskie baśnie i legendy), ucząc jednocześnie rozróżniania dobra i zła.

Plansza 3 — „Książka to piękny świat przygód” — jest wyprawą młodego czytelnika na nieznaną kontynentę, uczestnictwem w pięknym świecie młodych bohaterów, podziwianiu ich działalności, odwagi i zaradności życiowej (np. m. in. Staś i Nel z *W pustyni i w puszczy* Sienkiewicza).

Plansza 4 — „Książka dokumentem historii narodu” — ukazuje m. in. wydarzenia z naszej historii, podkreślając wielkie umiłowanie przez Polaków ziemi ojczystej i bohaterską ofiarność w obronie jej niepodległości.

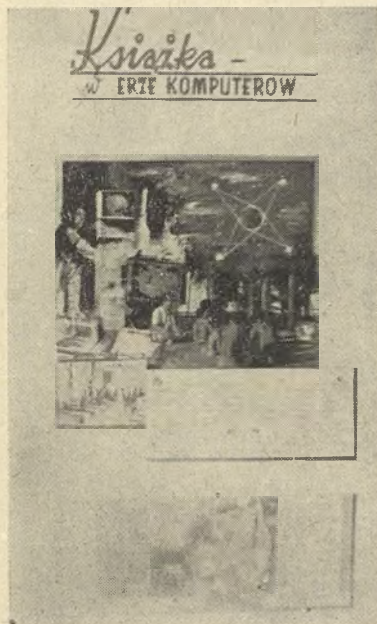
Plansza 5 — „Książka popularyzuje, uczy, wychowuje” — przedstawia skrótowo problemy związane z powstawaniem książek, przypomina rolę i znaczenie twórców dla kultury.

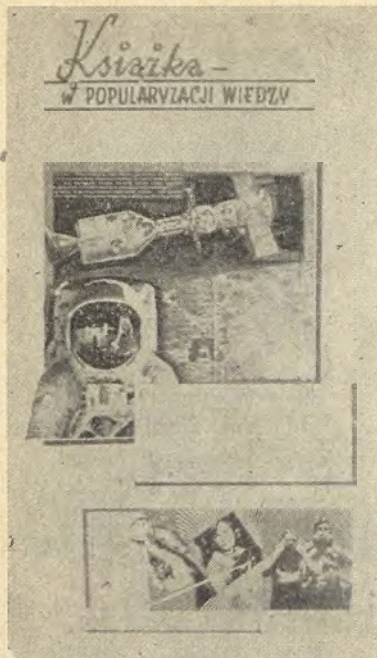
Równocześnie temat rozszerzono o postacie bohaterów książek — pionierów nauki, techniki i postępu (przykłady: Kopernik, Kościuszko, Skłodowska-Curie, Chopin).

ŚCIANA D — dział pt.: „Nowe formy pisma i książki”.

Zawieszono tu 5 plansz o tytułach:

1. „Inne formy pisma i książki”
2. „Książka a fascynacja techniką”

3. „Książka w popularyzacji wiedzy”
4. „Książka w erze komputerów”
5. „Wiedza dla wszystkich”

Dział ten adresowany jest przede wszystkim do uczniów ostatnich klas, gdyż oni właśnie, poznawszy wartość książki, powinni w swym dalszym życiu, w następnej szkole czy w pracy zawodowej, korzystać z dobrodziejstw książki i biblioteki.

Wydaje się, że u progu realizacji idei powszechnej szkoły średniej zadanie przysposobienia młodzieży do ustawicznego kształcenia się ma szczególną wagę. Nic nie wskazuje na to, aby książka i biblioteka, pomimo ciągłego unowocześniania środków przekazu informacji, straciły swą rolę i znaczenie. Przeciwnie, już obecnie obserwuje się stale rosnące zainteresowanie naszej młodzieży literaturą *science fiction*, a także dobrą książką popularno-naukową, niezbędną w procesie samokształcenia i aktualizacji wiedzy.

Plansza ostatnia tego działu omawia m. in. powszechnie dziś znany wyczyn B. Z. Szałka ze Szczecina, związany z próbą odczytania przez niego zagadkowego napisu na dysku z Fajstos¹. Ukazano tu rangę i znaczenie książki oraz biblioteki szkolnej (bo Szałek rozpoczął pracę nad odczytaniem dysku w okresie pobytu w liceum), a równocześnie podkreślono wspólną inteligencję i talenty odkrywcze naszej młodzieży.

¹ Napis w nieznanym języku na dysku z Fajstos to sensacyjna zagadka archeologiczna, od kilkudziesięciu lat nie rozwiązana pomimo studiów wielu uczonych na świecie.

Trzy tygodnie trwania wystawy (w okresie Dni Oświaty Książki i Prasy) było dużym wydarzeniem w naszej szkole, zwiedziło ją bowiem ponad 500 uczniów, w tym również z kilkunastu innych szkół Mokotowa. W praktyce okazało się, że ekspozycja wbrew obawom była bardzo interesująca nawet dla maluchów (z I, II i III kl.).

Jako stały komentator i informator oprowadzający po wystawie miałam możliwość zauważyć, że bardzo często, już po zakończeniu omawiania jej treści, uczniowie pragnęli raz jeszcze we własnym gronie obejrzeć całość, a wnikliwe ich komentarze zastanawiały mnie trafnością ujęć, wskazujących wymownie na pełne zrozumienie prezentowanych problemów.

Plansze po trwającym obecnie remoncie szkoły będą eksponowane na ścianach hallu przed biblioteką jako pomoc dydaktyczno-naukowa.

Problem ewentualnego wykorzystania wystawy w innej szkole (czy instytucji) jest sprawą otwartą, bowiem plansze są zabezpieczone. Mamy też kolorowe slajdy, które mogą zainteresowanym zawsze zademonstrować. Zwiedzający sugerowali, aby powielić plansze techniką poligraficzną i w ten sposób umożliwić wykorzystanie ich w innych środowiskach. Czy jednak znalazłyby zbyt?

Pragnę przekazać jeszcze kilka spostrzeżeń z myślą, że zainteresują one tych, którzy podejmą czy podejmować zamierzają organizację podobnych ekspozycji.

1. Oglądając często różne wystawy zauważyłam, że współcześnie coraz częściej odchodzi się od ekspozycji w układzie

jednodziałowym na korzyść układu problemowego i syntetycznej interpretacji treści. Z bardzo licznych zagadnień skupiających się wokół głównej treści wystawy wybiera się tylko podstawowe i najistotniejsze, a następnie eksponuje je w formie najatrakcyjniejszej, dzięki czemu można w sposób skuteczny oddziaływać na widza, wzbudzając jego większe zainteresowanie.

2. W poszukiwaniu najwłaściwszego sposobu pozyskania sympatii dla wystawy i zainteresowania młodego widza skorzy-

stałam ze wskazówek znanej autorki książek dla dzieci, Astrid Lindgren². Zauważyła ona, że dzieci lubią przede wszystkim opowieści bardzo optymistyczne, kolorowo ilustrowane i adresowane do nich bezpośrednio. Oparłam więc realizację wystawy na kodzie cywilizacji obrazkowej, z tym że uwzględniłam także fascynację techniką, jakiej ulegają nawet najmłodsi, i nie tylko w naszej szkole.

3. W związku z powyższym, a także dla uniknięcia kosztów postanowiłam wykorzystać do ekspozycji kolorowe fotostyżki z nieaktualnych czasopism, przeznaczonych na makulaturę (nie tylko w naszej bibliotece). Odpowiednio dobrane, złożyły się one na barwne fotomontaże, związane z tematem i sugestywnie przemawiające do wyobraźni młodych widzów.

W związku z trwającymi od lat w różnych środowiskach dyskusjami na temat powołania w Warszawie nowoczesnej placówki dydaktycznej, która by na co dzień służyła młodzieży szkolnej źródłowymi ekspozycjami, m. in. na temat roli i znaczenia książki i biblioteki w szkole i w życiu, pragnę skromny dorobek z naszej małej wystawy zgłosić również do ewentualnego wykorzystania, gdy taka instytucja powstanie. Wydaje się bowiem, że we wspólnym budowaniu wielkiego gmachu nowoczesnej szkoły polskiej każda, nawet najmniejsza cegiełka powinna znaleźć zastosowanie.

² Astrid Lindgren — bardzo popularna szwedzka pisarka dla dzieci, autorka m. in. Fizi Pończoszanki, Karlssona na dachu, Mio, mój Mio, w r. 1978 uzyskała Order Uśmiechu od dzieci polskich.

ANDRZEJ KRĘCIOCH,
JADWIGA NAGŁY,
BEATA ZALEWSKA

KRAKÓW — WBP

Prawo człowieka

do życia w pokoju

Scenariusz wystawy

Cel wystawy: ukazanie znaczenia prawa do życia w pokoju w całokształcie praw człowieka na podstawie wybranej literatury popularnonaukowej.

Materiały: plansze, książki, materiał recenzyjny, elementy graficzne.

Uwagi metodyczne: hasła umieszczamy na planszach lub bezpośrednio na ścianie, pod nimi stoliki z książkami na dany temat. W przypadku gdy biblioteka posiada zaledwie jeden egzemplarz książki, można wyeksponować tylko obwolutę, by umożliwić wypożyczenie książki. Obok książek umieszczamy noty recenzyjne. Wystawę można wzbogacić materiałami graficznymi, plakatami, reprodukcjami itp.

Wykaz eksponowanej literatury dostosowany jest do możliwości biblioteki miejsko-gminnej.

UKŁAD:

PLANSZA I:

hasło: Demokracja uczestnictwa (demokracja socjalistyczna i walka krajów socjalistycznych o prawo człowieka)

PLANSZA II:

hasło: Demokracja rywalizacji (demokracja i prawa człowieka w krajach kapitalistycznych)

PLANSZA III:

hasło: Uchronić świat od groźby wojny (historia militarystyki i wyścigu zbrojeń, polityka obronna krajów socjalistycznych)

PLANSZA IV:

hasło: Współistnieć w pokoju (walka ideologiczna o pokojowe współistnienie, konflikty międzynarodowe)

STOLIK I:

CHRUPEK Z., GEBEHNER S. **Problemy polityczne współczesnego świata.** Wwa 1976

Opracowanie o charakterze podręcznikowym przedstawia sprzeczności systemu imperialistycznego, zasady pokojowego współistnienia, wysił-

ki krajów socjalistycznych w dziedzinie rozbrojenia oraz znaczenie dla utrwalenia pokoju Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

Demokratyzm socjalistycznego systemu politycznego PRL. Pod red. A. Łopatki i J. Wawrzyniaka. Wwa 1978

Treść zamieszczonych artykułów dotyczy demokracji i realizacji jej zasad oraz rozwoju wolności i praw człowieka w ramach socjalistycznego systemu politycznego.

GUZ E. **Trzeci koszyk.** Wwa 1977

Boński korespondent PAP przedstawia problematykę „trzeciego koszyka” na tle realizacji innych postanowień helsińskich. Problematyka ta obejmuje m.in. współpracę państw w dziedzinie kultury i oświaty oraz swobodnego przepływu ludzi, informacji i idei.

Istota i rozwój demokracji socjalistycznej. Pod red. A. Kopruckowniaka, W. Kucharskiego i W. Skrzydły. Wwa 1976

Marksistowska koncepcja demokracji socjalistycznej, humanizm demokracji socjalistycznej, system partyjny PRL na tle innych systemów w Europie oraz krytyka koncepcji i praktyki burżuazyjnej demokracji — to główne problemy omawiane w książce.

Podstawowe prawa i obowiązki obywateli PRL w okresie budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego. Pod red. A. Łopatki i R. Wieruszewskiego. Wwa 1976

Praca ukazuje rozwój podstawowych praw i wolności obywatelskich w PRL, tj. praw politycznych, ekonomicznych, socjalnych i osobistych, oraz przedstawia różnorodne gwarancje, które je zabezpieczają.

SYMONIDES J. Międzynarodowa ochrona praw człowieka. Wwa 1977

Monografia, przedstawiając ukształtowanie i ewolucję, jakiej podlega koncepcja praw człowieka, ukazuje stanowisko oraz wkład Polski i innych krajów socjalistycznych w rozwój międzynarodowej ochrony tych praw.

Wybrane problemy międzynarodowe. Wyd. 3. Wwa 1977

Podręcznik do szkolenia ideologicznego szeroko omawia wszystkie ważniejsze problemy międzynarodowe. Bogaty zestaw dokumentów ilustruje walkę krajów socjalistycznych o prawa człowieka do pokojowego życia.

STOLIK II:

CLAUDE J. **Samobójstwo demokracji.** Wwa 1974

Korespondent czasopisma „Mond” dokonuje bilansu działalności demokracji zachodnich. Na podstawie licznych faktów z życia politycznego i społecznego pokazuje, iż demokracje te nie

wywiązały się ze swych głównych obietnic w zakresie sprawiedliwości, wolności, równości i braterstwa.

FRANK G. Śmierć po amerykańsku. Wwa 1977

Jest to książka o zabójstwie doktora M.L. Kinga, które było jednym z trzech — obok zabójstwa Johna i Roberta Kennedych — sensacyjnych morderstw we współczesnej Ameryce. Na rynku amerykańskim uważana jest za najlepszą książkę na ten temat.

GULCZYŃSKI M., IWŃSKI T., LA-MENTOWICZ W. Strategie polityczne współczesnego kapitalizmu. Wwa 1977

Opracowanie ma charakter podręcznikowy. Autorzy koncentrują się na głównych kierunkach strategii burżuazyjnej: reformistycznych, ekspansjonistycznych i futurologicznych, mających charakter antykomunistyczny.

OSIATYŃSKI W. Stany Zjednoczone. Społeczeństwo i władza. Wwa 1975

Problem zawarty w tytule poddany został w książce wszechstronnym rozważaniom. Przedstawione w niej są amerykańskie koncepcje systemu władzy w USA. Autor nie ogranicza się przy tym do prezentacji treści tych teorii, ale próbuje zanalizować ich stopień zgodności z rzeczywistością oraz funkcje, jakie spełniają w praktyce społeczno-politycznej.

STOLIK III:

BAKO Z. Droga do światowej konferencji rozbrojeniowej. Wwa 1975

Książka omawia sprawę wyścigu, kosztów i charakteru zbrojeń po drugiej wojnie światowej, wysiłki na rzecz ograniczenia lub zakazu zbrojeń oraz możliwości i perspektywy zwolania światowej konferencji rozbrojeniowej.

Bezdroża polityki NATO 1949—1970. Wwa 1971

Praca zbiorowa Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych naświetla historię NATO — ugrupowania polityczno-militarnego wymierzonego przeciw obozowi państw socjalistycznych. Autorzy omawiają rolę NATO w realizacji agresywnej polityki Stanów Zjednoczonych, wpływ na politykę i gospodarkę zachodnioeuropejskich krajów członkowskich oraz ewolucję doktryn politycznych i strategicznych.

BORISOW W. Pentagon i nauka. Wwa 1977

Celem książki jest ukazanie, na podstawie konkretnego materiału i faktów, w jaki sposób Pentagon i koncerny zbrojeniowe wykorzystują naukę, zdobycze rewolucji naukowo-technicznej w celach militarnych, do konstruowania i produkcji środków prowadzenia wojny.

GULCZYŃSKI M. Amerykańskie „państwo wojny”. Wwa 1972

Książka stanowi wszechstronną analizę przyczyn i zakresu militarystyki polityki i gospodarki amerykańskiej. Autor wskazuje, w czym interesie leży poszerzenie wpływów kompleksu militarno-przemysłowego i jakie grupy społeczne wykazują tendencje do ograniczania stopnia militarystyki USA.

JUREK M., SKRZYPKOWSKI T. Tarcza pokoju. XX-lecie Układu Warszawskiego. Wwa 1975

Książka wydana z okazji XX-lecia Układu Warszawskiego ukazuje jego rolę w utrwaleniu status quo w Europie, w zapewnieniu pokoju i stworzenia fundamentów bezpieczeństwa europejskiego. Książka bogato ilustrowana, zawiera szkiecy historyczne o armiach UW, życiorysy naczelnych dowódców oraz dokumenty.

KOŁODZIEJCZYK Z. Przemysł zbrojeniowy NRF. Wwa 1974

Na podstawie bogatej literatury autor dokonuje analizy odbudowy przemysłu zbrojeniowego RFN, programów militarnych, wielkości produkcji i jej tendencji do końca lat siedemdziesiątych.

MASZLANKA B. Cztery oblicza militarystyki. Wwa 1971

Fragmenty z dziejów militarystyki niemieckiej, japońskiej, izraelskiej i amerykańskiej. Autor nakreślił plastyczny obraz demaskujący istotę i metody działania wojującego militarystyki.

MICHALSKI H. Pierwsze 100 godzin wojny nuklearnej. Wwa 1967

Studium jest kompleksowym przeglądem wybranych zagadnień politycznych, wojskowych i ekonomicznych na tle możliwych wydarzeń na kilka dni przed wybuchem i w pierwszych czterech dniach ewentualnej wojny przy nieograniczonym zastosowaniu broni jądrowej.

STOLIK IV:

CHROMUSZN G.B. Świat współczesny a walka ideologiczna. Wwa 1977

Autor omawia m.in. takie zagadnienia jak: pokojowe współistnienie a walka ideologiczna, proces odprężenia i jego przeciwnicy. W pracy przedstawiono również została marksistowska ocena problemów społecznych występujących w krajach kapitalistycznych.

GULCZYŃSKI M. Determinanty polityki zagranicznej USA. Wwa 1976

Praca ukazuje zmiany w polityce zagranicznej USA w okresie po drugiej wojnie światowej, wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania

rezygnacji z polityki zimnowojennej, akceptacji polityki odprężenia, szanse i ograniczenia pokojowej koegzystencji systemów.

RAKOWSKI M.F. Polityka zagraniczna PRL (Szkice z historii trzydziestolecia). Wwa 1974

Książka naświetla takie zagadnienia jak stosunki polityczne z krajami obozu socjalistycznego, polskie inicjatywy na arenie międzynarodowej, wkład Polski w umacnianie bezpieczeństwa europejskiego, Polska a Trzeci Świat.

RAKOWSKI M.F. Spełnione i niespełnione. Wwa 1977

Zbiór artykułów publicystycznych naczelnego redaktora „Polityki” poświęcony jest czterem głównym wielkim tematom. Najważniejsze z nich to polska i radziecka polityka zagraniczna oraz sprawy pokojowego współistnienia państw socjalistycznych z kapitalistycznymi.

**ANDRZEJ KRĘCIOCH,
KRYSZYNA STRZELECKA**
KRAKÓW — WBP

Prawo człowieka do życia w pokoju

Lekcja biblioteczna

Uwagi metodyczne:

Lekcja przeznaczona jest dla uczniów starszych klas szkoły podstawowej oraz młodzieży szkół średnich. Ma na celu wskazanie źródeł tekstowych do tematu „Walka o prawo człowieka do pokojowego życia”. Powinna także:

- przedstawić różnice w realizacji praw obywatelskich między demokracją burżuazyjną a socjalistyczną,
- ukazać zagrożenie ludzkości wynikające z forsowania wyścigu zbrojeń, jego bezsens ekonomiczny.

Podsumowanie wypowiedzi powinno wykazać, że prawo do pokojowego życia to podstawowe dobro człowieka, że od niego zależą wszystkie inne, zaś realizacja tego prawa uzależniona jest od zahamowania zbrojeń i umocnienia pokoju.

Ubocznym celem lekcji jest wdrożenie uczniów do samodzielnego poszukiwania informacji w zbiorach biblioteki oraz przygotowanie do umiejętnej pracy z książką społeczno-polityczną.

Konspekt lekcji musi być przystosowany do zasobności lekturowych biblioteki. W razie braku którejs z wymienionych pozycji można ją zastąpić inną, o podobnej

SKALSKI E. Przygoda z polityką (Świat od podszewki). Wwa 1975

W przystępnej i atrakcyjnej formie rozmowy ze znanymi publicystami autor omawia m.in. problemy światowych konfliktów politycznych, a na ich tle radziecko-amerykańskie dyskusje zbrojeniowe i układy SALT.

SKALSKI E. Wielkie konflikty (Świat od podszewki). Wwa 1977

W sposób przystępny i atrakcyjny, w rozmowie i dyskusji ze znanymi publicystami międzynarodowymi autor omawia najistotniejsze konflikty polityczne, społeczne i ekonomiczne współczesnego świata.

U w a g a: Po zakończeniu wystawy recenzje można wykorzystać jako materiał informacyjny — zestawienie bibliograficzne adnotowane. W tym przypadku rozwinięcie hasła w nawiasie posłuży jako wyznacznik tematyczny w bibliografii.

tematyce. Przy wyborze lektury należy kierować się jej aktualnością i stopniem przydatności do tematu.

Niektóre zagadnienia powtarzają się w kilku książkach zestawienia, w razie konieczności można więc manewrować lekturami w ten sposób, by problemy, które stanowią podstawę lekcji, zostały wyczerpująco omówione. Można wykorzystać również materiał informacyjny znajdujący się w takich czasopismach jak: „Nowe Drogi”, „Ideologia i Polityka”, „Trybuna Ludu”. W przypadku haseł definiujących można posłużyć się *Encyklopedią Powszechną* lub *Leksykonem*.

W kartach ćwiczebnych pominięto stereotypowe polecenia typu: podejdź do katalogu, wyszukaj książkę itp. Przed rozpoczęciem ćwiczeń bibliotekarz powinien jednak omówić krótko technikę poszukiwania książek w katalogach i na półkach, scharakteryzować działy, w których znajdują się potrzebne do tematu pozycje, a przed każdą wypowiedzią — egzekwować informacje typu bibliograficznego o samej książce.

Grupy uczniów przypisane są do pozycji lekturowych, a nie do problemów. Każda 2—3 osobowa grupa dysponuje z reguły jedną książką, natomiast opracowuje odpowiedź na 2—3 pytania. Prowadzący lekcję grupuje pytania i odpowiedzi w takiej kolejności, by uzyskać przegląd omawianych zagadnień. Taki tok lekcji jest korzystny z wielu względów (merytorycznych, technicznych, dydaktycznych):

- umożliwia wybranie z danej pozycji książkowej problemów przedstawionych najpełniej i najciekawiej,
- pozwala na uniknięcie zamieszania i przeszojów czasowych związanych z wymianą książek,

— egzekwuje ciągłe zachowanie uwagi i zainteresowania w grupach opracowujących 2, 3 problemy w czasie lekcji.

Na zakończenie można sporządzić tematyczną wystawkę książek i czasopism.

Plan i czas trwania lekcji:

— Wprowadzenie, objaśnienia, sprawy organizacyjne — 10 min.

— Samodzielna praca w grupach — 20 min.

— Omawianie zagadnień — 50 min.

— Podsumowanie — 10 min.

Łączny czas trwania zajęć obejmuje 2 godziny lekcyjne.

Kolejność odpowiedzi według problemów.

1. Demokracja w krajach socjalistycznych (grupa I — pyt. 1, grupa II — pyt. 1)
2. Deklaracja Praw Człowieka (grupa III — pyt. 1, grupa I — pyt. 2)
3. Kryzys demokracji zachodniej (grupa II — pyt. 2, grupa IV — pyt. 1)
4. Wojna psychologiczna (grupa V — pyt. 1, grupa VI — pyt. 1)
5. Pakty militarne (grupa VII — pyt. 1, grupa IX — pyt. 1)
6. Układ Warszawski (grupa IX — pyt. 2, grupa VIII — pyt. 2)
7. Wyścig zbrojeń (grupa VII — pyt. 2, grupa VIII — pyt. 1)
8. Broń nuklearna (grupa X — pyt. 1, grupa VII — pyt. 3)
9. Problemy rozbrojenia (grupa X — pyt. 2, grupa XI — pyt. 1)
10. Pokojowe współistnienie narodów (grupa III — pyt. 2, grupa XI — pyt. 2)
11. Konferencja w Helsinkach (grupa I — pyt. 3, grupa VI — pyt. 2)
12. Polityka zagraniczna PRL (grupa IV — pyt. 2, grupa V — pyt. 2)

Karty ćwiczebne

GRUPA I

— E.J. Osmańczyk: *Encyklopedia Spraw Międzynarodowych i ONZ*. Wwa 1974

1. Odszukaj hasła: „Demokracja ludowa”, „Demokracja socjalistyczna”. Na ich podstawie scharakteryzuj mechanizm sprawowania władzy w krajach socjalistycznych.

2. Odszukaj hasło: „Deklaracja Powszechna Praw Człowieka 1948”. Z artykułów XI, XII, XIII, XVIII, XIX, XX wynotuj fragmenty dotyczące wolności obywatelskich.

3. Odszukaj hasło nr 1785. Wyjaśnij termin: KBWE. Powiedz, gdzie i kiedy odbyła się ostatnia faza tej konferencji.

GRUPA II

— *Słownik Wiedzy Obywatelskiej*. Wwa 1970

1. Odszukaj hasło: „Prawa i obowiązki obywateli PRL”. Wymień prawa, jakie gwarantuje obywatelom Konstytucja PRL. Powiedz, w jaki sposób realizowane jest w Polsce prawo do nauki.

— E. Skalski: *Kontynenty dalekie i bliskie*. Wwa 1976

2. Przeczytaj fragment rozdziału na str. 211—212. Wyjaśnij, jakie problemy charakteryzują zacofanie polityki społecznej w Stanach Zjednoczonych.

GRUPA III

— S. Wilkosz: *Co, jak, dlaczego na świecie*. Wwa 1975

1. Przeczytaj rozdział: „Deklaracja praw człowieka” — na str. 54—55. Powiedz, co to jest Deklaracja Praw Człowieka i jakimi kieruje się zasadami.

2. Przeczytaj hasło: „Kogezystencja” — na str. 109—111. Powiedz, na czym polegają zasady pokojowego współistnienia.

GRUPA IV

— Z. Chrupek, S. Gebethner: *Problemy polityczne współczesnego świata*. Wwa 1976

1. Przeczytaj fragment rozdziału na str. 61. Na przykładzie Włoch spróbuj zilustrować sprzeczności systemu kapitalistycznego.

— M.F. Rakowski: *Polityka zagraniczna PRL*. Wwa 1974

2. W oparciu o informacje zawarte na str. 205 omów bilans polskiej polityki zagranicznej po II wojnie światowej.

GRUPA V

S. Bratkowski: *Świat, w którym żyjemy*. Wwa 1970

1. Posługując się spisem treści odszukaj rozdział: „Wojna psychologiczna”. Wyjaśnij, na czym polegają zasady gry wojny psychologicznej.

2. Na podstawie fragmentu artykułu ze str. 326 przedstaw uwarunkowania polsko-radzieckiego sojuszu politycznego i wojskowego.

GRUPA VI

— E. Guz: *Trzeci koszyk*. Wwa 1977

1. Na podstawie fragmentu książki — na str. 238—239 podaj przykłady dywersji ideologicznej prowadzonej przez kraje zachodnie.

2. Przeczytaj fragment wstępu na str. 5 i 8. Powiedz, co to jest „trzeci koszyk” i jakich zagadnień dotyczy postanowienia szczegółowe tej grupy tematycznej Konferencji w Helsinkach.

GRUPA VII

— E. Skalski: *Przygoda z polityką*. Wwa 1975

1. Przeczytaj fragment rozdziału pt. „Na krawędzi wojny” (str. 103—104). Powiedz, kiedy i jakie pakti militrane zostały zmontowane przez Stany Zjednoczone.

2. Przeczytaj fragment rozdziału pt. „Jak się rozbroić” — (str. 122—123). Spróbuj znaleźć konkretny przykład absurdalności rosnących kosztów zbrojeń.

3. Na podstawie fragmentu książki (str. 123) odpowiedz na pytanie: Czym grozi Ziemi użycie współczesnego arsenału nuklearnego.

GRUPA VIII

— M. Jurek, E. Skrzypkowski: *Tarcza pokoju*. Wwa 1975

1. Na podstawie fragmentu rozdziału (str. 173) porównaj wysokość sum wydatkowanych w świecie na zbrojenia i na naukę.

2. Przeczytaj rozdział pt. „W interesie pokoju”. Powiedz, czym różnią się cele polityczne Układu Warszawskiego i wojskowych paktów na Zachodzie.

Grupa IX

— *Polityczne, gospodarcze i społeczne organizacje międzynarodowe*. Informator. Wwa 1969

1. Odszukaj hasło: „Blok Północno-

-Atlantycki”. Powiedz, jakimi siłami dysponuje.

2. Na podstawie hasła: „Organizacja Układu Warszawskiego” powiedz, kiedy powstał Układ Warszawski i jakie państwa wchodzą w jego skład.

GRUPA X

— Z. Mendygrał: *Arsenał Bellony*. Wwa 1977

1. Posługując się skorowidzem odszukaj hasło: „Bomba termojądrowa”. Spróbuj ocenić możliwości działania bomby neutronowej.

— *Encyklopedia Świat w przekroju* 1976. Wwa 1976.

2. Przeczytaj str. 386—387 i powiedz, jakie układy, zawarte po II wojnie światowej, ograniczają wyścig zbrojeń.

GRUPA XI

— *Wybrane problemy międzynarodowe*. Wwa 1977

1. Przeczytaj fragmenty artykułu na str. 141—143. Powiedz, na czym polegają najważniejsze postanowienia układów SALT.

2. Na podstawie fragmentu artykułu (str. 195—196) powiedz, kiedy i przez kogo po raz pierwszy została sformułowana zasada pokojowego współistnienia.

Niedaleko gminy

Tu każdy sposób jest dobry!

Wraz z powstaniem zbiorczych szkół gminnych radykalnie zwiększyła się liczba uczniów w placówkach szkolnych zlokalizowanych w siedzibach gmin, a tym samym i czytelników młodocianych w publicznych bibliotekach gminnych. Proces ten jest jeszcze ciągle w rozwoju, gdyż równocześnie z zabezpieczaniem odpowiednich lokali dla szkół gminnych i mieszkań dla nauczycieli likwidowane są okoliczne karłowate szkółki wiejskie (lub obniżany ich stopień organizacyjny), a dzieci z okolicznych wsi dowożone są do szkół gminnych.

W związku z zasygnalizowanymi zjawiskami powszechne było i jest w środowisku bibliotekarzy publicznych przekonanie,

że organizacja gminnych szkół zbiorczych przyniesie niejako automatycznie znaczny wzrost czytelnictwa dzieci w wieku szkolnym. Przewidywania te na ogół spełniają się — ale nie wszędzie i w bardzo różnym zakresie. Są biblioteki, w których ilość wypożyczeń dla dzieci zwiększyła się w ostantich 2—3 latach nawet o 100%, ale są i takie, gdzie liczba czytelników — dzieci oraz wypożyczeń literatury dziecięcej spada, czasem nawet poważnie. Np. w Wielbarku 2 lata temu wypożyczano przeciętnie miesięcznie z tego działu księgozbioru ok. 400 wol. w roku bieżącym — ok. 250.

W czym rzecz? — Odpowiedzi wierzperpującej i dobitnej udzielają same... półki biblioteczne. Po prostu w placówkach, w których następuje stagnacja lub spadek czytelnictwa literatury dla dzieci, brak jest dostatecznej ilości tej literatury, przy czym książki są na ogół w bardzo złym stanie na skutek „zaczyniania”. Nastąpił naturalny ciąg przyczynowy — w pewnym okresie napłynęło do bibliotek więcej dzieci, rotacja książek zwiększyła się, a w ślad za nią wzrósł i stopień zniszczenia księgozbioru. Zniszczone książki trzeba z niego usuwać, a nie napływają na ich miejsce nowe. Czytelnicy nie znajdują poszukiwanych tytułów albo otrzymują je w formie

odstręczającej (książki zabrudzone, zdekompletowane, „ozdobione” przez poprzednich użytkowników). W tych warunkach dzieci przychodzą do biblioteki publicznej rzadziej albo w ogóle rezygnują z jej usług, tym łatwiej że biblioteki w szkołach zbiorczych są coraz zasobniejsze i sprawniej prowadzone (np. w wymienionym Wielbarku w bibliotece szkolnej pracują dwie etatowe, kwalifikowane pracownice, a wielkość księgozbioru szkolnego przekracza wielkość zbiorów biblioteki gminnej).

W powyższej sytuacji jest tylko jedna rada na to, by przyciągnąć młodocianych czytelników i wpoić im zamiłowanie do systematycznego korzystania z bibliotek publicznych: trzeba zabezpieczyć dla tej grupy czytelników odpowiednie zbiory. Gdyby rynek wydawniczy był literaturą dziecięcą nasycony, sprawa byłaby prosta — można by więcej kupować. Niestety, jak wiemy, kupić odpowiedniej liczby książek nie sposób. Trzeba więc sięgnąć do „źródeł rezerwowych”. Z nich przynajmniej dwa są zasobne i mogą nam bardzo pomóc.

Jedno to księgozbiory filii bibliotecznych na wsi. Rotacja książek w tych placów-

kach — o często bardzo okazałych zbiorach — jest przeważnie kilkakrotnie niższa niż w bibliotekach gminnych, a liczba czytelników, szczególnie młodocianych, zmniejsza się. Bez szkody dla czytelnictwa w filii można niekiedy przesunąć z niej do biblioteki gminnej piękny komplet książek.

Drugie źródło — to... biblioteki szkolne. W związku ze wspomnianym wyżej procesem likwidacji części szkół, do bibliotek szkół gminnych spływają okazałe księgozbiory zgromadzone w placówkach zamkniętych. Są one na ogół mało przydatne w szkołach gminnych, gdyż zawierają spory odsetek pozycji wieloegzemplarzowych, nie będących aktualnie lekturami, lub też lektury, które w bibliotekach tych są już w dostatecznej liczbie egzemplarzy. Znaczna część tych książek może być w bibliotece gminnej w pełni przydatna. Bywa, że dyrekcja szkoły i kierownik biblioteki szkolnej udostępnia je nam z uczuciem ulgi.

A więc hasło dnia: każdy sposób jest dobry na powiększenie księgozbiorów dziecięcych w bibliotekach gminnych.

Jan Burakowski

FABER MIECZYŚLAW
OPOLE — WBP

Powstanie i plebiscyt na Śląsku 1919—1921

Wybór książek i artykułów

Zestawienie obejmuje literaturę naukową, popularnonaukową, publicystykę oraz materiały źródłowe. Składa się z następujących działów:

1. Zagadnienia ogólne
2. Znaczenie powstań i plebiscytu
3. Zagadnienia społeczno-polityczne
4. Społeczeństwo polskie a powstania i plebiscyt
5. Młodzież w powstaniach śląskich
6. Stosunek państw europejskich do powstań i plebiscytu
7. Rodzaje wojsk i służb. Uzbrojenie
8. I powstanie śląskie
9. II powstanie śląskie
10. III powstanie śląskie
11. Plebiscyt

ZAGADNIENIA OGÓLNE

BIAŁY F., FIEDOR K. **Strona niemiecka wobec powstań i plebiscytu na Górnym Śląsku 1918—1939.** „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1972 nr 1 s. 57—88.

DOBRYŹYCKI W. **Powstania śląskie.** Warszawa 1971, 173 s.

GLISZCZYŃSKI J., SZEWCZYK W. **Powstania śląskie 1919, 1920, 1921.** Album. Oprac. graf. J. Śliwiński Warszawa 1971, 92 k.

JĘDRUSZCZAK T. **Powstania śląskie (1919—1920—1921).** Wyd. 3 popr., uzup. Katowice 1972, 86 s., il.

KOKOT J. Charakterystyka powstań śląskich. „Wczoraj Dzisiaj Jutro” 1971 nr 1/2 s. 29—41.

LIS M. Polska historiaografia o powstaniach śląskich. „Wczoraj Dzisiaj Jutro” 1971 nr 1/2 s. 145—151.

LUDYGA-LASKOWSKI J. Zarys historii trzech powstań śląskich 1919—1920—1921. Warszawa 1973, 461 s.

Muzeum Czynu Powstańczego w Leśnicy. Informator. Oprac. F. Adamiec, K. Lenart. Opole 1972. 72 s.

Pamiętki powstańcze w muzeach polskich. [Powstania śląskie]. Oprac. J. Balcerzak. „Poglądy” 1969 nr 16 s. 17—18.

Pięćdziesięciolecie powstań śląskich. Materiały z sesji naukowej, zorganizowanej w 50 rocznicę III powstania śląskiego. Katowice 26—27 kwietnia 1971. Pod red. F. Hawranka i W. Zielińskiego. Katowice 1973, 307 s. Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, 42.

POPIOŁEK S. Powstania śląskie. Kronika wydarzeń... Opole 1973, 37 s. Biblioteczka miesięcznika „Opole”, 2

Powstania śląskie. Materiały z sesji naukowej, zorganizowanej w 40 rocznicę III powstania śląskiego w ramach obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego. Katowice 13 i 14 VI 1961 r. Pod red. K. Popiołka i W. Zielińskiego. Katowice 1963, 270 s.

PSZCZYŃSKI K. „Tobie Polsko”, czyli o niektórych powstańczych sztandarach. „Wczoraj Dzisiaj Jutro” 1971 nr 1/2 s. 81—87.

RECHOWICZ H. Związek Weteranów Powstań Śląskich. Katowice 1966, 94 s.

RÓŻANOWSKI K. Pamiętne lata 1919—1921 na Górnym Śląsku. Kronika Oprac. „Kalendarz Opolski” 1971 s. 8—31, il., portr.

SZEWczyk W. Powstania śląskie 1919—1920—1921 [Album]. Przedm. J. Ziętek, oprac. graf. B. Górecki. Katowice 1961, 183 s. il. portr.

Udział ziem dorzecza Górnej Prosnny w plebiscycie i powstaniach śląskich. Materiały z sesji naukowej odbytej w Wieluniu 25 IV 1971 dla uczczenia 50 rocznicy III powstania śląskiego. Red. naukowy F. Hawranek. Opole 1971, 148 s.

W pięćdziesiątą rocznicę powstań śląskich i plebiscytu. 1919—1920—1921. Pod red. H. Rechowicza. Katowice 1971 395 s.

WILCZEK S. Śląsk w walce. Antologia piśmiennictwa poświęconego walce ludu śląskiego w latach 1918—1945. Warszawa 1975, 570 s.

WOSZCZYŃSKI B. Powstania śląskie 1919—1921 w świetle materiałów przechowywanych w centralnym Archiwum Wojskowym. „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1971 nr 2 s. 377—380.

WRZOSEK M. Powstania śląskie. „Mówią Wieki” 1970 nr 4 s. 5—8.

WRZOSEK M. Powstania śląskie 1919—1921. Zarys działań bojowych. Warszawa 1971, 277 s.

WYGLEND A. E. Przegląd polskich ba-

dań z lat 1969—1974 nad okresem plebiscytu i powstań śląskich. „Studia Śląskie”. Seria nowa. 1975 T. 28 s. 427—458.

Z walk o polskość Śląska 1919—1921 (Materiały z III, IV i V ogólnopolskich sesji Kół Naukowych Młodych Historyków, poświęconych walkom o wyzwolenie Śląska w l. 1919—1921). Pod red. I. Pawłowskiego. Opole 1974, 222 s.

ZARZYCKA Z. W powstańczym muzeum [w Leśnicy]. „Mówią Wieki” 1977 nr 1 s. 35—36, il.

Zawsze wierni ojczyźnie. Powstania śląskie w dokumentach i literaturze. Wystawa przygotowana przez Bibliotekę Śląską w Katowicach i Bibliotekę Narodową. Warszawa. 1971, 44 s. il.

Źródła do dziejów powstań śląskich. Pod red. K. Popiołka. Wrocław T. I cz. 1. Wybrał i oprac. H. Zieliński. 1963, 453 s.; T. 2 Styczeń—Grudzień 1920. Oprac. T. Jędruszczak i Z. Kolanowski 1970, 577 s.; T. 3 cz. 1 (styczeń—maj 1921. Oprac. J. Przewłocki i W. Zieliński. 1974, 452 s.

ZNACZENIE POWSTAŃ I PLEBISCYTU

BROŻEK L. Kilka uwag o historycznym miejscu powstań i plebiscytu na Górnym Śląsku. „Wczoraj Dzisiaj Jutro” 1971 nr 1/2 s. 45—56.

Pięćdziesięciolecie powstań śląskich. Materiały z sesji naukowej... Katowice 1973

POPIOŁEK K. Powstania śląskie ukoronowaniem walk o wolność i sprawiedliwość. „Opole” 1971 nr 6 s. 19—20.

Powstania śląskie — po 50 latach. Rozmowa „Opola” z członkiem Rady Państwa, przewodn. Prez. WRN w Katowicach, przewodn. Krajowej Komisji Weteranów Powstań Śląskich — płk. Jerzym Ziętkiem. „Opole” 1970 nr 4 s. 4—5.

Powstańcy śląscy — żołnierze wielkiej sprawy. Przywódcy narodu o powstaniach śląskich. Opole 1976, 70 s., il.

ZIELIŃSKI W. Bilans jubileuszowy. Powstania śląskie w perspektywie półwiecza. „Poglądy” 1971 nr 15 s. 2—3.

ZIĘTEK J. Tradycje powstań śląskich wartości ogólnonarodową [w 50 rocznicę III powstania śląskiego]. „Zaranie Śląskie” 1971 z. 1 s. 3—10.

ZAGADNIENIA SPOŁECZNO-POLITYCZNE

BRONIEWSKA M. Problematyka śląska w Sejmie Ustawodawczym w okresie powstań i plebiscytu. „Zaranie Śląskie” 1971 z. 1 s. 117—134.

DEUGAJCZYK E. Górny Śląsk po powstaniach i plebiscycie. Katowice 1977, 194 s.

DUBIEL P. KPD do proletariatu Polski w okresie powstań śląskich. „Za wolność i lud” 1971 nr 41 s. 1, 10.

DUBIEL P. Ludowie oblicze powstań śląskich. „Poglądy” 1971 nr 10 s. 2—3.

HAWRANEK F. Kwestia narodowa na Górnym Śląsku w okresie powstań i plebiscytu w świetle leninowskiej koncepcji narodowościowej. „Kwartalnik Opolski” 1970 nr 2 s. 12—32.

JĘDRUSZCZAK T. Polityka polska w sprawie Górnego Śląska 1918—1922. Warszawa 1958, 476 s.

MADEJA J. Nauczyciele polscy w okresie powstań i plebiscytu na Śląsku. W: 50 la ZNP w woj. katowickim 1922—1972. Katowice 1972 s. 22—30.

MENDEL E. Echa Rewolucji Październikowej na Górnym Śląsku w czasie powstań. „Kalendarz Opolski” 1971 s. 130—132.

MUSIOŁ T. Strajk szkolny na Górnym Śląsku w 1920 r. „Kalendarz Opolski” 1971 s. 153—158.

ODORKIEWICZ E. Uchodźcy z Opolszczyzny po powstaniach i plebiscycie. „Zaranie Śląskie” 1962 z. 1 s. 37—57.

ORZECHOWSKI M., WRZESIŃSKI W. Tradycje powstań śląskich w polskiej myśli politycznej. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1972 nr 1 s. 5—29.

PRZEWŁOCKI J. Ludowy charakter powstań śląskich. Katowice 1973, 133 s.

SZEFER A. Losy powstańców śląskich w latach okupacji. Katowice 1970, 26 s. W: Pięćdziesiąt rocznic powstań śląskich i plebiscytu... Katowice 1971

SPOŁECZEŃSTWO POLSKIE A POWSTANIA I PLEBISYCY

BROŻEK A. Polonia zagraniczna za polskim Śląskiem [w latach powstań] „Opole” 1971 nr 5 s. 5—6

CABAN W. Kielce wobec sprawy Górnego Śląska w latach 1919—1921. „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego 1973—T. 8 s. 259—273.

CZAPLIŃSKI M., KULAK T. Powstania śląskie w polskiej opinii publicznej. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1972 nr 1 s. 31—55.

DOBOSZ S. Żywczacy w III powstaniu śląskim. „Kronika Beskidzka” 1971 nr 19 s. 5.

DOBRZYCKI W. Warszawa w dniach powstań śląskich. „Stolica” 1966 nr 21 s. 4.

GRZĄDZIELSKI Z. Udział Częstochowy w niesieniu pomocy uchodźcom w czasie akcji plebiscytowej na Górnym Śląsku. „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego” nr 29 Prace Historyczne 1972 z. 3 s. 131—140.

HEMMERLING Z. Ruch ludowy wobec powstań śląskich. „Wies Współczesna” 1971 nr 8 s. 113—120.

HEMMERLING Z. Stanowisko stronnictw ludowych wobec powstań śląskich. „Kalendarz Opolski” 1974 s. 43—48.

KOPACKI R. Łódź wobec plebiscytu i powstań śląskich (1919—1921). „Rocznik Łódzki” 1973 s. 123—149.

MATERNIAK S. Uwagi o organizacji i działalności komitetów pomocy dla ludności śląskiej w okresie powstań i plebiscytu w latach 1919—1921. „Studia Śląskie” Seria nowa 1971 T. 9 s. 279—288.

MROCZKO M. Działalność Komitetu Obrony Górnego Śląska w Wielkopolsce i na Pomorzu Gdańskim w 1, 1919—1921 (Z badań nad genezą Związku Obrony Kresów Zachodnich). „Zapiski Historyczne” 1975 z. 2 s. 55—82.

Pięćdziesięciolecie powstań śląskich. Materiały z sesji naukowej... Katowice 1973.

PRZYBOS A. Krakowscy akademicy z pomocą Górnemu Śląskowi w 1921 r. „Życie Literackie” 1971 nr 32 s. 13.

SARATOWICZ - STOLARZEWICZOWA J. Pomoc Polonii amerykańskiej w okresie powstań i plebiscytu w świetle wybranych czasopism polsko-amerykańskich. „Zaranie Śląskie” 1972 z. I/2 s. 22—51.

Udział ziem dorzecza Górnej Prosnny w plebiscycie i powstaniach śląskich... Opole 1971 s. 92—130.

Z walko polskość Śląska 1919—1921... Opole 1974.

ZIELIŃSKI W. Stosunek społeczeństwa polskiego do powstań i plebiscytu na Górnym Śląsku (1919—1921). Katowice 1968, 79 s.

ZIELIŃSKI W. Wielkopolska a powstania śląskie (1918—1922). „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu” nr 73 „Historia” 1970 z. 10 s. 35—50.

MŁODZIEŻ W POWSTANIACH ŚLĄSKICH

GROBELNY S. Harcerstwo polskie na Górnym Śląsku w czasie powstań i plebiscytu. „Zeszyty Naukowe WSP Opole. Pedagogika” 1972 z. 117—130.

KAMPA H. Udział młodzieży akademickiej i gimnazjalnej w III powstaniu śląskim. W: Pięćdziesięciolecie powstań śląskich. Materiały z sesji naukowej... Katowice 1973 s. 228—231.

PIONK M. Harcerze w plebiscycie i w powstaniach śląskich. „Pokolenia” 1971 nr 4 s. 22—40.

PRZEWŁOCKI J. Udział młodzieży w powstaniach śląskich. „Zaranie Śląskie” 1973 z. 1 s. 64—78.

ROZPĘDEK A., PODPORA P. Udział młodzieży akademickiej w trzecim powstaniu śląskim. W: Z walk o polskość Śląska 1919—1921... Opole 1924 s. 185—196.

SALA W. Śląska młodzież powstańcza w walce. „Poglądy” 1977 nr 17 s. 2—3.

STOSUNEK PAŃSTW EUROPEJSKICH DO POWSTAŃ I PLEBISYCYTU

CYGAŃSKI M. Polityka Wielkiej Brytanii wobec Górnego Śląska w latach 1918—1920. „Studia Śląskie” Seria nowa 1976. T. 30 s. 59—96.

LONGIEWSKA A. Francuzi w obronie praw Polski do Górnego Śląska w okresie plebiscytu. „Kwartalnik Opolski” 1971 nr 3 s. 33—54.

PRZEWŁOCKI J. Międzynarodowe aspekty III powstania śląskiego. „Zaranie Śląskie” 1971 z. I s. 26—44.

RODZAJE WOJSK I SŁUŻB.

UZBROJENIE

BROZEK K.: Polska służba medyczna w powstaniach śląskich i plebiscycie 1918—1922. Katowice 1973, 355 s.

BULZACKI Z. Lotnictwo w powstaniach śląskich. „Wojskowy Przegląd Lotniczy” 1971 z. 9 s. 34—40.

HORSKI W. Powstańcy [śląscy] w marynarskich bluzach. „Tygodnik Morski” 1971 nr 34, s. 16.

LUBOS J. Pancerne pociągi z Zawadzkiego. „Kalendarz Opolski” 1971 r. 13 s. 159—163 il.

RAWSKI W. Pociągi i samochody pancerne w trzecim powstaniu śląskim. W: Z walk o polskość Śląska 1919—1921... Opole 1974 s. 45—65.

SZCZEPAŃSKI J. Kawaleria w trzecim powstaniu śląskim. W: Z walk o polskość Śląska 1919—1921... Opole 1974 s. 67—71.

ZIELIŃSKI W. Organizacja zaplecza w III powstaniu śląskim. „Zaranie Śląskie” 1971 z. 1 s. 68—83.

I POWSTANIE ŚLĄSKIE

KRZOSKA E. Przebieg działań w pierwszym powstaniu śląskim. „Zaranie Śląskie” 1959 z. 3 s. 39—48.

PRZEWŁOCKI J. Pierwsze powstanie śląskie. Katowice 1969, 63 s. il.

WRZOSEK M. Działania bojowe w czasie pierwszego powstania śląskiego. W: W pięćdziesiątą rocznicę powstań śląskich i plebiscytu... Katowice 1971. s. 62—85.

WRZOSEK M. Pierwsze powstanie śląskie. „Za wolność i lud” 1974 nr 35 s. 8—9.

WYGLENDĄ J. W 50 rocznicę pierwszego powstania śląskiego. „Kalendarz Opolski” 1969 s. 38—43, il.

II POWSTANIE ŚLĄSKIE

BROZEK A.: Niektóre fragmenty polskiej i francuskiej dokumentacji wojskowej na temat przebiegu drugiego powstania śląskiego. „Studia Śląskie” Seria nowa 1971 T. 19 s. 195—233.

DUBIEL P. II powstanie śląskie. W 50 rocznicę. „Tygodnik Demokratyczny” 1970 nr 32 s. 3.

PAWŁOWSKI B. II powstanie śląskie. „Wiadomości” 1970 nr 35 s. 6.

PETERSON T. Podróż wojskowo-historyczna w 50 rocznicę II powstania śląskiego. „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1970 nr 4 s. 320—323.

PRZEWŁOCKI J. Wokół II powstania śląskiego. „Zaranie Śląskie” 1970 z. 2 s. 215—229.

RYŻEWSKI W. Drugie powstanie śląskie. W: W pięćdziesiątą rocznicę powstań śląskich i plebiscytu... Katowice 1971 s. 86—121.

RYŻEWSKI W. Górnośląska zbrojna samoobrona w sierpniu 1920 roku. W 55 rocznicę II powstania śląskiego. „Za wolność i lud” 1975 nr 34 s. 7.

WYGLENDĄ J. W 50 rocznicę drugiego powstania śląskiego. „Kalendarz Opolski” 1970 s. 143—150, il.

III POWSTANIE ŚLĄSKIE

Kronika uroczystych obchodów 50-tej rocznicy III powstania śląskiego. „Poglądy” 1971 nr 11 s. 18.

ŁĄCZEWSKI J. Centrala Wychowania Fizycznego i Dowództwo Obrony Plebiscytu. Przyczynek do genezy III powstania śląskiego. „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1975 nr 4 s. 465—470.

PĘDYCZAK M. Obchody 50 rocznicy III powstania śląskiego w województwie opolskim. „Kalendarz Opolski” 1972 s. 301—307, il. portr.

POPIOŁEK K. Trzecie powstanie śląskie. Katowice 1971, 84 s.

POPIOŁEK S.: III powstanie śląskie. „Kalendarz Opolski” 1961 s. 38—41, il.

PRZEWŁOCKI J. Trzecie powstanie śląskie a sprawa państwowej przynależności Górnego Śląska. W: Pięćdziesięciolecie powstań śląskich. Materiały z sesji naukowej... Katowice 1973 s. 121—153.

RYŻEWSKI W. Trzecie powstanie śląskie (Węzłowe problemy walk zbrojnych). W: W pięćdziesiątą rocznicę powstań śląskich i plebiscytu. Materiały z sesji naukowej... Katowice 1971 s. 145—182.

RYŻEWSKI W. Trzecie powstanie śląskie 1921. Geneza i przebieg działań wojennych. Warszawa 1977, 467 s.

WRZOSEK M. Podgrupa „Butrym” w trzecim powstaniu śląskim w 1921 roku. „Kwartalnik Opolski” 1971 nr 2 s. 6—29; nr 3 s. 5—32.

WRZOSEK M. Trzecie powstanie śląskie. „Mówią Wieki” 1970 nr 5 s. 25—28.

WRZOSEK M. Trzecie powstanie śląskie 1921. Warszawa 1969, 173 s.

WYGLENDĄ J. Rok 1921 na Górnym Śląsku. „Kalendarz Opolski” 1971 s. 104—124, il. portr.

WYGLENDĄ J. W 50 rocznicę III powstania śląskiego. „Kwartalnik Opolski” 1971 nr 1 s. 5—22.

ZARZYCKA Z. Akcja „Mosty” w III powstaniu. „Poglądy” 1976 nr 10 s. 7—8, il.

DUBIEL P. Polskie medale pamiątkowe dla Francuzów [z okresu plebiscytu 1920—1922]. „Za wolność i lud”. 1971 nr 51 s. 6.

GORYWODA A. Echa społeczne pobytu wojsk francuskich w czasie plebiscytu na Górnym Śląsku. „Zeszyty Gliwickie” 1974 nr 11 s. 191—198.

KARUGA W.: Organizacja Polskiego Komisariatu Plebiscytowego dla Górnego Śląska. Opole 1966, 66 s.

LIS M.: Uwagi w sprawie odczytywania wyników plebiscytu na Górnym Śląsku. „Studia Śląskie” Seria nowa 1971 T. 19 s. 371—385.

MENDEL E. Piąta rocznica górnoślą-

skiego plebiscytu w Opolu i Katowicach. „Wczoraj Dzisiaj Jutro” 1971 nr 1/2 s. 88—92.

Pięćdziesięciolecie powstań śląskich. Materiały z sesji naukowej... Katowice 1973.

STROCKA J. Przed plebiscytem na Górnym Śląsku. Piórem i piórkiem (Fragment większej całości). „Opole” 1971 nr 4 s. 20—21.

Z walk o polskość Śląska 1919—1921... Opole 1974.

ZIELIŃSKI W. Plebiscyt a stosunki narodowościowe na Górnym Śląsku. „Zaranie Śląskie” 1971 z. 1 s. 11—26.

ZIELIŃSKI W. Polska i niemiecka propaganda plebiscytowa. Wrocław 1972, 255 s.

IZABELLA STACHELSKA

Nowe książki dla dzieci i młodzieży

W październiku 1978 dla dzieci najmłodszych wydano dwa nowe zbiorki wierszyków. **Krześlaki z rozwiąną krzywą** JOANNY KULMOWEJ (1978 NK, zł 26) to 15 wierszy, pełnych neologizmów, ukazujących przedmioty i sprzęty z codziennego otoczenia dziecka w nowej roli istot z fantastycznego świata. Książeczka spodoba się dzieciom o żywej wyobraźni, lubiąącym grę słów, zabawę słowami. Można ją czytać głośno przedszkolakom. **Biały bażant** STANISŁAWA GROCHOWIAKA (1978 KAW, zł 22 opr. brosz., zł 35 opr. twarda) to zbiorek 22 wierszy, które w pełni zrozumiałe mogą być dla dzieci starszych, od około 10 lat, ponieważ jednak dzieci w tym wieku zazwyczaj nie chcą już czytać wierszy (wołają prozę o żywej akcji fabularnej), podsuńmy je dzieciom młodszym, które zapewne nie rozumieją wszystkiego, ale odczuwają nastrojów poezji i jej piękno. Oba zbiorki są interesujące, barwnie ilustrowane. Poziom I, dział N.

Książeczkę **Mała, zła czarownica** (1978 KAW, zł 28) napisał VACLAV ČTVRTEK, a przełożył z czeskiego Andrzej Witwicki. Jest to baśń o czarach, wiedźmach, diabłach itp., napisana w tonie gawędziarsko-dowcipnym, łagodzącym wymowę przedstawionych w fabule przerażających wydarzeń, jak np. skazanie bohaterki na spalenie na stosie (delikwentkę uratowano

w ostatniej chwili), chłostanie pod pręgierzem, wtrącanie do lochów itp. Po licznych „straszliwościach” historyjka kończy się szczęśliwie. Dla dzieci około 9—10-letnich, poziom II, dział B.

Książki JANA PIEPKI Torbus i reszta zgrai (1978 MON, zł 65) warszawskie biblioteki dziecięce nie zakupiły, gdyż jej objętość oraz maniera stylistyczna przekraczają możliwości percepcyjne małego dziecka — mogłaby do niego trafić fabuła tej historyjki, lecz ilustracje nadają się bardziej do „Szpilek” niż do książki dla dzieci.

MACIEJ WOJTYSZKO, twórca Chruppsa, Gdzacza, Makawitego itp. stworzył, napisał tym razem książkę dla dzieci starszych, około 12—15-letnich, powieść fantastyczno-naukową pt. **Synteza** (1978 NK, zł 15). Akcja jej rozgrywa się w roku 2059. Szczęśliwym obywatelem Federacji Narodów Świata zagraża przywrócenie przez uczonych do życia osobnik z naszych czasów, ale dzielny polski chłopak-nastolatek, również „wskrzeszony” przez uczonych, ratuje ludzkość przed zagładą. Powieść ciekawa, a zarazem zabawna, napisana „z przymrużeniem oka” będzie zapewne poczytna. Niestety — klejona! Poziom III lub IV, dział F.

Książka **Stało się jutro. Opowiadań fantastycznych zbiór piętnasty** (1978 NK, zł 14) to również pozycja o tematyce fantastyczno-naukowej, zbiór pięciu opowiadań KONRADA FIAŁKOWSKIEGO. Wszystkie były już poprzednio publikowane w większych zbiorach („Poprzez piąty wymiar” w roku 1967 i 1971 oraz „Kosmodrom” w r. 1976). Prawie wszystkie są raczej pesymistyczne. Poziom IV, dział F.

Nowa powieść WIESŁAWA WERNICA pt. **Old Gray** (1978 „Czytelnik”, zł 30) to 14 z kolei tom cyklu o westmanie Karolu i doktorze Janie (chronologicznie jest to raczej tom 13, akcja rozgrywa się wcześniej niż akcja tomu „Barry Bede”). Rzecz

dzieje się w r. 1889 na pograniczu Montany i Kanady i — jak zwykle — obfituje w przygody niebezpieczne, lecz szczęśliwie zakończone. W treść powieści wplótł autor dość zrecznie sporo dygresji popularnonaukowych, krajoznawczych i historycznych. Poziom IV, dział Prz.

Niezwykłe dzieje pięknej Anny LON-GINA JANA OKONIA (1978 Wyd. Lub., zł 17) to zbiór 10 opowiadań historycznych, których wspólnym mianownikiem jest teren wydarzeń — północna część Ziemi Lubelskiej. Z tego względu książka może przydać się w bibliotekach tego regionu, jest jednak słaba literacko, a zawiera treści typu „groch z kapustą”, np. łzawy opis dziejów pięknej hrabiny, która, pochowana w stanie letargu przez trzeciego męża, obudziła się i udusiła w srebrnej trumnie, obok opisów walk z hitlerowcami, pełnych znanych współcześnie nazwisk bojowników i działaczy. Edytorsko książka również kiepska: ilustracje brzydkie, klejona. Poziom IV, dział H.

Powieść **ZOFII BOGUSŁAWSKIEJ i CELINY TATARKIEWICZ Nasza wyspa bezлюдna** (1978 LSW, zł 15) napisana jest w formie listów wymienianych przez dwie nastolatki, omawiające aktualne wydarzenia i dzielące się uwagami na temat własnych charakterów i światopoglądów. Wydarzenia te są nieco dziwne, a cała powieść — mimo ubarwienia tekstów młodzieżową gwarą — kliwa i brzmiać staroświecko. Jej zaletą są niezaprzeczalnie pozytywne intencje wychowawcze autorek, które potępiają egoizm i brak odpowiedzialności. Poziom IV, dział P.

Wśród nowości dla młodzieży korzystnie wyróżnia się powieść **ZOFII CHADZYŃSKIEJ Wstęga Pawilonów** (1978 NK, zł 22), współczesna, psychologiczno-obyczajowa, bardzo dobra, ciekawa i wzruszająca powieść o 15-letniej Annie, dziewczynie z wadą wymowy, która przy pomocy życzliwych dorosłych przezwycięża skutecznie swoje kompleksy i zarazem uczy się dostrzegać sprawy innych ludzi. Książka spodoba się czytelnikom (a szczególnie czytelniczkom) około 14—17-letnim. Poziom IV, dział P.

Książka **BOGDANA BARTNIKOWSKIEGO Fruwające wiatraki, Przygody własne i cudze** (1978 NK, zł 22), napisana z dużą znajomością rzeczy, to zbiór 15 opowiadań o pilotach helikopterów, o ich szkoleniu i przygodach lotniczych, o zabawnych lub niebezpiecznych epizodach służby. Liczne fragmenty treści mają charakter poznawczy, górujący niekiedy nad wątkiem fabularnym, książka zainteresuje więc głównie miłośników lotnictwa, zwłaszcza chłopców. Poziom IV, dział P.

— o — o — o —

A oto nowości literatury popularnonaukowej:

— **RYSZARD ŁUKASIEWICZ Rozmowy o ZSMP** (1978 MAW „Motywacje”, zł 10) — pozycja z tzw. małej serii Biblioteki Aktywisty ZSMP, przeznaczanej dla członków tej organizacji. Zawiera podstawowe wiadomości o genezie i zadaniach ZSMP, strukturze organizacji, statucie i ideologii. Klasyfikacja 32.

— **KRZYSZTOF LUKS Morze oknem na świat. Handel zagraniczny i transport morski Polski** (1978 WSiP, zł 37) — książka popularnonaukowa typu informacyjnego, podająca zwięzłe wiadomości ściśle na temat polskiego handlu zagranicznego, realizowanego przy pomocy transportu morskiego, na temat roli floty handlowej i portów — w okresie międzywojennym, obecnie i w przyszłości. Handel zagraniczny w dawnych tablicach UKD oznaczony był symbolem 382, obecnie nieaktualnym. W nowych tablicach skróconych, wydanych w bieżącym roku, temat ten ma symbol 339.5, a więc w bibliotekach dla dzieci — symbol 33. Uwaga: klasyfikując książkę w ten sposób, należy równocześnie przenieść z działu 38 do działu 33 poprzednio wydane książki poświęcone tematowi handlu, pozostawiając w dziale 38 jedynie książki na temat metrologii, miar i wag, takie jak np. Erny Padelt „Człowiek mierzy czas i przestrzeń”.

— **ALEKSANDER CZERWIŃSKI Historyczny oręż ze zbiorów Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie** (1978 KAW, zł 70) — albumowe wydawnictwo (krótki tekst i liczne, dobre ilustracje, częściowo barwne) na temat Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie (dzieje, stan obecny) oraz na temat historii oręża polskiego, eksponowanego w tym muzeum. Klasyfikacja 355 (091).

— **HENRYK MAKA Rejs w rok 2000** (1978 KiW, zł 60) — interesująca, bogato ilustrowana i przystępnie napisana pozycja popularnonaukowa z serii „Polska — Świat i...” Autor przedstawia perspektywiczne plany rozwoju polskiej gospodarki morskiej, mając za punkt wyjścia stan obecny, książka zawiera więc zarówno liczne wiadomości aktualne, jak i prognozy na przyszłość — rok 2000. Klasyfikacja 629.1: 656.

— **WIESŁAW STAFIEL Lotnictwo** (1978 WKiŁ, zł 20) — książka z serii „Biblioteczka Skrzydlatej Polski”, pierwsza w naszych księgozbiorach pozycja popularnonaukowa na temat nowej, silnie rozwijającej się dyscypliny sportowej — lotnictwa. Autor omawia zasady konstrukcyjne lotni, sposoby budowania lotni, użytkowania lotów i zastosowania w sporcie powietrznym. Klasyfikacja 629.7: 797.5 (dział 629.7, druga karta w dziale 796/799).

— **WITOLD SZEWCZYK Samoloty, na których walczyli Polacy** (1978 WKiŁ, zł 30) — następna pozycja serii „Biblioteczka Skrzydlatej Polski”, książka napisana zwięzłe a zawierająca bardzo wiele wiadomości na temat budowy, wyposażenia i